

STRATEJİK BAKIŞ

Arel USAM | Kış 2021

E-Staj Özel Sayı: 2

**ORTADOĞU'DA, YEMEN İÇ SAVAŞI DAHİLİNDE,
TERÖR AKTÖRÜ OLARAK HUSİLER**

Melis DOĞAN

**EASTMED BORU HATTI PROJESİ'NDE YUNA-
NİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI**

AYŞENUR DURMAZ

AFRİKA KITASI'NDAKİ EKONOMİK DENGESİZLİĞİN NEDENLERİ VE GÜNCEL ÖRNEKLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

ERALP AKÇAY

AFRİKA KITASINDA KADININ YERİ AFRİKA KITASINDA KADIN OLMAK VE KADINLARIN BİLİNMEYEN YÖNLERİ

EMİNE EZGİ AVANAŞ

AZINLIK HAKLARI: BİREYSEL HAKLAR MI, KOLEKTİF HAKLAR MI?

MUSTAFA HAKAN GÖKAY

RUSYA'NIN PANDEMİ SÜRECİNDE ULUSLARARASI DÜZLEMDEKİ KONUMU VE TOPLUMSAL YÖNETİMİ

BEYZA TOKGÖZ

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ TARTIŞMALARININ ALTINDA YATAN SİYASİ ÇATIŞMA VE TARİHSEL SÜREÇ

BÜLENT CAN KURT

TENERE FİLMİNDEN HAREKETLE AFRİKA'NIN ÇEVRESEL EKONOMİ-POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ DENEMESİ

ÇAĞLA AYAZ

DİJİTAL DİKTATÖRLÜK: SOSYAL KREDİ SİSTEMİ

ÖMER İMAMOĞLU

AVRUPA'DA KADIN SİYASETÇİLERİN YERİ

BEGÜM ERKAN

KRİPTO PARA VE ASYA ÜLKELERİ

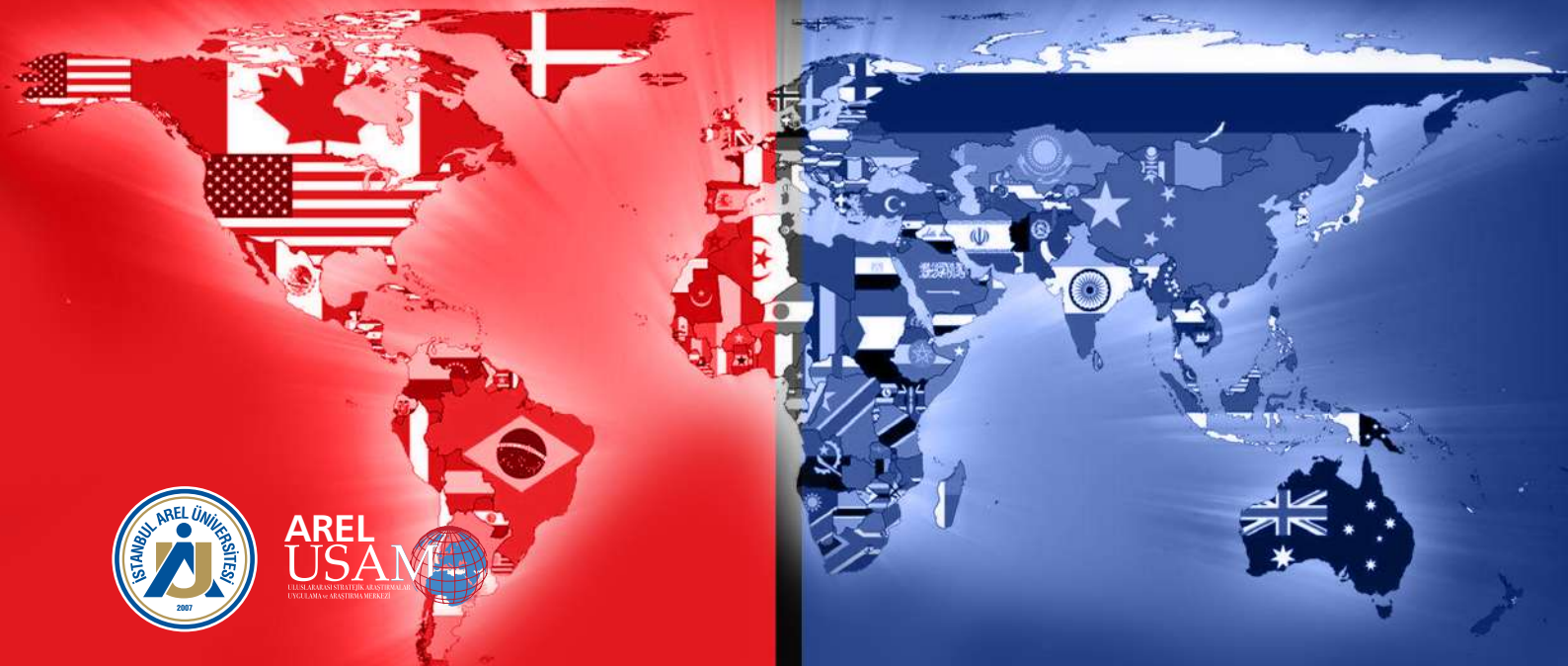
BURAK SARIKAYA

ALTERNATİF ULUSLARARASILAŞMA: ÇİN

IPEK NİL ÖZAT

COVID-19 ÖNLEMLERİ DOĞRULTUSUNDA RUSYA'NIN EKONOMİ POLİTİKALARININ GELECEĞİ VE SOSYAL DEVLET ALGISI

RUMEYSA GİRESUN

SAYGIDEĞER OKURLARIMIZ...

1-26 Şubat tarihlerinde icra edilen ve Türkiye'nin 48 farklı üniversitesinden öğrencilerin katıldığı Arel USAM Kış 2021 E-Stajının öğrenme hedeflerinden, bir konunun teorik ve pratik boyutlarıyla incelenmesi ve raporlanması ölçütünü karşılamak için hazırlanan makaleler Arel IR Monthly Dergisinin iki ve Arel Stratejik Bakış'ın iki olmak üzere dört özel sayıda yayımlandı.

Arel Stratejik Bakış'ın bu özel sayısında uluslararası siyasal gündemde öne çıkan konular ve ülkeler hakkında 14 makale yer alıyor. Öğrencilerimizin kapsamlı araştırmaları ve bilimsel yaklaşımlarının, gönüllü konuk editörlerin titiz ve özverili çalışmalarının ürünü olan bu eseri beğeni ve yorumlarınıza sunmaktan gurur duyuyoruz.

Saygılarımla

Doç. Dr. Oktay Bingöl
Arel USAM Müdürü

İÇİNDEKİLER

1. Ortadoğu’da, Yemen İç Savaşı Dahilinde, Terör Aktörü Olarak Husiler
Melis Doğan
2. Eastmed Boru Hattı Projesi’nde Yunanistan’ın Türkiye Politikası
Ayşenur Durmaz
3. Afrika Kıtası’ndaki Ekonomik Dengesizliğin Nedenleri Ve
Güncel Örnekler Çerçevesinde İncelenmesi
Eralp Akçay
4. Afrika Kıtasında Kadının Yeri Afrika Kıtasında Kadın Olmak ve Kadınların
Bilinmeyen Yönleri
Emine Ezgi Avanaş
5. Azınlık Hakları: Bireysel Haklar mı, Kolektif Haklar mı?
Mustafa Hakan Gökay
6. Rusya’nın Pandemi Sürecinde Uluslararası Düzlemdeki Konumu ve
Toplumsal Yönetimi
Beyza Tokgöz
7. İklim Değişikliği Tartışmalarının Altında Yatan Siyasi Çatışma ve Tarihsel
Süreç
Bülent Can Kurt
8. Tenere Filminden Hareketle Afrika’nın Çevresel Ekonomi-Politigine Bir
Bakış Denemesi
Çağla Ayaz
9. Dijital Diktatörlük: Sosyal Kredi Sistemi
Ömer İmamoğlu
10. Avrupa’da Kadın Siyasetçilerin Yeri
Begüm Erkan
11. Kripto Para ve Asya Ülkeleri
Burak Sarıkaya
12. Alternatif Uluslararasılaşma: Çin
İpek Nil Özat
13. Covid-19 Önlemleri Doğrultusunda Rusya’nın Ekonomi Politikalarının
Geleceği ve Sosyal Devlet Algısı
Rumeysa Giresun

Arel USAM Kış 2021
E-Staj Özel Sayı-2
Siyasal Değerlendirmeler
Yayın Tarihi: Mayıs 2021

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Yiğit Şakar
Doç. Dr. Nurdan Çolakoğlu
Prof. Dr. C. Uğur Özgöker
Doç. Dr. Oktay Bingöl
Dr. Öğr. Üyesi Aylin Erdoğan
Dr. Öğr. Üyesi Doğan Ş. Polat

Özel Sayı Editörleri

Ahmet Yılmaz

İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
4. Sınıf Öğrencisi

Hande Bingöl

Galatasaray Üniversitesi Özel Hukuk
Yüksek Lisans Öğrencisi

Senanur Köksal

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

Sena Bozkurt

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi 4. Sınıf Öğrencisi

Editör ve Sorumlu Müdür

Dr. Öğr. Üyesi
Ali Bilgin VARLIK

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Arel Medya Grup
Tuğçe ÇELİK

Yasal Uyarı:

Arel USAM Dergide yer alan makale-
ler yazarların şahsi görüşlerini içere-
mekte olup, Arel Üniversitesini, Arel
USAM’ı ve çalışanlarını bağlamaz.
Dergide yayınlanan makaleler her hakkı
mahfuz olup, eğitim ve öğretim mak-
sadiyla uygun atıf/gönderme kural-
ları çerçevesinde kullanılabilir.

Ortadoğu’da, Yemen İç Savaşı Dahilinde, Terör Aktörü Olarak Husiler

Melis DOĞAN*

GİRİŞ

Kıtalararası bir bölge olan ve çoğunlukla Arap devletlerinin kapsadığı, jeopolitik konumunun önemi ile vurgulanan, birçok büyük din ve medeniyetlerin kökenlerinin var olduğu Ortadoğu toprakları, tarihi boyunca dünya meselelerinin önemli bir merkezi olmuştur. Bu dikkat çekici bölgenin, iç ve dış siyasetinde yer alan, en önemli konularından biri “terör” olmuştur. Gerek uluslararası gerek bölge içi meselelerde konuşulan konuların analizinde terör olgusu hep konuşulmuştur. Makalenin temel amacı; ayrılmaz bir bütün olan Ortadoğu ve terör ikilisinin yansıması olan, güncelliğini halen koruyan Yemen İç Savaşı dâhilinde terör aktörü Husiler’i ele almaktır. Ele alınan bilgilerde ilk olarak; Ortadoğu ve terör olgusundan kısaca bahsedilecektir. İkinci kısımda; Yemen’in istikrarsız yapısının oluşması ve Yemen halkını oluşturan Zeydi grup Husiler ele alınacaktır. Üçüncü ve son bölümde; Yemen İç Savaşı’na giden süreç, bu sürecin en önemli terör aktörü olan Şii Husi Hareketi’nin ve en büyük destekçileri İran’la olan bağlantılarıyla beraber savaşa olan etkileri analiz edilecektir. Yapılan çalışmada analizler, yorumlar, öngörüler hem bireysel hem de başka kaynaklardan yararlanılarak objektif bir şekilde sunulacaktır.

1.Ortadoğu ve Terör

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batılı güçlerin bölgeyi şekillendirmeyi amaçlayan politikalarıyla bölge, dış güçlerin müdahalelerine maruz kalmıştır. O dönemde Batı kaynaklı müdahalelerin yanı sıra Ortadoğu ülkeleriyle de Irak-İran Savaşı, İsrail’in Lübnan işgali, İran devrimi gibi bölgesel gelişmelerde yaşanmıştır. Kısacası büyük güçlerin bölgeyi yeniden şekillendirmeyi amaçlayan politikaları, Ortadoğu’daki demokrasi sorununun bölgeyi dış güçlerin müdahalesine açık hale getirmesi, Birleşmiş Milletler kararlarının yarattığı problemler, El-Kaide, PKK, Hizbullah ve Hamas gibi terörist grupların varlığı, bağımsız bir devlet gibi davranan Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi gibi fiili devletler, radikalizmi besleyen unsurların güçlenerek devam etmesi ve etnisite-din-mezhep gibi kimliklerin yarattığı ulus aşırı etki gibi sebepler bölgenin karmaşık yapısını daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Üstelik bölge 2010 yılının son günlerinden itibaren “Arap Baharı” ismi verilen halk isyanlarıyla tanışmış, ardı ardına Tunus, Mısır ve Libya’nın otoriter yönetimleri devrilmiştir (Özpek, 2012: 209). Ve halen Suriye ve Irak’ın kuzeyinde var olan otorite boşluğu 2011 yılında ABD’nin düzenini alt üst ettiği Irak’tan çekilmesi var olan örgütlere bir yenisinin daha eklenmesini ve tüm dünyanın IŞİD gerçeği ile tanışmasını sağlamıştır (Aldırmaz, 2017: 12). Husiler’in 2014 yılındaki ayaklanmalarıyla başlayan ve Yemen’de baş gösteren 2015 tarihli iç savaşa dönen eylemleri ile bölge, Husiler’in terör örgütü kimliği ile karşılaşmıştır.

* Bartın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 4. sınıf öğrencisi, melisdogan.97@gmail.com.

2.İstikrarsız yönetime giden yolda; Yemen

Yemen'deki iç savaşı ve Yemen halkını oluşturan gruplardan olan Husiler'i tanımak için öncelikle Yemen'den bahsetmekte fayda var. Aden Körfezi, Umman Denizi ve Kızıldeniz'in kıyısında stratejik bir mevkide bulunan Yemen toprakları; Soğuk Savaş tarihleri arasında, bölgesel veya küresel aktörlerin müdahaleleri dolayısıyla, ayrılmış olan Yemen Arap Cumhuriyeti ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin birleştirilmesi ile Yemen Cumhuriyeti olmuştur. Ülke tarihindeki bu ikili yapının Yemen'de düzenin oturmasını önemli ölçüde etkilemesi, iç yapısına olan müdahaleler ile devlet mekanizmasının etkinliğini gerçekleştirememiş olması ile günümüzdeki istikrarsız yapının temelleri o zamandan atılmıştır. Yemen halkını oluşturan grupların mezhep mensubiyetlerindeki farklılık, yönetim gücüne ve kaynaklara ulaşımındaki eşitsizlik, süregelen ötekileştirme politikaları ve kabileler arasındaki üstünlük mücadeleleri, yeni kurulan Yemen Cumhuriyeti'nde kalıcı istikrarın sağlanmasını engelledi (Arslan, 2015: 17).

2.1. Yemen'in Zeydi Grubu: Husiler

Bugünkü ismiyle Ensarullah yani 'Allah'ın Yardımcıları' manasını taşıyan grup, Husi ismini kurucusu Bedreddin el Husi'den almıştır. Husiler İslam dininin mezhebi olan Şiiliğin Zeydilik koluna mensupturlar. İslam'ın ilk yıllarındaki siyasi ayrışmada liderliğin Hz. Ali üzerinden ilerlemesini savunan Zeydiler, dördüncü imamdan sonra imametini Hz. Ali'nin torunlarından Zeyd'e geçtiğini savunarak diğer Şii gruplardan ayrılırlar. Ayrıca dini ritüelleri ve itikadî prensipleri açısından Sünniliğe en yakın Şii anlayıştır (Yemen Cumhuriyeti Washington Büyükelçiliği, 2018: 18; Tınas, 2020: 120). Bu kültürel ve dini faaliyet odaklı Zeydi grup da Yemen'in kuzeyinde Saada bölgesinde hâkimiyet kurmuştur.

2.2 . Ortaya Çıkışı

1962 yılına kadar Kuzey Yemen, Zeydiler tarafından yönetiliyordu. Husiler de aslında Zeydiliğe mensup aşiretlerden oluşan bir gruptur. Cumhuriyet döneminde kendi dini öğretilerinin baskı altında olduğunu iddia eden Husiler, 1986'da 'Gençler Birliği' adı altında Bedreddin el Husi'nin öğretisine dayalı eğitim kurumları kurmuşlardır. Bedreddin el Husi, Suudi kontrolündeki Vehabi etkisine karşı Zeydi hareketini yeniden canlandırmıştır. Oğlu Hüseyin Bedreddin el Husi ise aynı teolojik formasyonu benimsemekle birlikte hareketin siyasi yapısıyla daha çok ilgilenmiş ve grubunu merkezi idareye karşı çatışmacı bir yapıya dönüştürmüştür (Tınas, 2020: 120). 1990'larda 'Hak Partisi', 1992'de 'Mümin Gençler' adı ile teşkilat kurmuşlardır. Kendi amaçlarını Yemen'deki ekonomik ve siyasi adaletsizlikleri ortadan kaldırmak, yolsuzlukla mücadele ve Zeydilerin yoğunlukla bulunduğu bölgelerde daha fazla otonomi talebi olarak ilan etmişlerdir (Tınas, 2017: 122). Bu nedenle Husi hareketini sadece mezhepçi bir yönle okumak resmin tamamının anlaşılmasına engeldir (Feierstein, 2019: 10; Tınas, 2020: 122). Daha sonra gruba adını veren Hüseyin Bedreddin el Husi yeni görüşler ortaya koyarak, ABD ve İsrail'den uzak durulması gerektiği konusuna vurgu yapmıştır. Amerika'nın 2003 yılında Irak'a saldırısından sonra Husiler, Yemen devletini ABD uşağı olarak görmüş ve böylece devletle aralarındaki ilişkileri koparmıştır. İdeolojileri de kurucularının görüşleri etrafında; sosyal adalet, anti-emperyalizm, kurtarımcılık, anti-Siyonizm, antisemitizm, Yemen milliyetçiliği şeklinde oluşmuştur.

İdeolojik fikirleri, “Allah Büyüktür, İsrail’e ölüm, Amerika’ya ölüm, Siyonizm’e Lanet, İslam’a Zafer” söylemleriyle grubun sloganında yer bulmuştur. Husilerin hükümete olan bu tutumundan dolayı, Yemen devleti 2003 yılından bu yana Husilerle çatışmalara girmiştir. Husi Ensarullah hareketi için bir dönüm noktası olan çıkarar çatışma 10 Eylül 2004’te, Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih’e bağlı birliklerin düzenlediği bir operasyonla Husi lideri Hüseyin Bedreddin el Husi’nin öldürülmesi olmuştur. Bu olaydan sonra ilk kez 2004 yılında silahlı ayaklanma başlatmışlardır. Hüseyin El Husi’nin öldürülmesinden sonra başlayan ayaklanma ve çatışmalar 2010’daki ateşkese kadar devam etmiştir. Husilerle olan mücadelesinde Suudilerden de yardım alan Cumhurbaşkanı Salih, merkezi idareyi kuzeyde tesis etmeyi başaramamıştır (Riedel, 2017; Tinas, 2020: 122).

3.Yemen İç Savaşı

Bölgesel ve küresel güvenlik açısından önemli sonuçlar yaratan Yemen İç Savaşı Yemen bölge halkının farklı yapıları, özellikleri, inançları etrafında şekillenen fikirleri ve yaşam tarzlarıyla oluşan noktalarda baş göstermiş, yarattığı güvensizlik ortamı ve terörist yapılanmaların güçlenmesi ile Ortadoğu’da Sünni-Şii gerilimini daha da arttırmış, devlet yapısını ortadan kaldıracak müdahalelerin yayılmasında önemli bir örnek olmuştur. Sivil kayıplar açısından modern tarihin en kanlı iç savaşlarından birisi halen devam etmekte olup Yemen, önce yerel gruplar, sonrasında bölgesel güçler ve sonrasında da ülkenin jeopolitik önemi nedeniyle küresel güçlerin rekabetinin sahnesine dönüşmüştür (Tinas, 2020: 126).

3.1. Savaşa Giden Süreç

Yemen ordusu ve Husi direnişçilerinin Yemen İç Savaşı’na sürüklenişi; 2003 yılından itibaren defalarca karşı karşıya geldikleri eylemlerin başlamasıyla oluşmuştur. Çatışmaların en büyüğü ‘Yakılan zemin’ adı altında düzenlenen ve tarihe ‘6. Saada Savaşı’ olarak geçen olay olmuştur. Çatışmaların Suudi Arabistan topraklarına sıçraması sonucu, Yemen merkezi hükümeti, ABD ve Suudi Arabistan gibi destekçileri bir tarafta, Husiler ve ayrılıkçı güney cephesi de bir tarafta yer aldı. 2010’da güven, huzur ve barışı sağlamak adına iki tarafın isteği üzerine sonlandırılmıştır. Savaşa giden süreçte 2012 yılı da çok önemli bir dönem olmuştur. Yemen’in tek sorunu Husiler olmamış birçok grupta eylemlerde bulunmuşlardır. Dönemin devlet başkanı Ali Abdullah Salih’in politikaları yüzünden Arap dünyasının en fakir ülkesi olan Yemen’de Tunus ve Mısır’daki devrim rüzgârı esmeye başlamış; kuzeyde monarşistler, güneyde komünistler, başkent Sana etrafında ise dinciler ayrılıkçı eylemlere başlamışlardır. Yemen’deki çatışma tek bir çatışma olmaktan ziyade hem yakın geçmiş hem de tarihsel olaylardan kaynaklı çok yönlü yerel, bölgesel ve uluslararası bir güç mücadelesinin mozaiki haline gelmiştir (Baron, 2019; Tinas,2020: 119).

3.2. Husilerin Rolü

Yemen’deki çatışmalar çok taraflı bir hal alırken, Husiler ile hükümet arasındaki mücadelede, Husiler’in savaş sahnesine çıkmaları önceki protestolarına nazaran, asıl olarak, 2015 yılının Mart ayında, başkent Sanaa ve parlamentoyu ele geçirmeleri ile başlamıştır. Sanaa’da elde ettikleri

zaferlerle cesaret kazanan Husiler daha sonra devlet başkanı Hadi'den yozlaşmış hükümetin yerine Yemen'in çeşitli fraksiyonlarını daha iyi temsil eden bir hükümet gelmesini talep ederek, oturma eylemleri ile başlayan ve yol kapama protestolarıyla devam eden fiilleri, Yemen ordusu askerleriyle aralarında şiddetli çatışmalara dönüştü ve Hadi devrildi(DW, 2021) Yemen'in terör aktörü Husiler'in 2003 yılından itibaren hükümetle girdikleri çatışmaların boyutu, 2015'teki daha etkin oldukları eylemlerle, hem ülke içinde hem de dış ülkelerde gelişmiştir. Yukarıdaki 'savaşa giden süreç' başlığında bahsedildiği gibi iç savaş Suudi Arabistan'a sıçramıştır. Suudi Arabistan, desteklediği devrik lider Hadi'nin Sanaa'daki başkanlık koltuğuna tekrar oturması hedefiyle Birleşik Arap Emirlikleri, ABD, İngiltere ve Fransa'nın da içinde olduğu uluslararası bir savaş koalisyonu kurup komşusu Yemen'i havadan vurmaya başladı (DW, 2021). Böylece 2015'te başlayan ve halen günümüzde devam etmekte olan iç savaşta Husilerin rolü sadece Yemen hükümeti ile sınırlı kalmamış, kendisi İran desteğini, Yemen hükümeti de Suudi Arabistan desteğini alarak savaşı uluslararası ve insani kriz boyutuna taşımıştır. Husilerin terör örgütü olarak nitelendirilmesiyle bu savaşta baş aktör olarak yer alması sadece devletleri değil beraberinde birçok terör örgütünü de etkileyerek, onları da bölgede etkin olma çabasına itmiştir. **Oluşan güç boşluğunda çeşitli gruplar, kendi alanlarında defacto idare kurmakta, gerek kendi içlerinde gerek diğer quasi-otorite gruplarıyla çatışmakta ve ülke içinde üstünlük sağlamak amacıyla dış aktörlerle karmaşık ilişkiler ve ittifaklar tesis etmektedirler** (Salisbury, 2017: 2; Tinas, 2020: 126).

3.3. Mezhep Ortaklığında İran-Husiler İlişkisi

Yemen İç Savaşı'na yönelik literatürde yer alan açıklamalar genellikle süreci bir vekâlet savaşı olarak ele almakta olup müvekkilliği bölgesel veya küresel güçteki devletler, vekilleri ise Yemenli yerel güçler olarak varsaymakta ve Yemenli aktörlerin hareket kabiliyetini sınırlı görmektedir. Bu varsayım hiç şüphesiz ki doğruluk payı olan bir yaklaşımdır çünkü özellikle 2003 sonrası dönemde Suudi Arabistan ve İran'ın bölgesel nüfuz mücadelesi bölgenin çeşitli ülkelerinde yoğun yansımalarıyla yerel aktörleri ciddi bir şekilde etkileyen ve sınırlayan boyutlara gelmiştir (Tinas, 2020: 127). Bu açıklamadan yola çıkarak **İran ve Husi grup arasındaki ilişki de vekâlet ilişkisinin bir parçası olarak doğmuştur. Böylece Yemen çatışmalarında Husilerin rolü sadece yerel olarak kalmamış, uluslararası boyutta mezhep ortakları olan İran'ın desteğini almışlardır. Desteğin öteki yüzünde İran kendi devleti için jeopolitik açıdan farklı açılımlara imkân verebilecek olan Yemen'de nüfuzunu arttırmak istemiştir.** Bu amaç etrafında gelişen yardımlarla Husiler'in Yemen'deki İran destekli Şiiler olarak tanımlanması eğiliminde artış görülmüş ve İran'ın somut desteği de artmıştır (Riedel, 2017; Feierstein, 2019: 21-22; Tinas,2020: 129). Yemen'deki savaşa İran'ın daha çok müdahil olmasını sağlayarak hem bölgesel düzeyde görünürlük hem bölgedeki Şii grupların ideolojik desteğini birleştirerek ulus ötesi meşruiyet elde etmişlerdir (Ardemagni, 2017: 11; Tinas, 2020: 129). Husiler bu desteği alırken kendi planlarını geri plana atıp İran tahakkümüne tamamıyla girmemişlerdir. Diğer bir ifadeyle İran'ın nüfuzundan faydalanma eğilimi göstermişlerdir.

SONUÇ

Ortadoğu'yu şekillendirmeyi amaçlayan dış güçlerin politikaları I. Dünya Savaşı dönemlerinde başlasa da müdahaleleri günümüze kadar artarak devam etmektedir. Dış müdahaleler içteki grupları da tetiklemiş ve ekonomik sıkıntılar, siyasi problemler veya aşiretler arası güç rekabeti gibi meseleler Yemen'de bir kriz ortaya çıkarmıştır. Yemen'deki iç mücadele uluslararası alanda da yankı bulmuştur. Krizin en önemli başrolü Husiler olmuştur. Kuzey Yemen'de küçük bir Zeydi aşireti iken 1962'lerde başlayan Şiiliği siyasallaştırma faaliyetlerle gruplaşan Husileri 'Yemen'in Terör Aktörü' olarak ortaya çıkaran olay; 2004'te Husi liderinin öldürülmesiyle başlamış, daha sonraları 2010 yılına kadar Saada Savaşları diye bilinen faaliyetleriyle devam etmiş ve 2015 yılı Yemen İç Savaşı'na uzanan bir sürece götürmüştür. Husilerin merkezi otoriteyle mücadeleleri çok boyutlu olmakla birlikte, süreçteki rolleri ile savaşı; ülke içinde insani kriz boyutuna taşırken, küresel ilişkileri etkileyerek uluslararası alanda da bir kriz yaratmıştır. Husilerin eylemlerinin savaşa dönmesi aslında Zeydi mezhebinin 5 asıl şartından biri sayılan, yönetime gelmek, hükümet ve devlet kurmak için kan dökmeyi ve savaşı uygun görmeyen "İmamet" kuralı ile örtüşmemektedir. Bu açıdan Husiler bu mezhebe mensup olarak var olmaya devam etmek isteyerek, Zeydilik mezhebine yeni bir biçim getirmişlerdir, diyebiliriz. Sonuç olarak; Yemen Cumhuriyeti idaresinin düzensiz, istikrarsız yapısıyla başlayan ve iç yapısına karşı gerçekleşen bölgesel ve küresel müdahalelerle ve bir parçası olan Zeydi grubu Husiler ile yoluna devam etmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aldırmaz, Y. (2017, Mayıs) “Terör ve Ortadoğu: El Kaide, Hizbullah, IŞİD”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
https://www.researchgate.net/publication/341387179_Teror_ve_Ortadoğu_El_Kaide_Hizbullah_ISID (Erişim Tarihi: 20.02.2021).
- Ardemagni, E. (2017, Nisan), “From Insurgents to Hybrid Security Actors? Deconstructing Yemen’s Huthi Movement”, ISPI Analysis, Italian Institute for International Political Studies, Analiz Sayı: 315.
https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analisi315_ardemagni_04.05.2017.pdf (Erişim Tarihi:26.02.2021).
- Arslan, İ. (2015, Kasım 1). “Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/ Küresel Güç Mücadelesi Yemen”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17-48. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/509780> (Erişim Tarihi:27.02.2021).
- Baron, A. (2019, Temmuz), “Mapping the Yemen Conflict”, European Council on Foreign Relations, Avrupa Birliği Dış İlişkiler. <https://ecfr.eu/special/yemen/> (Erişim Tarihi: 25.02.2021).
- DW. (2018, Kasım 6). “Beş başlıkta Yemen Savaşı”, DW Made For Minds.
<https://www.dw.com/tr/be%C5%9Fba%C5%9F%C4%B1ktayemensava%C5%9F%C4%B1/a46160545> (Erişim Tarihi: 27.02.2021).
- Feierstein, G.M. (2019, Şubat 2), “Yemen: The 60-Year War”, Middle East Institute, Policy Paper
<https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-02/Yemen%20The%2060%20Year%20War.pdf> (Erişim Tarihi: 23.02.2021).
- Özpek, B. (2012, Ocak), “En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu”, Ortadoğu Etütleri, 183-215.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209670> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)
- Öztürk, S. (2019, Haziran 25). “Nedenleri ve Sonuçları Bağlamında Yemen Krizi”, Avrasya Etüdüleri, 83-98.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/794822> (Erişim Tarihi: 27.02.2021).
- Öztürk, S. (2019, Haziran 27), “Zeydiliğin Tarihsel Süreçte Oluşumu ve İmamiyye ve İran ile İlişkisi”, Liberal Düşünce Dergisi, 24(94), 89-106 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/754063> (Erişim Tarihi: 23.02.2021). Riedel, B. (2017, Aralık 18), “Who are the Houthis, and why are we at war with them?”, The Brookings Institute. <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/12/18/who-are-the-houthis-and-why-are-we-at-war-with-them/> (Erişim Tarihi: 23.02.2021).
- Salisbury, P. (2017, Aralık). “Yemen: National Chaos, Local Order”, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs. <https://www.chathamhouse.org/2017/12/yemen-national-chaos-local-order> (Erişim Tarihi: 23.02.2021).
- Tınas, M. (2020, Haziran 17), “Yemen İç Savaşı’nda Husiler: Vekâlet İlişkisinin Karmaşık Yapısı”, Sosyal Bilimler Dergisi, 21(1), 117-136. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1196496> (Erişim Tarihi: 20.02.2021).
- Yemen Cumhuriyeti Washington Büyükelçiliği, (2018, Mayıs), “The Houthis Legacy in Yemen: Lastig Damage Internally and Looming Danger Internationally”, Special Report, Washington, DC,
<https://www.yemenembassy.org/wp-content/uploads/2018/05/The-Houthis-Legacy-in-Yemen.pdf> (Erişim Tarihi: 23.02.2021).

Eastmed Boru Hattı Projesi'nde Yunanistan'ın Türkiye Politikası

Ayşenur DURMAZ*

Giriş

EastMed Boru Hattı Projesi başta Doğu Akdeniz ülkeleri olmak üzere Türkiye, Yunanistan, Avrupa'yı da fazlasıyla etkileyen veya etkileyebilecek olan bir projedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan zaten hali hazırda birçok konuda anlaşmazlık yaşarken, Doğu Akdeniz ve EastMed Projesi iki devlet arasında yeni anlaşmazlık alanları oluşturmuştur. EastMed Projesi bütçe açısından fazlasıyla çok masraflı bir proje iken, ekonomisi çok kötü olan Yunanistan'ın bu proje üzerindeki ısrarı ise çeşitli varsayımlara neden olmaktadır. Bu nedenle, bu yazıda, Yunanistan'ın EastMed Projesindeki Türkiye politikası tartışılacaktır ve Yunanistan'ın bu proje üzerinde neden bu kadar ısrarcı olduğu üzerine varsayım yapılacaktır. Yazıda ilk olarak EastMed projesi ile ilgili bilgi verilecektir. İkinci kısımda ise Yunanistan'ın EastMed Projesindeki konumu, önemi veya bu projedeki çıkarları gibi bilgiler yer alacaktır. Yazının üçüncü kısmında Yunanistan'ın EastMed Projesi'nden, Türkiye'yi de ilgilendiren, çıkarları ne olabilir veya Türkiye ile yaşadığı başka anlaşmazlıklarda Eastmed Projesi'nin Yunanistan'a ne gibi yararı olabilir soruları cevaplanacaktır.

Yunanistan'ın EastMed Projesi üzerine oluşturmuş olduğu politikayı anlayabilmek için EastMed Projesi'nin ne olduğunu, hangi ülkelerin işbirliği içerisinde olduğunu ya da EastMed boru hattının güzergâhı gibi bilgileri bilmek önemlidir. Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi (The Eastern Mediterranean Pipeline Project (EastMed)), Doğu Akdeniz'deki doğalgazı, yeni yapılacak olan bir boru hattı ile önce Kıbrıs'a (Kuzey Kıbrıs Rum Kesimi), ardından Girit üzerinden Yunanistan'a ve oradan da Avrupa'ya taşıyacak olan bir boru hattı projesidir. Aynı zamanda, Güney Akdeniz Gaz Merkezi'nin geliştirilmesine katkı sağlamak, Avrupa Birliği'nin (özellikle Yunanistan ve Kıbrıs) açık denizlerdeki gaz rezervlerini geliştirmek ve yeni alternatif doğal gaz kaynakları, boru hattı güzergâhları ile Avrupa'nın gaz arz güvenliğini arttırmak gibi başka amaçlarda bu proje ile ilişkilendirilmektedir. Bu projede taşınacak olan gaz ise Levantine Havzası'ndaki (Kıbrıs ve İsrail) açık denizde bulunan gaz rezervlerinden elde edilen doğal gaz olacaktır. Yapılacak olan boru hattının güzergâhı ise şu şekildedir; Öncelikle Levantine Havzası'ndaki gaz rezervlerinden Kıbrıs'a kadar açık denizin altında olacak olan 200 kilometrelik bir boru hattı olarak başlanacaktır. Ardından Kıbrıs'tan Girit Adası'na doğru yine açık denizin altında yer alacak olan 700 kilometrelik bir başka boru hattı yapılacaktır. Girit'ten ise Yunanistan anakarasına (Peloponnese) kadar 400 kilometrelik açık deniz boru hattı yapılacaktır. Son olarak ise Peloponnese ve Batı Yunanistan'da Avrupa'ya doğru gidecek olan 600 kilometrelik bir kara boru hattı ile Doğu

* İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü (İngilizce), 4. sınıf öğrencisi, aysenur1durmaz@gmail.com.

Akdeniz'deki doğalgaz Avrupa'ya doğru taşınacaktır. EastMed Projesi, başta Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya olmak üzere birçok Avrupa Birliği üye devleti tarafından desteklenmiştir. 2015 yılında ise Avrupa Komisyon'u tarafından, Avrupa'nın gelecekteki doğalgaz ihtiyacını karşılayabilmek adına alternatif bir yöntem olduğu için, Ortak Çıkar Projesi olduğu onaylanmıştır. 2017 yılında ise İsrail, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya projeye olan desteklerini göstermek adına Ortak Bildiri imzalamıştır (IGI Poseideon, b.t.). Bu proje tamamlandığında, uzmanlar bu boru hattı ile Doğu Akdeniz'den Güney Avrupa'ya yılda 10 milyar metreküp gaz taşınacağını iddia etmektedirler. Ancak bu proje ile ilgili birçok problem de bulunmaktadır. Bunlardan biri proje için anlaşmış olan ülkelerdeki doğal gaz fiyatlarının birbirinden farklı olmasıdır. Bölgedeki doğal gazın çıkarılma maliyeti oldukça fazladır. Çünkü gaz yatakları, deniz tabanının fazlasıyla altında bulunmaktadır. Ayrıca boru hattının inşasındaki maliyet, doğalgazın çok uzun bir boru hattı boyunca taşınması gibi durumlar da düşünüldüğünde bu projenin çok maliyetli bir proje olduğu görülmektedir. Bu nedenle de bazı uzmanlar Avrupa'ya EastMed Projesi boru hattından daha fazla doğalgaz taşıyan daha düşük maliyetli başka boru hatları varken, böyle bir projenin yapılmasının veya kullanılmasının çok doğru bir seçim olmayacağını düşünmektedirler. İlaveten bölgedeki bazı devletler de bu projeye karşı fazlasıyla tepki göstermiştir. Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ve Türkiye kendilerinin bölgedeki haklarının çiğnendiğini savunmuşlardır (Xinhua News Agency, 2020). Türkiye ise 2019 yılında Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile EastMed Projesi boru hattının geçmesi planlanan yerde boru hattı çalışmalarının yapılması engellenmiştir. Lakin bu anlaşmaya rağmen, projeye ortak olan devletler projenin 2025 yılında biteceğini öngörmektedir. Bu projeye sonradan Mısır, Ürdün ve Filistin'de dâhil olmuştur. Fransa ve ABD ise üyelik başvurusunda bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 2020). Türk uzmanlar ise Türkiye'nin, bu projeye herhangi bir koşul olmadan dâhil edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü uzmanlar, böylelikle, boru hattının Türkiye üzerinden daha az maliyet ile inşa edilebileceğini ve gazın daha ucuz olarak Avrupa'ya ulaşacağını iddia etmektedir (Deutsche Welle, 2020).

Yunanistan, doğalgaz taşıyan diğer boru hatlarının varlığına güvenmemektedir. Özellikle Trans-Hazar Boru Hattı, sorun oluşmaya elverişli bir yerdir ve gelecekte yaşanabilecek sorunlardan dolayı kullanılamayabilir. Ayrıca Türkiye ile birçok anlaşmazlık yaşayan Yunanistan, doğalgazı Türkiye üzerinden gelen boru hatlarıyla almaktadır. Bu nedenle de Yunanistan doğal gaz için alternatif yollar bulmak istemektedir (Oxford Energy Forum, 2013). Böylelikle enerji konusundaki dışa bağımlılığının kendisine bir tehlike oluşturmasını engellemek istemektedir. Ayrıca Yunanistan, bölgede istikrar sağlamak ve ülkelerin işbirliğini geliştirmek adına bu projenin çok önemli olacağını düşünmektedir. Doğu Akdeniz ülkeleri ile diplomasisini de bu proje ile geliştirerek, diğer ülkeler ile olan ilişkilerinin sadece bir proje temelli değil aynı zamanda politik veya güvenlik çerçevesinde de ilerlemesini istemektedir. Bazı uzmanlar, siyasetçiler veya Türkiye, Yunanistan'ın bu projeyi yapmak istemesindeki ısrarının, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güçlenmesinin önüne geçmek ve bölgede yalnızlaşmasını sağlamak adına olduğunu savunmaktadır. Yunanistan Dış İşleri Bakanı ise bu projenin kimseye karşı bir tepki olmadığını ve projenin asıl amacının ülke ekonomisini, vatandaşlarının hayat standartlarını iyileştirmek adına olduğunu söylemiştir (The Arab Weekly, 2020). Ancak yine de Yunanistan jeopolitik nedenlerden dolayı Türkiye'nin EastMed Projesine ortak olmasını veya EastMed boru hattının

Türkiye'den geçmesini istememektedir (Proedrou, 2019). Çünkü böyle bir durumda, Yunanistan doğalgazı bir kere daha Türkiye'den alarak enerjide Türkiye'ye bağımlı bir ülke olmaya devam edecektir.

Yunanistan'ın, yapılması hem ekonomik hem de fiziksel olarak çok zor olan EastMed için bu kadar ısrarlı olması ile ilgili bazı varsayımlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin güç oluşturmalarını engellemek ve Doğu Akdeniz doğalgaz yarışında Türkiye'yi yalnızlaştırarak Türkiye'nin enerji konusunda güç kazanmasını engellemek olarak varsayılmaktadır. Rusya veya Türkmenistan tarafından gelen doğalgaz boruları zaten Türkiye üzerinden taşınırken, Türkiye'nin aynı zamanda Doğu Akdeniz doğalgazı üzerinde bu kadar söz sahibi olması Yunanistan'ın hiç hoşuna gitmeyecektir. Avrupa'ya ve Yunanistan'a giden gazın tümünün Türkiye üzerinden gitmesi, Türkiye'ye ekonomik olarak büyük getirileri olan bir durum olacaktır. Ayrıca Yunanistan enerji konusunda Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye bağlı olmasını istemeyecektir. Çünkü her ne kadar Yunanistan Türkiye ile olan anlaşmazlıklarında Avrupa Birliğinden fazlasıyla destek alsada, enerji konusunu Türkiye hem Yunanistan hem de Avrupa Birliği için bir koz olarak kullanabilir ve bu durumda bazı durumlarda Yunanistan'ın lehine sonuçlanabilir. İkinci varsayım ise Yunanistan'ın Türkiye'nin jeopolitik konumunun önemini artmasını istememesi olarak gösterilebilir. Ege Denizi'nde Türkiye ile birçok sorun yaşayan Yunanistan, Ege Denizi'nde kara suları, kıta sahanlığı veya adalar bakımından Türkiye'ye göre daha avantajlı bir konumdadır. Doğu Akdeniz'de ise Türkiye Yunanistan'a göre daha avantajlıdır. Çünkü Doğu Akdeniz'deki en uzun kıta sahanlığına sahip ülkedir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki doğalgazlar ile ilgili de Yunanistan'a göre daha avantajlıdır. Bu nedenle Yunanistan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki söz hakkını kısıtlamaya çalışıyor olabilir. Doğu Akdeniz'deki diğer devletler ile yakın ilişkiler kurarak ve Kıbrıs'ı da kullanarak Türkiye'nin bölgede kurabileceği herhangi bir işbirliğini, güç birliğini veya hegemonyayı engellemeye çalışıyor olabilir. Varsayımlardan sonuncusu ise, Yunanistan etki alanını büyütürken dış politikada kendine yeni opsiyonlar ve hareket alanları yaratmaktadır, şeklinde gösterilebilir. Avrupa, Kıbrıs veya Ege ile ilgili çeşitli dış politikası olan Yunanistan, Doğu Akdeniz'de de etki alanı yaratmış ve dış politikasının bir parçası haline gelmiştir. Ancak aynı zamanda da EastMed Boru Hattı Projesi ile kendine yeni bir dış politika alanı yaratmıştır. Bu alanda; başka devletler ile işbirliği içerisinde olma, jeopolitik önemini artırma, ekonomisini düzeltebilme ihtimali veya Türkiye ile yaşamış olduğu anlaşmazlıklarda kendisini destekleyebilecek müttefikler edinebilme gibi avantajlar edinebilir. Bölgedeki manevra alanını da genişleterek bölgede oluşan gelişimlerden maksimum kazanç sağlamayı hedefliyor olabilir. Ayrıca kendisinin etki alanını arttırıp Türkiye'nin Akdeniz'deki manevra alanını daraltarak, Türkiye ile yaşadığı anlaşmazlıkları kendi aleyhine çözüme ulaştırmayı hedefliyor olabilir. Örneğin; EastMed Projesi'nin bir parçası olan Kıbrıs, Türkiye ile yaşadığı bir anlaşmazlıktır. Türkiye EastMed'e dâhil olup, Kıbrıs ile işbirliği yaparsa Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile anlaşmazlık yaşayabilir. Bir diğer senaryoya göre ise Yunanistan, Doğu Akdeniz'de maliyeti çok fazla olan bir projeye maliyeti düşürmek adına Türkiye'nin dâhil olabilme ihtimalini bildiği için, bu durumdan en karlı şekilde çıkmaya çalışıyor olabilir. Yani Yunanistan EastMed'in şu anki güzergâhlar üzerinden olan halini destekleyerek, Türkiye projeye dâhil olmak istediğinde, Türkiye'ye Ege'de yaşanan anlaşmazlıkların kendi lehine çözülmesi için bazı şart

koyabilir. Doğu Akdeniz’de Türkiye’yi yalnız bıraktığı ve bölgedeki aktörler ile işbirliği yaptığı için de, bu şartlar konusunda o ülkelerin desteğini alabilir.

Sonuç

EastMed Projesi dâhili olan ülkelere ve Avrupa’ya fazlasıyla yararlı olabilecek bir projedir. Lakin hem ekonomik hem de fiziksel olarak yapılması çok zor olan bir doğalgaz boru hattı projesidir. Bazı uzmanlar, Avrupa’ya veya Yunanistan’a daha fazla metreküp ve daha az maliyet ile gaz getiren başka boru hatları varken, böyle bir projenin gerekli olmadığı görüşündedirler. Ancak durum, bir enerji talep konusu olarak düşünülmeyi bırakıp bir jeopolitik konusu olarak ele alınırsa EastMed projesi daha da çok önemli bir projeye dönüşmektedir. Özellikle Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı fazlasıyla avantaj elde edebileceği bir proje olan EastMed, enerji konusundan çıkıp Yunanistan’ın dış politika aracı haline dönüşmektedir. Bana göre Yunanistan da durumu böyle görmektedir.

KAYNAKÇA

Elass, J. (2020). EastMed Pipeline Project To Fend Off Turkish Hegemony Bid, *The Arab Weekly*. <https://thearabweekly.com/eastmed-pipeline-project-fend-turkish-hegemony-bid> (Erişim Tarihi: 03.03.2021)

IGI Poseidon. (b.t.). A Direct Link To New Sources For Europe. <http://www.igi-poseidon.com/en/eastmed> (Erişim Tarihi: 05.03.2021).

Kancı, M. A. (2020). To Encircle Turkey With An Energy Project: Transformation of EastMed, *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-to-encircle-turkey-with-an-energy-project-transformation-of-east-med/1968544> (Erişim Tarihi: 08.03.2021).

Manolis, D., Loverdos, E. (2013). The East Med Pipeline. *Oxford Energy Forum*. 19-22.

Matalucci, S. (2020). EastMed Gas Forum Fuels Energy Diplomacy in Troubled Region, *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/eastmed-gas-forum-fuels-energy-diplomacy-in-troubled-region/a-55206641> (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Proedrou, F. (2019). Contesting Greek Gas Policy: Geopolitical, Energy and Climate Considerations. *The International Spectator*. 1(15), 1-12.

Xuequan, M. (2020). Experts Divided Over Cost of Ambitious EastMed Gas Pipeline Project, *Xinhua News Agency*. http://www.xinhuanet.com/english/2020-01/07/c_138683253.htm (Erişim Tarihi: 07.03.2021).

Afrika Kıtası'ndaki Ekonomik Dengesizliğin Nedenleri ve Güncel Örnekler Çerçevesinde İncelenmesi

Eralp AKÇAY*

Giriş

Afrika, coğrafi ve siyasi bakımdan önemli bir konumda yer almasına karşın stabil olmayan ekonomik tarihe ve talihe sahiptir. Bölgenin siyasi istikrarının da ekonomik büyümeyi etkilediğinden söz edilebilir. Makale boyunca bu problemin arkasında yatan sebepler ekonomi ve uluslararası ilişkiler bakış açıları ile incelenecektir. Bu çalışmanın bir diğer amacı, siyasi istikrar ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığını incelemektir. Siyasi istikrarın bozulması sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda gelir dağılımı ve askeri harcamaları da etkilemektedir. Bu nedenle bu çalışmada ayrıca siyasi istikrarsızlık, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. İnceleme sırasında 1 – 26 Şubat 2021 arası Afrika kıtasında meydana gelen haberler üzerinden çeşitli örneklemelere başvurulmuştur.

Afrika'da Ekonomik Dengesizlik

İncelemeye Afrika'daki sömürü düzeniyle başlamak uygun olacaktır. Sömürü düzeni bölge içinde yolsuzluğun ve yoksulluğun temelini oluşturuyor. Mevcut araştırmalar makro düzeyde yolsuzluğun nedenleri ve sonuçlarına odaklanırken, yolsuzluğun mikro temelini anlamak için daha az çaba harcanmıştır. Yoksullar genellikle hükümetler tarafından sağlanan hizmetlere büyük ölçüde güvendikleri için sokak düzeyindeki bürokratların yolsuzluğunun kurbanı olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu düşünülüyor. Halkın çoğunluğunu yoksul kesim oluşturduğundan durumun Afrika'daki ekonomik gelişmeyi baltaladığını söylemek doğru olacaktır. Ekonomik büyümeyi kapsayıcı ve sürdürülebilir hale getirmek de bölgedeki önemli hedefler arasındadır. Afrika, son yıllarda ekonomik açıdan yüksek bir büyüme yaşadı. Yaşanan bu büyümeye rağmen bölgedeki yoksulluk ve eşitsizlik seviyelerinin azalmaması yolsuzlukların habercisi olarak algılanabilir. Bu nedenle büyümenin sonucu olarak görülen ekonomik çeşitlilik, ihracatta rekabet gücü, verimlilik artışı, teknolojik geliştirme ve insan refahı gibi konulardan önce büyümeyi doğru değerlendirmek ve sağlayabilmek için gereken güvenilir göstergelere odaklanılması önemlidir. Afrika Dönüşüm Endeksi, bölgenin ekonomik dönüşümünü değerlendirmek ve doğru göstergelere yatırım yapılabilmesi için inovatif bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Meyer; De Jongh, 2018: 100). Afrika'nın yakın zamandaki büyümesinin

* Sabancı Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği, 3. sınıf öğrencisi, eralpakcay@gmail.com.

ve yoksulluğun azalmasının büyük bir kısmının tarımla uğraşan işgücünün payındaki önemli bir düşüşle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. 2021 Şubat ayında yayınlanan habere göre bölgenin en büyük iki ekonomisi olan Güney Afrika ve Nijerya, 2020'de üretimin keskin bir şekilde düştüğünü ve tarımsal büyümenin yavaşladığını gördü. Her iki ülke de on milyonlarca insanı aşırı yoksulluğa iten kişi başına düşen gelirden dramatik bir düşüş gördü (Africanews, 2021). Ayrıca, imalat sektöründeki istihdam payının hızlı bir şekilde artmasına rağmen, düşük gelirli Afrika ülkelerinin çoğunda, imalat sektöründeki istihdam payının zirveye ulaşmadığını ve çok düşük seviyelerden de olsa, hala artmakta olduğu görülüyor.

Afrika'da Ekonomik Büyüme ve Uluslararası Etkileri

Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesi 2000'li yıllardan itibaren hızlandı ve diğer gelişmekte olan bölgelerin ekonomik büyümesini yakaladı. Bu olumlu tablo üzerinde Afrika'nın ihracatının büyük bir bölümünü oluşturan madenler ve metaller ile yakıtlar başta olmak üzere artan emtia fiyatları önemli bir etkiye sahiptir. Ancak, talebin canlandırılmasında ve emtia fiyatlarının yükselmesinde etkili olan Çin'de büyüme azalırken, Afrika ekonomisi de olumsuz etkilenenektir. Bölgedeki ekonomi uluslararası ilişkiler çerçevesinde incelenecek olursa Çin'in yaptığı yatırım ve yardımlardan bahsetmek uygun olacaktır. Çin'in Afrika'daki ekonomik faaliyetleri mal ticareti, doğrudan yabancı yatırım ve yardım olmak üzere üç açıdan incelenebilir. Bunlar, Çin'in kıtadaki varlığının Afrika'nın ekonomik büyümesini ve kalkınmasını etkilediği üç ana kanaldır. Çin'in Afrika ile ekonomik ilişkileri büyük ölçüde Çin'in doğal kaynaklara, özellikle de petrol ve minerallere olan talebinden kaynaklanıyor. Tek başına yakıtların Çin'in Afrika'dan ithalatının yaklaşık üçte ikisini oluşturduğu Çin-Afrika ticaretinde belirgindir. Çin ile Afrika arasındaki karşılıklı iş birliği, her iki taraf için de bariz avantajlar sağladı. Afrika ülkeleri için, Çin ile daha yakın ticari ilişkiler, daha düşük ithalat fiyatları ve artan ticaret hadleri biçimindeki kazançlarla ilişkilendirilmiştir (Yılmaztürk, 2019: 162). 2021 Şubat ayındaki habere göre Çin'in Zimbabve'ye 200.000 kadar COVID aşısı CoronaVac hibe etmesi, Zimbabve başkanı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Zimbabve'nin aşılama sürecine katkı sağlamayı amaçlayan bu bağış iki ülke arasında ciddi bir ilişki seviyesinin artmasıyla sonuçlanıyor. Çin kıtanın pek çok ülkesine karşılıksız olarak düşünülen bağışlar ya da hibeler gerçekleştiriyor. Ancak bu bağışlar yumuşak-güç politikasının bir sonucu olarak, iki ülke arasındaki karşılıklı çıkara dayalı iş birliği geliştirmek açısından çok önemlidir (Chinadaily, 2021). Ancak Çin'in kıtadaki ekonomik varlığının da olumsuz yanı bulunmaktadır. Afrika ülkeleri, ticaretle ilgili kayıplardan, haksız rekabetten veya daha fazla borç birikiminden zarar görebilir. Afrika'nın uluslararası ticaretinin çoğu gelişmekte olan ülkelerle yapılmaktadır. Afrika ülkeleri metalara olan bağımlılığı azaltmalı ve alternatif kalkınma yolları aramalıdır. Afrika ürünlerinin çeşitlendirilmesi, üretkenliğinin ve kalitesinin artırılması ve küresel değer zincirlerine daha etkili katılım, izlenecek politika hedefler olarak ortaya çıkıyor. Düşük gelir seviyeleri göz önüne alındığında, doğrudan yabancı yatırım Afrika'nın kalkınmasında etkili olabilir. Doğrudan yabancı yatırım, çoğunlukla doğal kaynaklara akmaktadır. Türkiye'nin ise Afrika üzerindeki faaliyetleri yoğunluklu bir şekilde politika üzerindedir. Türkiye'nin Afrika devletleri ve liderleri ile ilişkiye yönelik son derece eşgüdümlü ve tek taraflı yaklaşımı, genellikle uluslararası kuruluşlarla veya diğer ittifaklarla karışıklıklardan kaçınılmaktadır (Gunn, 2020: 187). 2021 Şubat ayı içindeki

haberlerimizden Türk-Libya iş konseyi başkanı Murtaza Karanfil, göreve geldiği Abdülhamid Dibeybe başkanlığındaki yeni bir geçici hükümet olarak Libya ile ticareti artırma konusunda iyimser olduğunu söyledi. Karanfil, Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada, Libya'nın Aralık seçimlerinden önceki ara dönemde istikrarlı olmasını beklediğini belirterek, Dibeybe'nin Türkiye ile iyi ilişkilere sahip olduğunu ve açık fikirli bir iş adamı olduğunu sözlerine ekledi. Önümüzdeki dönemde siyasi ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Türk iş adamlarının Libya ile ticari ilişkilerin ilerletilmesi için bir sonraki adımı atmaya hazır olduğunu söyleyen Erdoğan, iki ülke vatandaşlarına giriş vizelerinin kaldırılmasını yeniden değerlendirmeye çağırdı. Karanfil, iki ülke vatandaşlarına uygulanan vize işlemlerinin kolaylaştırılmasının Türk firmalarına Libya'da daha iyi çalışma ve yatırım için yardımcı olabileceğini belirtti (Anadolu Ajansı, 2021). Bu faktörler, Türkiye'nin Sahra altı Afrika'daki yeni ortaya çıkan başarılarını anlamak için çok önemlidir, ancak belirli siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler eğer ele alınmazsa şu anda karşılıklı yarar sağlayan bir angajmanı bozabilir. Türkiye bu eksiklikleri olumlu bir şekilde ele alırsa ve bu süreçte Afrika ve Afrikalıları daha iyi anlarsa Doğu ve Güney Afrika'nın çoğu için potansiyel olarak vazgeçilmez bir ortak haline gelebilir.

Güney Afrika özelinde devam edecek olursak bölgede ekonomik büyüme yaşanmasına karşın gelir eşitsizliği ve yoksulluğun da aynı oranda büyümesi ilgi çekicidir. Afrika bölgesi özelinde Güney Afrika ekonomik değişimlerin daha sıklıkla yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurulan yerel işletmeler de yaşanan sık değişimlerden etkilenmektedir. Pek çok sosyoekonomik zorlukla karşı karşıya olan bir ülke olarak, Güney Afrika özelinde yaşanan ekonomik bir gelişmenin ithalat ve ihracata etkisini incelemek faydalı olacaktır (Iwegbunam; Robinson, 2019: 35). İthalat ve ihracat, her ülkenin ekonomisinde hayati bir rol oynar. Bu değişkenlerin her ikisi de büyük ölçüde ülke para biriminin değer kazanmasına veya değer kaybına bağlıdır. İthalat, ihracat ve döviz kuru, ekonomik büyümenin temel belirleyicilerinden bazılarıdır ve aynı zamanda ekonomik büyümeden de etkilenir. Ekonomik büyümenin hem ihracatı hem de ithalatı olumlu etkiler. Bununla birlikte, rantın uzun vadede değer kazanması daha fazla ithalata ve daha az ihracata yol açar. Döviz kurunun ithalat ve ihracat arasındaki dengenin korunmasında oynadığı rolü ile Güney Afrika'nın kötüleşen ekonomisini canlandırmak için hem para değerine hem de ekonomik büyümeye acilen dikkat edilmesi gerektiği öneriler arasında yer almalıdır.

Afrika Kıtası'ndaki Olası Fırsat Hamleleri

Afrika bölge ekonomisinin en belirgin girdi kaynağı enerji ihracatı olarak gösterilebilir. 2021 Şubat ayı içinde Borgen Projesi için Veronica Booth, Fas'taki güneş enerjisini olumlu açıdan değerlendirdi. 2018'de Fas'ın enerjisinin %97'si fosil yakıtlardan geldi. Booth'a göre, fosil yakıt tabanlı bir altyapıdan geçiş, Fas'ın kendi kendine yeterli hale gelmesini sağlayacaktır. Bu, daha fazla ihracat için fırsatlar yaratırken, enerji ithalatına olan talebin azalmasıyla mümkün olacaktır. Booth, bunun sadece Fas için değil, bir bütün olarak Afrika kıtası için olumlu bir etki yaratacağı konusunda ısrar ediyor. Yoksulluğun ortadan kaldırılması söz konusu olduğunda, Fas'ın çabalarının faydalarının iki yönlü olduğunu savundu. Güneş enerjisinin artan bulunabilirliği, kırsal nüfus için daha eşit enerji dağıtımına izin verecektir. Bu arada, Fas'ta güneş enerjisi çiftliklerinin açılması, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ayrımı daraltarak çok sayıda iş yaratacak. Booth, Fas'ın kıtadaki liderlik rolünü artırma çabalarının bir

parçası olarak, yabancı fonlarının %85'ini Afrika ülkelerine yatırdığını belirtti. Fas'ın artan kıtasal girişkenliğini örnekleyen, OCP Afrika gibi çok beğenilen Afrika merkezli bir dizi girişimdir. Fas'ta yapılan çalışmanın hem ulusal hem de kıtasal yoksulluğun azaltılmasındaki etkilerine dikkat çekildi. Sahra altı Afrika ülkelerinde enerji ihracatı ile satın alma gücü arasındaki ilişki kanıtlarıyla ele alınabilir. Bununla birlikte, Sahra Altı Afrika ülkelerinde, özellikle enerji ihraç eden ülkelerde bu nitelikte çok sınırlı çalışmalar yapılmıştır, bu nedenle reel döviz kurunun ortalama dönüşümü lehine veya aleyhine kanıt bulmaya çalışılmaktadır. Sahra Altı Afrika para birimlerinin istatistiksel önemi için gerekli olan yetersiz veri vardır. Başka bir ihracat kalemi olarak dış ticareti sayabiliriz. Bölgedeki dış ticaret ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi genişletecek olursak; bulgular, Güney Afrika ve diğer gelişmekte olan ülkeler için benzer bir yolda ekonomi politikasını iyileştirmek için kullanılabilir (Önder, 2017: 145). Güney Afrika ekonomisindeki dış ticaret ve ekonomik performans arasındaki ilişkinin doğası hakkında daha fazla kanıt ortaya çıkarmak açısından önemlidir.

Sonuç

Makale boyunca Afrika kıta ekonomisinin stabil olmamasının ardındaki nedenler güncel olaylar ışığında incelenmiştir. İncelememiz ışığında küreselleşmenin ve ekonomik büyümenin bölgenin ekonomik büyümesindeki kısa ve uzun dönem etkilerini analiz edebiliriz. Herhangi bir ekonomide, ekonomik büyümeden daha hızlı istihdam artışı, işsizlik seviyelerini düşürmek ve ekonomik kalkınmayı kolaylaştırmak için gereklidir. İstihdam yaratma, herhangi bir ekonominin temel köşe taşlarından biridir. Küresel olarak yeni istihdam elde etmek, özellikle düşük ekonomik büyüme ortamında zor olmuştur. Yüksek düzeyde sürekli işsizlik, bir ekonomideki yapısal zayıflıklarla ilgilidir. Güney Afrika, düşük ekonomik büyüme ve nispeten yüksek enflasyon ve faiz oranları ile, dünyadaki en yüksek işsizlik oranlarından birine sahiptir. Küreselleşme, Afrika devletlerini özellikle ekonomik ve politik olarak önemli ölçüde etkiliyor (Muhammed, 2015: 118). Ekonomik olarak Afrika, küresel pazara dünyamızdaki diğer bölgelerin çoğundan daha önce, ancak dezavantajlı bir şekilde bağlandı. 2021 Şubat ayı içinde Nijeryalı ekonomist ve eski maliye bakanı Ngozi Okonjo-Iweala, Dünya Ticaret Örgütü başkanlığına atandı ve küresel ticaret organını yöneten ilk Afrikalı ve kadın oldu. Okonjo-Iweala, küresel ticaret organı, artan korumacılık ve ticaret gerilimleri ve koronavirüs salgınının yol açtığı ekonomik krizin ortasında ayakta kalmaya çabalarken görevi devraldı. Okonjo-Iweala, en büyük önceliğinin pandeminin ekonomik ve sağlık sorunlarıyla başa çıkmak olacağını söyledi (Pandey, 2021). Küreselleşmeyle birlikte gelen uluslararası iş bölümü, Afrika'nın fiyatların dışarıdan belirlendiği hammadde üreticisi rolünü yerleştiriyor. Bu, Afrika ekonomisinin marjinalleşmesine yol açtı. Afrika siyaseti bağımsız değil ve dış yardım bu konuyu devam ettiren ve uzatan en önemli faktörlerden biriydi. Siyasi istikrarsızlık, gelir dağılımını ve askeri harcamaları doğrudan etkilerken, askeri harcamalar yoluyla ekonomik büyümeyi etkiler. Kıtanın kötü ekonomik koşulları, siyasetlerinin dış yardıma ve politikalara bağımlı olmasına neden oldu. Bu süreçler, uluslararası iş bölümünde ve ekonomik ve politik gücün küresel dağılımında bir dizi kümülatif ve varsayımsal krize yol açtı; böylece Afrika kaderini yoksulluk, az gelişmişlik, yolsuzluk ve diğer başarısız devlet krizi olarak nitelendiriyor.

KAYNAKÇA

Africanews. (2021, Şubat, 2) İyi havanın da yardımıyla Uganda kahve ihracatı 2020'de arttı. Retrieved from <https://www.africanews.com/2021/02/02/aided-by-good-weather-uganda-coffee-exports-surge-in-2020/> (Erişim: 04.02.2021) .

Anadolu Agency. (2021, Şubat, 8). *Libya'nın yeni Başbakanı: Türkiye 'dost ve müttefik' bir ülkedir ifadesini kullandı.* Retrieved from <https://www.trtworld.com/turkey/libya-s-new-pm-turkey-is-a-friend-and-ally-43970> (Erişim: 09.02.2021).

Chinadaily.com (2021, Şubat, 8). *Zimbabve Başkanı Çin'e aşı bağışından dolayı teşekkür etti.* Retrieved from <http://www.chinadaily.com.cn/a/202102/08/WS6020e416a31024ad0baa8151.html> (Erişim: 10.02.2021).

Gunn, T . (2020), *The Presence of Turkey in Africa: Results And Perspectives*, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (2) , 181-190 . DOI: 10.30692/sisad.712718.

Iwegbunam, İ , Robinson, Z . (2019). *Economic Growth Models and Government Expenditure in South Africa: A Disaggregated Impact Analysis*, International Journal of Economics and Finance Studies , 11 (1) , 33-48 . DOI: 10.34109/ijefs.201911103

Meyer, D , De Jongh, J, (2018). *An Alternative Multi-Dimensional Regional Economic Development Index: A Provincial Application in South Africa*, International Journal of eBusiness and eGovernment Studies 10: 97-113 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijebeg/issue/36107/535417>>

Muhammed, A . (2015). *Economic and Political Impact of Globalization on Africa* . Istanbul Journal of Sociological Studies , 0 (51) , 107-126 . DOI: 10.18368/IU/sk.44401.

Önder, H . (2017). *Enerji Tüketiminin Sosyo Ekonomik Belirleyicileri: Afrika Ülkeleri Üzerine Bir Analiz* . Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi , 2 (4) , 142-149 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijar/issue/33037/367408>

Pandey, A. DTÖ başkanı Ngozi Okonjo-Iweala'yı ürkütücü mücadeleler bekliyor. <https://www.dw.com/en/daunting-challenges-await-wto-chief-ngozi-okonjo-iweala/a-56581993> (16.02.2021).

Yılmaztürk, H . (2019). *Başat Güç Olma Yolunda Çin: Enerji Ve Pazar İhtiyacı Bağlamında Afrika Politikaları* . Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi Özel Sayısı , 156-170 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nohusosbil/issue/50445/647592>

Afrika Kıtasında Kadının Yeri

Afrika Kıtasında Kadın Olmak ve Kadınların Bilinmeyen Yönleri

Emine Ezgi Avanaş*

Giriş

Afrika kıtası yüz ölçümü ve nüfus genişliği ile dünyanın en büyük ikinci kıtasıdır. Zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip olmasına rağmen, siyasi ve ekonomik olarak hem tarihsel hem coğrafi sorunlar nedeni ile yeteri kadar gelişmemiştir. Toplumsal olarak kıta ele alındığında dünyanın geri kalanıyla, pek çok ortak soruna sahiptir. Bu sorunlardan en önemlisi cinsiyet ayrımı sonucunda kadınların siyasi ve sosyal hayattan ötekileştirilmesidir. Günümüzde bu sorunun giderilmesine yönelik çalışmalar pek çok gelişmiş ülkeden daha ileri seviyededir. Ancak yaşanan bu gelişmeler sorunların tamamının çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Afrika toplumu yalnız siyasi ve ekonomik sorunlar ile değil, iklim koşullarının olumsuz sonuçları ile de başa çıkmak zorundadır. Bütün bu zorluklar kadının toplumdaki yerini hâlâ önemli ölçüde etkilemektedir. Makalenin temel amacı; bu gibi etkiler üzerine yapılan literatür taramalarını iki ana başlık altında ele almaktır. İlk olarak, Afrika kıtasında kadın olmayı hem anne figürü hem de mücadeleci kadın figürü üzerinden analiz etmektir. İkinci olarak ise, Afrikalı kadınların bilinmeyen yönlerine vurgu yapılarak, siyasi hayatta kadın ve iş hayatında kadın olarak iki alt başlık altında kaleme alınacaktır. Yapılacak analizler bireysel düşüncenin yanı sıra, sayısal verilerden faydalanarak hem objektif hem de sübjektif bir bakış açısı ile sunulacaktır

1. Afrika Kıtasında Kadın Olmak.

Afrika kıtası, yüzyıllardan bu yana hem ekonomik hem de toplumsal birçok sömürgecilik faaliyeti sonucu yıkıma uğrayan bir kıtadır. Bunların yanı sıra açlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçların yeterli düzeyde sağlanamadığı, güvenlik zafiyetlerinin olduğu, coğrafya halkının kıtlıkla mücadele ettiği ve yaşam standartlarının çok düşük olduğu bir konuma sahiptir. Tüm bu olumsuzlukların baş gösterdiği kıtada kadın olmak bir hayli zorlaşmaktadır.

Diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi kadınların el üstünde tutulduğu, haklarını özgürce kullanabildikleri, kaliteli yaşam koşulları ile kariyer sahibi oldukları, bir dünyanın varlığından söz etmek neredeyse mümkün değildir. Çünkü Afrikalı kadınlar sürekli mücadele içindedir. Toplumla, açlıkla, susuzlukla, savaşlarla ve en acısı da ölümle mücadele etmek zorundadır. Ancak onları ayakta tutan en büyük güç; yaşadıkları onca kötülüğe rağmen tekrar ayakta kalma çabalarıdır (Demir, 2019). Kıtada savunmasız olarak görünen Afrikalı kadınlar, karşılıklarına çıkan engelleri, girişken ve güçlü yapıları ile aşmaya çalışmaktadırlar. Eğitim, sağlık, adalet gibi temel ihtiyaçlardan yeterli düzeyde fayda sağlayamadıkları noktalarda, en güçlü silahları; pes etmeden kendilerini geliştirme istekleri

*Bartın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 4. sınıf öğrencisi, emineezgia@gmail.com.

olmuştur. Bu özellikleri onları toplum içinde birçok konuma getirmiş ve birbirinden farklı kadın figürlerinin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Bu figürlerden önemli olan iki tanesi aşağıda incelenmiştir.

1.1. Anne Figürü

Kıtada yaşayan kadınların doğurganlık oranı bir hayli yüksektir. Bu yüzden, kadın başına yaklaşık olarak 3 ya da 5 çocuk düşmektedir (Yüceşahin, 2015). Çocuk sayılarının bu denli fazla olmasının altında yatan temel sebep ise, kıtada aile planlamalarının yeterli düzeyde işlev göstermemiş olmasıdır. Bunun sonucunda, Afrikalı kadınlara ekstra yük binmektedir. Elbette annelik çok kutsal bir meslektir ve her kadın bir gün anne olmayı dileyebilir. Ancak yaşam şartlarının kötü olması ve çocuk sayısının da fazla olması, bölgedeki kadınların iş yükünü daha da arttırmaktadır. Her anne çocuğunun sağlıklı, mutlu bir yaşam sürmesini diler ve kimi zaman da başarır. Afrikalı annelerin de istekleri bu yönde olsa da başarıma noktasında yeterli düzeye ulaşamadıkları bazı durumlar söz konusudur. Zor şartlar altında yaşamak onların isteği değildir, daha çok buna mecbur bırakılmışlardır. Ancak bilinen bir gerçek vardır ki; bütün bu zorluklara rağmen, her daim evlatlarının yaşam koşullarını iyileştirmek için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya özen göstermişlerdir

1.2. Mücadeleci Kadın Figürü

Dünyanın birçok bölgesinde meydana gelen savaşlar, Afrika kıtasında da yaşanmaktadır. Kimi zaman siyasi çıkarlar uğruna, kimi zaman ekonomik, kimi zaman ideolojik ve daha birçok nedenden meydana gelen savaşlardan en çok etkilenen kesimlerden biri de kadınlardır. Özellikle savaş zamanında düşman ülkenin kadınlara tecavüz edilmesi sık gerçekleşen bir eylemdir. Çünkü kadın bedeni vatan olarak algılanmakta ve elde edilen bir parça toprağı temsil etmektedir. Afrikalı kadınların da belki de en çok yara aldığı noktalardan birisi de budur (Taner ve Gökalp, 2019). Her kadının bedeni sadece kendisine aittir ve kendi rızası olmadan yapılan her eylem suç teşkil etmektedir. Ancak adaletin zayıf kaldığı zamanlarda Afrikalı kadınlar haklarını yeterince savunamadıkları için mağdur olmaktadır.

Mağdur oldukları tek nokta maalesef savaşlardan ibaret değildir. Açlık, susuzluk gibi etkenler de kadınların yaşam mücadelesini zorlaştırmaktadır. Kıtaya ulaştırılan yardımlar, belli noktalarda çözüm teşkil etse de süreklilik arz etmediğinde yaşanan sıkıntılar da devam etmektedir. Ancak yaşadıkları onca kötülüğe rağmen, mücadeleci ruhlarından, yüzlerindeki gülümsemeden ve yaşama azimlerinden asla vazgeçmeyen Afrikalı kadınlar, zor da olsa hayatlarına devam etmeyi öğrenmişlerdir. Belki de onları ayakta tutan umut kaynağı; güçlü aile bağları ve bir gün hak ettikleri hayta kavuşacakları inancıdır. İşte bu noktada kıtada yaşayan her bir kadın başarı örneği teşkil etmektedir

2. Afrikalı Kadınların Bilinmeyen Yönleri

Afrika kıtasında yaşayan kadınlar, geçmişten günümüze ve hâlâ devam eden toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü içinde ev işleri, hizmet ve eğlence sektörlerinde el emeğine dayalı çalışmalarda bulunmuşlardır (Coşkun, 2016). Bu çalışmalarından kimi zaman fırsat bulamayan kadınlar, eğitimlerinde yetersiz kalmış ve kendilerini istedikleri düzeyde geliştirememişlerdir. Çünkü kadınların eğitim hizmetlerine erişim oranı erkeklere göre daha sınırlıdır. Bununla birlikte çocuk yaşta evlilikler, anne-bebek ölüm oranları, enfeksiyon hastalıkları, kültürel baskılar bu engeller arasında

sayılabilir. Tüm bu sınırlar, kendileri ve aileleri için mücadele etmek mecburiyetinde olan kadınları kendi işlerini kurmaya ve girişimci olmaya zorlamaktadır (Demir, 2019). Kimi Afrikalı genç kız, bu doğrultuda eğitimlerini tamamlayabilmiş ve istedikleri mevkilere ulaşmayı geç de olsa başarabilmişlerdir. Öyle ki Afrikalı kadınların politikada, iş hayatında, ulusal ve uluslararası sektörlerde oldukça yüksek mevkilere ulaştıklarını gözlemlemek mümkündür. Ne yazık ki dünya gündeminde, başarılı Afrikalı kadınların adını çok az duymaktayız. Çünkü bu tarz haberleri medya üzerinden bulma konusunda yaşanan sıkıntılar devam etmektedir. Hâl böyle olunca Afrikalı kadınları, sadece “sömürülen kadın”, “emekçi kadın”, “köle kadın” gibi tabirlerle tanımak zorunda kalabiliyoruz. Ancak bu bilgi eksikliği, güçlü ve başarılı kadınların varlığı gerçeğini asla değiştiremez. Özellikle politik alanda ve iş dünyasındaki Afrikalı kadınların başarıları takdire şayandır.

2.1 Siyasi Hayatta Afrikalı Kadınlar

Afrika’da kadınların politik sahnede yer almaları, 19. yüzyıl öncesine kadar dayanmaktadır. Sömürgeciliğin aktif şekilde yaşanmadığı zamanlarda yaşayan kadınlar; kraliçe, şef ve imparator gibi lider pozisyonlarında varlıklarını göstermeye başlamışlardır (Demir, 2019). Ancak ilerleyen yıllarda sömürgecilik faaliyetlerinin sıkça yaşanması ardından, Afrikalı kadınlar, siyasi ve sosyal hayattan ötekileştirilmeye çalışılmıştır. Lider pozisyonundan; köle, işçi gibi alt seviyeli gelir gruplarına kadar düşmüşlerdir. Ancak bu zorluklar onları yıldırmamış, zamanla güçlerini toparlayarak hak ettikleri mevkilere ulaşmak için çaba sarf etmiş ve eski statülerini yeniden kazanmaya başlamışlardır. Bunun en güzel örneği olan ülke ise Doğu Afrika ülkesinden biri olan Ruanda’dır.

Ruanda, dünya genelindeki parlamentolarda, en yüksek kadın üye oranına sahip olan ülke olarak tanınmaktadır. İngiltere, İtalya Almanya gibi gelişmiş birçok ülkeyi geri planda bırakarak, %64 oranla en yüksek kadın milletvekiline sahip olan ülke, Afrika kıtası için bir başarı örneğidir (Euronews, 2020). Afrika kıtası sadece bu ülke ile sınırlı kalmamış, Senegal, Güney Afrika ve Namibya’da da kadın parlamento üyelerinin oranı %40’ı aşmakta, bu yönleriyle söz konusu ülkeler dünya standartlarının üzerinde yer almaktadırlar. Günümüzde en çok kadın parlamento üyesine sahip 20 ülkeden 6’sı Sahraaltı Afrika’dadır (Demir, 2019). Afrika kıtasının gurur kaynağı olan ülkelerinde kadınlar sadece parlamentoda değil, devlet başkanlığı, başbakanlık, bakanlık gibi üst dereceli mevkilerde de yer almaktadır. Mesela Mali’de dışişleri bakanlığı, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Afrika, Kenya ve Gine Bissau’da savunma bakanlıkları, Botswana’da ticaret bakanlığı ve meclis başkanlığı, Güney Afrika’da anayasa mahkemesi başkanlığı, Ruanda’da Kigali Bankası başkanlığı ve cumhurbaşkanı ekonomi danışmanlığı kadınlar tarafından yürütülmektedir. Afrika Boynuzu’nun büyüyen ülkelerinden Etiyopya’da ise kabine üyelerinin yarısı kadınlardan oluşmaktadır ve ülke ilk defa bir kadın devlet başkanı tarafından yönetilmektedir. Yaşanan en yeni ve etkili gelişmelerden biri ise; Dünya Ticaret Örgütü’nün yeni direktörü olarak Nijeryalı kadın ekonomist, Ngozi Okonjo-Iweala’nın seçilmiş olmasıdır (Euronews, 2021). Böylece Dünya Ticaret Örgütü tarihi bir adım atarak ilk kadın ve Afrikalı başkanını seçmiş oldu. Yaşanan bu gelişme, Afrikalı kadınların sadece ulusal boyutta değil, uluslararası boyutta da aktif olduklarını gözler önüne sermektedir.

2.2 İş Hayatında Afrikalı Kadınlar

Bilindiği üzere Afrikalı kadınların, hayatları engeller ile doludur. Bu engeller eğitim hayatlarını, sosyal hayatlarını ve politik hayatlarını sürekli zorlaştırmaktadır. Yaşadıkları bu sıkıntılar iş dünyasında da peşlerini bırakmamıştır. Öyle ki yaptıkları tek şey, ekonomiye katkı sağlamak amacı ile tarlalarda çalışmak, ev işleri ile ilgilenmek gibi güncel aktiviteler ile sınırlı kalmıştır. Ancak bu sınırlılıklar zamanla daha geniş çembere yayılmaya başlamıştır. Özellikle eğitimde kendisini geliştiren Afrika kadınları, politikada aktif olan Afrikalı kadınlar gibi, iş dünyasında da etkin olmaya başlamışlardır. Tam bu noktada altı çizilmesi gereken bir mesele vardır. Burada söz edilen iş hayatı; evde yemek yapmak, çamaşır, bulaşık yıkamak değildir. Burada söz edilen iş hayatı; bankada çalışan kadın, medyada çalışan kadın, şirketlerin yönetiminde söz sahibi olan kadındır. Yani “Güçlü ve statü sahibi olan kadın.” Afrika’da kadınlar için en başta gelen sektör ise tarımdır. Afrika’daki ulusal ekonomilerin en temel sacayağı olan ve uluslararası yatırımcıların da dikkatini çeken tarım sektörü büyük ölçüde kadınların elindedir. Aslında diğer konularda olduğu gibi bu konuda da bir zıtlık söz konusudur. Zira FAO’nun verilerine göre kıtada kadınlar ekilebilir arazilerin sadece %15’ine sahip olmasına rağmen tarımsal üretimin yaklaşık %80’ini gerçekleştirmektedirler ki Afrika kıtasına kadın elinin değdiğinin ispatıdır. Günümüzde Afrika’ya yönelik gerçekleştirilen tarım projeleri ve yatırımları da bu yüzden genellikle kadınları muhatap almaktadır. Kıtadaki kadınlar sadece tarım sektörü ile sınırlı kalmamış, turizm, sigorta, teknoloji ve finans gibi alanlarda da kendilerini göstermeye başlamışlardır. Yaşanan bu değerli gelişmeler sonucunda ise Afrika, %26 oranı ile dünya üzerinde en fazla kadın girişimciye sahip kıta konumundadır. Hatta Dünya Bankası verilerine göre Afrikalı kadın girişimcinin sayısı erkekleri geride bırakmaktadır.

Sonuç

Afrika kıtasında kadının yeri, birçok farklı perspektiften incelendiği zaman ortaya çıkan önemli bir nokta vardır. Bu nokta, Afrikalı kadınlarının bilinenin aksine kıtada aktif faaliyetlerde bulunmalıdır. Sadece kıta üzerinde de sınırlı kalmadıkları, uluslararası ölçekte de varlıklarını açıkça gösterdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Kadınları bu noktaya ulaşmasının altında yatan temel sebep ise, yaşadıkları onca sıkıntının ardından pes etme edecek duruma gelmiş olsalar bile mücadeleciler ruhlarından ödün vermeden, yaşamlarına devam etmeleri olmuştur.

Afrikalı kadınlar, buldukları konuma gelene kadar eğitim, sağlık, adalet gibi temel faktörlerden kimi zaman yeterli düzeyde fayda sağlayamamıştır. Bu yüzden geçmişte diğer dünya ülkelerine nazaran geri planda kalmış olsalar da günümüzde geri kalmışlıklar giderek azalmaktadır. Bu durumun en güzel örneği ise “Siyasi Hayatta Kadının Etkileri” nin yer aldığı başlık altında incelenen, parlamentolarda kadın milletvekilleri oranlar sıralamasında dünya genelinde üst sırada yer alan, Afrika kıtası ülkeleri olmuştur. Böylece kalıplaşmışın dışında bir Afrika kadını tanımı yapılmıştır. Artık kıta kadınları sadece “anne figürü” ya da “mücadeleci kadın figürü” değildir. Hem anne hem mücadeleciler kadın hem de statü sahibi kadınlardır. Ayrıca bu kadınlar isimlerini tek bir alanda değil, birden fazla alanda duyurmaya başlamışlardır. Özellikle politik ve iş hayatında gösterdikleri üstün başarılar sonucunda tanınan kadınlar, kıtanın gurur kaynağı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. Fe Dergi, 91-104.
- Demir, F. (2019). AFAM. Afrika Arştırmacılar Derneği: <https://afam.org.tr/afrikada-kadinin-rol-modelligi/>
- Taner, B., & Gökalp, Z. (2019). Kadın ve Savaş: Sosyal Boyutta Bir Analiz. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 13-30.
- Yüceşahin, M. M. (2015). Afrika: Demografik Yapı, Mekân. Nüfusbilim Dergisi, 31-59.
- <https://tr.euronews.com/2020/03/10/kadin-milletvekili-oraninda-turkiye-117-nci-sirada-zirvede-ruanda-ve-kuba-var> (Erişim: 10.03.2020).
- <https://tr.euronews.com/2021/02/16/dto-den-imf-ye-uluslararası-6-kurumu-yoneten-kadınlar> (Erişim: 16.02.2021).

Azınlık Hakları: Bireysel Haklar mı, Kolektif Haklar mı?

Mustafa Hakan Gökay *

Giriş

Bu çalışma azınlık grupları kapsamında tartışmalı bir konu olan, azınlıklara verilen hakların bireysel haklar mı yoksa kolektif haklar mı olduğu tartışması ile ilgili yapmış olduğum araştırma sonucunu ortaya koymaktadır. Hukuksal, siyasal, sosyal ve tarihi birtakım anlamlar yüklenebilecek durumda olan “azınlık”, kelime anlamı olarak “Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar.” ve “Bir ülkede egemen ulusa göre ayrı soydan ve sayıca az olan topluluk.” (Türkçe Sözlük, 2005, s. 167) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye’de, azınlık kavramına yaklaşım bağlamında Lozan Antlaşması’nı temelde baz aldığı için yukarıda siyasal ve hukuksal bir çerçeve çizilen ikinci tanıma daha uygundur dememiz yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada azınlık tanımı, azınlık türleri, bu azınlıkların hakları ve ödevleri, azınlık haklarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve azınlık haklarının niteliğinden söz etmeye çalışacağım.

Öncelikle azınlığın net bir tanımı olmamakla beraber uluslararası alanlarda birkaç farklı tanımla yapılmıştır. BM raportörü Francesco Capotorti’nin 1978 tarihli azınlık tanımına göre “Azınlık, bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, o devletin vatandaşı olan üyeleri, nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu gösteren gruptur.” Baskın Oran’a göre ise, “Bir toplulukta sayısal bakımdan az olan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı özelliklere sahip olan grup” azınlık olarak tanımlanır. Baskın Oran’ın tanımı uyarınca bir grubu azınlık olarak nitelendirebilmemiz için tek bir koşulun değil de birçok koşulun olduğunu, bunları yerine getirdiği takdirde grubun yapılan tanımlara uygun olduğunu görürüz. Örneğin Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Gdansk serbest şehri Polonya’ya geçince Gdask’daki Almanlar azınlık sayıldı ancak şehirdeki Polonyalılar nüfus bakımından azınlıktaydı dolayısıyla azınlık tanımı için tek bir kriteri baz almak muhtemelen doğru sonuçlar vermeyecektir. Aslında sadece yukarıda geçen tanımlar azınlık tanımını yapmaya yetemeyebiliyor. Eğer azınlık gruba mensup kişilerin azınlık bilinci yoksa, mensup kişilerin yaşadıkları kara parçasına bağlılıkları ve son olarak yaşadıkları devlet vatandaşları grubu azınlık olarak görmüyorsa yapacağımız azınlık tanımı daima sıkıntılı olacaktır. Net olmayan tanımlar doğrultusunda azınlık kavramı devletin insiyatifine bağlı bir durumdur. Bu durum ülkelere farklı azınlıkları tanıma hakkı ve göz ardı edilen grupların azınlık kapsamı içerisinde değerlendirilmesini sağlar.

Gruba mensup kişiler bir önceki paragrafta bahsetmiş olduğum koşulları yerine getirdiği takdirde o grubu azınlık olarak tanımlayabiliriz. Azınlık tanımını yaptıktan sonra bu farklı grupları neye göre

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, 3. sınıf öğrencisi, hakan167.gokay@gmail.com.

ayırıldığımızı, kaç tane olduklarını ve bağlı oldukları devletten ne gibi haklar talep ettiklerini tanımlamak istiyorum. Öncelikle azınlık grubunu talep ettikleri haklara ve konumlarına göre ayırmaktayız. Genel kabul görmüş 4 azınlık grubu vardır. Bunlar; dini, dilsel, etnik ve ulusal azınlıklardır. Kısaca grupları tanımlamak gerekirse; dini azınlıklar ilk ortaya çıkan azınlık grubudur. Dinlerini özgürce yaşama ve yaşatma hakkı talebinde bulunurlar. Dilsel azınlıklar, dillerini özgürce her alanda kullanma ve sürdürme hakkı talebinde bulunurlar. Göç, işsizlik, okul dili, kitle haberleşme dili, azınlığın büyüklüğü, etnik bir partinin mevcudiyeti, siyasi güç, resmi dilin statüsü gibi unsurlar dilsel azınlıkları tanımlamada dikkate alınmaktadır. Dil ve dini azınlıkları etnik azınlıklar bağlamda değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Çünkü ortak bir kültür ve tarihe sahip olup kader topluluğunu teşkil etmektedirler. Etnik azınlıklar; kültürel, tarihsel ve ülkesel bağlar nedeniyle oluşmuş kimliklerini koruma hakkı talebinde bulunurlar. Ulusal azınlıklar ise; bir ülke vatandaşının başka bir devletin ülkesinde yaşaması doğrultusunda orda yaşayanların haklarını korumaya yönelik millet oluşturma hak talebinde bulunurlar. Buradaki ulus kavramı aynı kökenden gelen toplum anlamında kullanılmaktadır. Ulusal azınlığı diğer azınlıklardan ayıran en önemli özellik onun halk olma konusunda iradesidir. Ulusal azınlıklar genel anlamda kendi milli özelliklerini, kendi tarihi, kültürü yahut dili vs. olan grupları ifade etmektedir. Göç ile ortaya çıkan gruplar ulusal grup olarak tanımlanamaz.

Normalde BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27.maddesi bir ülkenin "orijinal" halkının azınlık olarak tanımlanmayacağını görüşünü temsil etmiştir. Fakat yerli azınlıkların tanımlanması azınlık kavramı ölçütleri bağlamında değerlendirilir. Dolayısıyla günümüzde hâlâ problemlili azınlık meselelerinden olan Romanlar Birleşmiş Milletler tarafından azınlık olarak kabul edilirken, sabit ikametgâhı olmayanlar azınlık olarak kabul edilmezler.

Bu 4 grubun ortak hakkı olarak ise varolma hakkı, eşitlik ve ayırım gözetilmeme hakkı vardır. İşte bu talep edilen haklar doğrultusunda bireylerin hangi azınlık grubuna dâhil olduğunu anlamış oluyoruz. Hangi gruba dâhil olduğunu öğrenen birey ne gibi haklara sahip olduğunu öğrenmiş olacaktır. Hakların yanı sıra azınlık grubuna mensup kişilerin yerine getirmesi gereken ödevler vardır. Bunlar; bağlı oldukları devletin ülkesel bütünlüğe ve siyasal bağımsızlığına aykırı herhangi bir faaliyette bulunmama ödevidir. Bu doğrultuda bu sorumlulukları yerine getiren azınlık grubu ile devlet arasında çatışma oluşmaz. Aksi hâlde bunlara uymayan azınlık grupları devlet ya da vatandaşlar tarafından dışlanma, kabul görmeme vb. sorunlarla karşılaşabilirler.

Azınlık sorunları sadece devletin iç politikasını ilgilendiren ulusal bir sorun değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası istikrarı etkilediği ölçüde uluslararası bir sorundur. Azınlıkların hakları konusunda tarihsel süreç içinde birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler Örgütü (BMÖ) çerçevesinde azınlıklar ile ilgili önemli hükümler taşıyan Sözleşme 1976 yılında yürürlüğe giren "Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi 49 (KSŞS)" dir. Avrupa Konseyi tarafından yapılan çalışmalar da vardır. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi, AGİK, Kopenhag Belgesi ve Helsinki Belgesi AK tarafından yapılan çalışmalardır. (Tunç, Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sözleşmesi ve Türkiye, 13-28)

Azınlığın niteliği, azınlık tanımı gibi daima tartışmalı bir durumdur. Uluslararası belgelerde bu hakların bireysel mi yoksa kolektif haklar mı olduğu konusunda tam ve net bir tanım yoktur. Kimi

sözleşmede bireysel haklara yakınken kimi sözleşmede kolektif olma eğilimindedir. Azınlık tanımının belirsizliği, azınlık sorununun siyasi yönünün göz önünde bulundurulması devletlere kendi ülkelerindeki azınlıkların varlığını reddetme ya da azınlıkların kimler olduğunu belirleme imkânı sağlamaktadır. Bu bağlamda azınlık haklarının korunmasına ilişkin belgelere imza atmış pek çok devletin azınlık tanımını ya da niteliğini kendi ulusal yasalarına göre yorumladıkları görülür. Dolayısıyla bahsi geçen azınlık tanımı ve niteliği pratikte kendine yer bulamamaktadır. Bu konuda örnekler vererek bu konudan bahsetmeye çalışacağım. Öncelikle Islahat Fermanı'nda gayrimüslimlere askeri okullara gitme hakkı ve vergilerde eşitlik sağlanmıştır. Bu durumda şu yorumu yapabiliriz: “Eşit haklar beraberinde eşit yükümlülükler getirir”. Azınlık hakları konusunda İkinci Dünya Savaşı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde bireysel eşitlik ilkesine dayalı olarak, her bir yurttaşın temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasının sorunları çözeceği ve böylece kalıcı barışı sağlayacağı düşünülmüştür. (Boz, 2012). Bu durumda şu ortaya çıkıyor; azınlık hakları bireysel haklar kapsamında ele alınmıştır yani kolektif haklar bağlamından kopartılarak kişi hakları bağlamında değerlendirilmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası belgelere azınlıklarla ilgili olarak giren ilk madde Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. maddesidir: “Etnik, dilsel ya da dinsel azınlıkların bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.” Bu maddede belirtilen önemli husus azınlık grubuna verilen kolektif hakların sağlanması noktasında grubun diğer üyeleri ile birlikte ifadesi kullanılarak kabul görse de esas olarak bu gruplara mensup olan kişilerin bireysel haklarının korunmasıdır. Bu sözleşme azınlık haklarının bireysel haklar olduğunu savunma eğilimindedir. Aslında azınlık haklarının kolektif haklar değil, kişi hakları olarak ele alınmasının altında yatan en önemli sebep hakların kolektif olarak ele alındığı takdirde halkların kendi kaderini tayin etme ve bunun gibi birçok hakkı elde edecek olmasıdır. Devletler çeşitli derecelerde haklar konusunda hassasiyet göstermektedir. Buna demokrasisi en yüksek olan ülkelerde dahi rastlanır. İşte tam bu noktada devletlerin azınlık grubuna yaklaşımı çok önemlidir. Onlara karşı uygulamış oldukları politikalar hakların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Her ne kadar uluslararası belgelerde bahsedilse de sözleşmelere imza atan devletlerin kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Örneğin Türkiye azınlık hakları bağlamında oluşturulan pek çok belgeyi kabul etmemiştir, kabul etse dahi daima çekinceyle yaklaşmıştır. Bu politikanın sebebi tam da bahsettiğimiz ülkesel bütünlüğünün tehlike altına girmesinden çekinmesidir. Bunu Lozan Barış Antlaşmasında açıkça görebiliyoruz. Zira, “Lozan'da gayrimüslimlere getirilen haklar tam olarak uygulanmamaktadır ayrıca gayrimüslimler dışındaki kimi gruplara da haklar getirildiği halde Türkiye bunları kabul etmemekte ve uygulamamaktadır” (Oran, 2014: 9). Burada yukarıda bahsedildiği gibi devletin tamamen kendi izlemiş olduğu politikaya bağlı şekillenen bir azınlık hakkı tanımlamasını görmüş oluyoruz. Bireysel haklar kapsamında değerlendirilmesinin olumlu ya da olumsuz tarafları vardır. Olumsuz yönü yukarıda bahsettiğim gibi bir araya geldiklerinde ulusal birliği ve bütünlüğü bozabilecek güce sahip olmalarıdır. Olumlu tarafı ise bireylere verilen hakların onları güvence altına alacak olmasıdır.

Öte yandan, azınlık haklarının kolektif hak niteliğinde olduğunu işaret eden bazı görüşler de vardır. Azınlık haklarının kolektif kullanılmasına ilişkin ilk kabul Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı'nın

(AGİK) 1990 yılında kabul ettiği Kopenhag Belgesi ile gerçekleşmiştir. (Mızrak, 2018: 648). Örneğin 'Thornbery'e göre 27.madde bireysel bir hakkı düzenler görünüyorsa da sözleşmedeki maddelerin, bir kişinin tek başına kullanması söz konusu ise bir anlam ifade etmeyeceğini, zaten sözleşme hazırlanırken asıl düşüncenin de kolektif hak kabulü olduğunu savunmaktadır." (Mızrak, 2018: 644). Yani kişinin evinde ana dilini kullanması azınlık haklarının korunması için önemli olmayıp o dili korumak, geliştirmek için toplu kullanım gereklidir. "Wright'a göre 27. maddede öngörülen haklar ayrı ve uygulanabilir bir kolektif hakkı sağlamıyorsa yeterli korumayı öngörmüyordur. Bir azınlık grubun, tek tek kendisini oluşturan bireylerden farklı bir kimliği vardır ve tek tek bireyler için geçerli bir düzenlenmenin kolektif olarak kullanılması gereken haklar bakımından bir getirisi yoktur." (Mızrak, 2018: 644). Yani azınlık haklarını ayrı ayrı bireylere vermenin hiçbir faydası olmayacağı ve bunların bir bütünlük içinde olduğu zaman bir anlam ifade edeceğinden bahsetmiştir. Bireye verilecek olan hakkın azınlık tanımı içinde bahsi geçen bazı koşulları sağlayamayacağını görürüz. Örneğin bireye verilen haklar olarak ele alırsak kişilerde veya grup içerisinde azınlık bilinci oluşmamasına sebep olacaktır. Dolayısıyla bu da azınlık tanımı için gerekli olan koşullardan birinin sağlayamadığından dolayı grup azınlık statüsü kapsamında değerlendirilemeyecektir. "Uluslararası belgeler azınlık haklarının bireysel boyutunu öne çıkarsa da bu haklar azınlıkların varlık ve kimlik hakkı çevresinde şekillenmekte azınlık mensubu kişilere tanınan kendi kültürlerini, dillerini ya da dinlerini yaşatma ve koruma hakkı ile asimilasyon yasağı düşünüldüğünde dolaylı da olsa grup kimliğinin korunması sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte azınlığa mensup olmada kişisel tercih hakkı, devlete karşı grup kimliğinin, gruba karşı da bireysel kimliğin korunması imkanını sağlar." (Çavuşoğlu, 2001: 64). Her ne kadar uluslararası belgelerde azınlık için "azınlığa mensup bireyler" diye bahsedilse de alt metninde gruba verilen kolektif haklar yattığını görüyoruz. Ancak verilen bu haklar bir araya geldiğinde bir anlam ve önem ifade ettiğini görüyoruz. Sadece bireye verilen hak olarak ele alındığında en başta yapmış olduğumuz azınlık tanımına denk düşmediğini söylememiz mümkündür.

"Azınlık haklarında bireysel hak vurgusu, azınlıkların kendi kaderini tayin etme hakkını ayrılıkçı talepler için kullanmalarını önlemek için geliştirilmiş formüldür. Yani yapılan tanım kolektif boyutlu bireysel haklar olarak kabul edilmektedir." (Çavuşoğlu, 2001: 64). Azınlık tanımı içinde yer alan ezilmişlik hissinden yola çıkarsak bireylerin kendi kaderini tayin etmesi muhtemel bir durum olacaktır. Bunun oluşmasını engellemek için de yukarıda bahsedilen tanım geliştirilmiştir. Kendi kaderini tayin etme hakkı yani self determinasyon ve azınlık denildiği zaman ilk akla gelen ülkeler İskoçya ve İngiltere olmaktadır.

Sonuç

Son olarak azınlıkların gerçek anlamda korunabilmesi ve azınlık haklarının güvence altına alınabilmesi için eski anlayış olan "Ülkesel bütünlük ve bağımsızlık korunmalıdır." anlayışı terk edilmeli onun yerine eşitlikçi, bütün azınlıklara aynı düzlemde yaklaşan bir anlayış benimsenmelidir. Bu da pek mümkün olabilecek bir durum değildir. Tam da bu noktada devletlerin çıkarları ön plana çıktığından ve azınlık gurubuna vereceği haklar kendi ülkesine zarar verebilecek potansiyele sahip olduğundan bahsettiğim yaklaşım da günümüz dünyasında pek geçerliliğe sahip değildir. Bu yüzden azınlık tanımı, hakları, niteliği hiçbir zaman keskin hatlarla belirlenemeyecek ve daima sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu 100 yıl geçse de böyle olacaktır. Bu durum, devletlerin kendi iç işlerine

karışılmasını, bütünlüğünün bozulmasını istememelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Türkiye X azınlık grubuna, Y azınlık gurubundan daha fazla hak verirse bu 2 farklı azınlık gurubunun çatışmasına neden olur. Dolayısıyla çatışma durumu da ülke içinde kaosa sebep olabilir. Son olarak devlet yöneticileri kendi çıkarlarına zarar gelmemesi için söz konusu azınlıklar ve sahip oldukları haklar noktasında çekinceyle yaklaşrlar.

KAYNAKÇA

- Birleşmiş Milletler. Genel Kurul. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. New York: Birleşmiş Milletler, 1966.
- Boz, E. (2012). Bireysel ve Kollektif Haklar Bağlamında Azınlık Hakları.
- Çalık, T. (2016). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Çavuşoğlu, N. (2001). Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları. İstanbul, Su Yayınları.
- Eralp, Y. (2010). Bireysel Haklar-Kollektif Haklar. Global Political Trends Center.
- Mızrak, D. (2018). Azınlık Hakları ile Yerli Halkların Haklarının Kollektif Hak Kullanımı Çerçevesinde Karşılaştırılması. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oran, B. (2010) Türkiye’de Azınlıklar Kavramlar, Teori, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Tunç, H. (Haziran-Aralık 2004) Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.

Rusya'nın Pandemi Sürecinde Uluslararası Düzlemdeki Konumu ve Toplumsal Yönetimi

Beyza Tokgöz*

Giriş

Yaşamın bütün yönlerini ele alan ve olumsuz etkileyen COVID-19 salgını, kazandığı güç ve yayılma hızı ile tüm dünya ülkeleri için tehdit haline gelmiştir. Dünya'nın küreselleşme hızı, salgının yayılma hızını beslemiş ve pandemi tüm ülkeler açısından kaçınılmaz olmuştur (World Health Organization, 2020: 2-4). Sosyal yaşam normlarının baştan aşağı değişimi, toplumsal anlamda pek çok çözümleri

Uğur Gallenkuş'un büyük devletlerin adalet kontrolünü elinde tuttuğunu ifade eden görsel çalışması. Kaynak: https://www.instagram.com/p/CCs_0LfAICQ/

getirmiştir ki bu durumla karşı karşıya kalan önemli ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Özellikle ilk kez 2021 yılının 23. gününde, Rus Muhafız Aleksey Navalny'yın tutuklanması üzerine hükümete karşı yapılan ve günümüze değin peşi sıra devam eden eylemler Rus siyasi yönetimini ve toplum dinamizmini derinden etkilemektedir (TRT, 2021). Protestoların yanı sıra Rus uzmanlar tarafından COVID-19 tedavisi için geliştirilen 'Sputnik V' aşısı, The Lancet dergisi tarafından tescillenen geçerliliği ile de hem ulusal hem de uluslararası bir başarı elde ederek mevcut krizi dengelemekte başarılı olmuştur (Sputnik, 2021). Rusya açısından hem Sputnik V aşısı gibi önemli bir prestij unsuruna sahip olmak hem de kolektif bir ayaklanmaya sebebiyet veren protestoların merkezi olmak ulusal ve uluslararası perspektifte eksi ve artıları beraberinde getirmiştir. Ancak önemli olan soru şudur: Rusya bu sancı dolu süreçte toplumsal nüansları hangi ölçüde göz önüne almış ve hamlelerini belirlerken sosyal etki ve tepkiyi ne kadar hesaplayabilmiştir?

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji 3. sınıf öğrencisi, beyzatokgoz0@gmail.com.

Sputnik V'nin Sağladığı ve Bozduğu Dengeler

Uğur Gallenkuş'un Covid-19 pandemisinde aşı erişimi ile ilgili görsel çalışması. Kaynak: <https://www.instagram.com/p/CKYbwVBgWda/>

Rusya'nın yüksek etkiye sahip olan aşığı önce toplumuna sonra da diğer ülkelere kazandırması üstün bir uluslararası prestij kazanmasına ortam hazırlamıştır. Ekonomi ve donanım açısından böyle bir üretim sahasına sahip oluşu özellikle büyük coğrafyası karşısında kendi nezdinde salgını daha kontrol edilebilir kılmıştır. Rusya'nın ekonomik ve siyasi başta olmak üzere pek çok alanda çizdiği profesyonel imaj, aşı sektöründe de etkisini sürdürmüştür. Özellikle 1957 yılında Rusya tarafından yörüngeye oturtularak 'ilk' olma başarısına erişen Sputnik uydusu, aynı ismi taşıyan aşı ile hem ülkeler arasında hem de Rus toplumunda 'hale etkisi' yaratmış ve başarının devamlılığına dair en azından belli kesimler tarafından inanç oluşmuştur (Kramer, 2021). Sputnik V aşısının son deneme aşamaları tamamlanmadan piyasaya sürülmesine karşın ülkeler tarafından bunca talep edilmesinin en önemli açıklaması hale etkisinde kalınıştır (Akyıldız, 1988). Fakat virüsün küresel bir tehdit oluşturduğu göz önüne alındığında sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı konumdaki toplumların Sputnik V'nin güvenliğinden emin olsalar dahi ona erişimleri neredeyse olanaksızdır. Rusya gibi 'büyük devlet' olarak varsayabileceğimiz devletler bu insanlığa kurtuluş vaadinde bulunan ilaç ile önemli bir hamlede bulunsa da tüm dengeleri ellerine alarak hem sağlığın hem de adil bir dünyanın yargıcı olmuşlardır. Zaten tüketimin had safhada olduğu çağımızda bir de garantilik adı altında baş gösteren 'stok kültürü' ülkeler arasında erişim anlamında çığır açmıştır. Rusya geliştirdiği Sputnik V aşısı ile ulusal düzeyde büyük bir başarı kaydetse de zaten var olan küresel eşitsizliği katlamıştır. Aşı alım gücü olmayan birçok ülkenin erişimden mahrum kalması yanında, alım gücü olan ülkeler dahi daha zengin ya da nüfusu daha kalabalık ülkelerin alım gücü ve stok kararları ile bu 'aşı savaşlarında' yer edinmekte güçlük çekmiştir. Ekonomik bağımlılığın da bir sonucu olan bu durum için Rusya, en azından dengeyi oluşturmak adına ilk adımda bulunmuş ve Gazze'ye 1000 dozluk bir hibede bulunmuştur (Sputnik,

2021). Rusya'nın bu politikası özellikle siyasi açıdan diğer ülkeler üzerinde olumlu bir tesir uyandırmıştır.

Bununla beraber aşının Müslüman toplumlara uygunluğu ile yapılan açıklama Rusya'nın ihrac alanını genişletmiştir (Sputnik, 2021). Kendi coğrafyasındaki Müslümanların güveninin yanında diğer Müslüman ülkeler için de etki oluşturulmuştur. Özellikle Tataristan bölgesinin büyük bir kısmını Müslüman vatandaşların oluşturması Rusya'yı böyle bir açıklama yapmaya sevk etti, denilebilmektedir. Toplumun eğitim, sağlık, ekonomi, adalet gibi temel yapı taşları varsayılabilecek tüm kurumlarında din ve din etkilerinin yerinin pozitif bilimlere bırakılması ve dinin yalnızca inanç olarak kabul görmesi sekülerleşmeyi ifade etmektedir (Ertit, 2019). Bu konu üzerinden Rusya'yı ele aldığımızda genel olarak ileri bir teknoloji ve sanayi toplumu olsa dahi bütün olarak net bir rasyonel geçişin olmadığını ve sekürleşmenin henüz tamamlanmadığını söylemek mümkündür. Sağlık konusunda çözüme ulaşma yolunda dini kaygılar kendini göstermiştir.

Sputnik V aşısı dolayısı ile Rusya'nın yarattığı bir diğer dengesizlik ise aşı olan bireylere verilecek olan 'aşı pasaportu' hamlesidir (The Moscow Times, 2021). Aşı olan bireylerin, elde edebilecekleri pasaport ile maske harici birçok zorunluluk ve kısıtlamalardan muaf olması ayrıca bazı tatil beldelerinde avantajlı kampanyalardan yararlanabilmeleri toplum üzerinde bir bölünme yaratacaktır. Öyle ki, aşılamanın nüfus yoğunluğu olan bölgelerden ve yaş, sosyal aktiflik (meslek) gibi belirleyici unsurlara sahip bireylerden başlaması zaten belirli ölçüde bir ayırım doğururken bir de pasaport ile durumu somutlaştırmak yapılan sosyal ayrımcılığı legal duruma getirecektir. Bireylerin ve toplum yapısındaki normların zorunlu olarak keskin bir değişime uğraması, yeni normallere adapte olma süreci ve toplumun bu değişim arasında bocalaması zaten anomik bir durum olarak kabul edilir. Sözü edilen anomi; var olan düzenin bozulması ile yeni bir düzene geçilmesi arasındaki süreçte yaşanan sosyal sancılar olarak tanımlanabilir (Taş, 2020). Bireyler ve dolayısıyla toplum, bu dönemdeki politikalara tepkide bulunabilir ve olumsuz reaksiyon gösterebilirler. Bu sebepten zaten dengelerin bozulduğu bir durumda yeni eşitsizliklere mahal verecek politikalar düzenlemek toplumun kendi içerisinde tabakalaşmasına sebep olacaktır. Suçlu bireylerin toplumca dışlanması olarak kullanılan ve sapma davranışından dolayı topluma kazandırılmasına ket vurulan 'damgalama teorisi' bu kez farklı bir yüzü ile karşımıza çıkmaktadır (Kaya ve İnan, 2020). Pasaporta sahip bireyler toplum içerisinde pozitif olarak damgalanmış olacak ve sahip olmayan bireyler ise sahip olanların yanında sosyal yaşamda daha pasif halde bulunacaktır. Önemli bir Tıp dergisinden etki onayı almasına ve pek çok ülke tarafından satın alınmasına rağmen toplumun aşıya güvensizliğini sıfıra indirmek ve aşılama teşvikini arttırmak adına atılan bu adım kolektif bilinç açısından negatif sonuçlar doğuracaktır. Özetle; önce tek tek elde edilen pasaportlar bireysel ayrımcılığı, sonra birçok bireysel ayrımcılık bir araya gelerek yeni bir tabakayı ve sonunda da henüz aşı olmamış kesime karşı sosyal bir baskınlık uygulanmasını sağlayacaktır. Bu da Rusya'nın sosyolojik faydaları göz ardı ettiğinin bir göstergesidir.

Toplumsal Reaksiyonlar

Navalını Protestolarından Görüntüler Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/>

2021 başından itibaren süregelen ve gündemde Navalını protestoları olarak adlandırılan eylemlerin iktidara karşı yapıldığı öne sürülse de aslında altında yatan sebebin yalnızca Navalını için özgürlük direnişi olmadığı, aynı zamanda mevcut kısıtlamalara ve dolayısıyla Rus devletine de olduğu söylenebilmektedir. İlk tanımını Durkheim'ın yaptığı ve Merton'un geliştirerek katkı sunduğu bir diğer Anomi kavramına göre toplum, amaçları ve amaçlara ulaşmada kullanacağı meşru yollar arasında uyumsuzluk yaşarsa bir takım çözümler yaşar (Geleri, 2013). Pandemi ile birlikte gelen kısıtlamalar neticesinde toplum yaşam doyumları bastırılmış, normallerinden uzaklaşmaya başlamış ve hayatın anlamını kaybetmeye başladığı düşüncesine kapılmış bir psikolojiye bürünmüştür. Kontrol dışı olarak

Uğur Gallenkuş'un ifade özgürlüğü kısıtlaması ile ilgili görsel çalışması. Kaynak: <https://www.instagram.com/p/CHkMK8eFoEO/>

cereyan eden ve Rusya da dâhil olmak üzere tüm toplumları içerisine alan bu durum karşısında bireyler, bir bakıma psikolojisi gereği, ani değişimin sorumluluğunu somut herhangi bir olguya yüklemek isterler. İşte bu noktada Rus toplumu hâlihazırda hayatlarına gelen kısıtlamalar yetmezmiş gibi bir de muhalif güçlere gelen kısıtlamaları yaşamın tüm alanında özgürlüğe ket vurulması olarak kabul etmiş ve reaksiyonda bulunmuştur. Ani toplumsal gelişmeler karşısında görülebilecek patolojik olaylar Rusya için de geçerli olmuştur. Anomi kavramı üzerinden örnekle anlatılacaksa, toplumun özgürce sokağa çıkabilme ya da toplu hareket edebilme amacına ulaşabilmesi yolunda meşrutiyet kazanabilmek için eylem yapmaktan çekince duymaması olarak ifade edilebilmektedir. Bu çözümleri açıklayabilmenin başka bir yolu ise toplumun kolektif olarak temel yüklem hatasında bulunmasıdır. Bireyler; sosyal psikoloji disiplininde kabul edildiği üzere başka biri tarafından meydana gelen olayları, mevcut koşulları göz önüne almaksızın yalnızca kişinin özellikleri neticesinde oluştuğunu kabul ederek temel yüklem hatasında bulunurlar (Koçak, 1999). Rusya toplumu da kısıtlamaların anlamını iktidarın temel sosyal hizmetlerini yerine getirmeme niyetinden kaynaklandığını düşünmekte ve küresel tehdidi arka plana atarak makro düzeyde bir temel yüklem hatasında bulunmaktadır. Böylece içinde yaşadıkları yeni normal yaşamı yine iktidara atfetmektedirler.

Rusya’da benzer olarak kabul edilebilecek bir diğer toplumsal reaksiyon ise sosyal medyada müstehcen içerikli yorumlara gelen kısıtlama ve kısıtlamadan sonra müstehcen içerikli yorumların daha çok artışıdır (VTimes, 2021). Pandemi başlangıcından önceki dönemi de dâhil edebileceğimiz

şekilde gerek dijitalleşme gerekse küreselleşme sonucu sosyal medya kullanımı üst düzeye ulaşmış durumdaydı. Fakat sosyal kısıtlamalar sonucunda “online” yaşam kaçınılmaz olmuştur, bu da medyadaki aktifliği arttırmıştır. Bireylerin işte, okulda ve sosyal ortamlardaki yaşayışları, davranımlarını sahne önü; ev gibi özel alandaki yaşayış ve davranımlarını sahne arkası olarak tanımlayan Goffman, bu ayırım ile bireylerin benlik sunumlarında farklılıkların olduğunu söylemiştir (Bayad, 2016). İçinde bulunduğumuz koşullar gereği okul, iş ve sosyal paylaşımların gerçekleştiği tüm mekânlar eve sığdırılmıştır. Bunun sonucunda ise Goffman’ın görüşü ışığında bedenlen sosyal temasın kesildiğini ve sahne önü ve sahne arkasının birleştiğini söylemek mümkündür. Cam ekranın ardında yeni bir kimlik yaratmanın çok daha kolay oluşu ve kısıtlamaların bir getirisi olan öfkenin bireylerin elinde tek kalan ifade ortamında yansıyışı küfür ve müstehcen içerikli söylemleri arttırmıştır. Fakat, Rusya’nın Navalnyı protestoları gerçekleşirken ‘terör ve yasadışı eylemlere çağrı’ niteliğindeki yorumları da dahil ederek dezenformasyonun önüne geçme niyeti doğrultusunda sosyal medya kısıtlamasında bulunması, birincil toplumsal sapmanın büyüyerek ikincil bir sapmayı oluşturmasına sebep olmuştur. Daha çok hukuk sosyolojisinde okuyabileceğimiz ve Lemert tarafından formüle edilmiş birincil ve ikincil sapma, ilk sapma davranışının ardından gelen ve herhangi bir rehabilite niteliği olmayan tepki sonucunda ikincil bir sapmanın oluşumunu ifade etmektedir (Mutluer, 2016). Rus toplumunun sosyal medya kısıtlaması ardından gösterdiği reaksiyon da ikincil bir sapma oluştuğunu göstermektedir.

Sonuç

COVID-19 pandemi süreci ile devletlerin mevcut koşullara adaptasyonunun zaman aldığı açıkça söylenebilmektedir. Adaptasyon sürecinde de hem halk sağlığının tehlikede oluşu hem de küresel bir tehdit olması dolayısıyla dünya sağlığı göz önünde bulundurularak politikalar yapılmalıdır. Özellikle Rusya gibi büyük bir coğrafyaya sahip olan ve uluslararası düzeyde atacağı adımlarla mevcut dengede belirleyici rol oynayabilecek ülkeler önemlerinin farkında olacaklar ki bu gücü kimi zaman prestij malzemesi olarak kullanmışlardır. Metin boyunca sözü edildiği üzere Rusya sanayileşmesini tamamlamasının yanında teknoloji temelli de bir gelişim göstermektedir. Bunun mahsullerini Sputnik V aşısının geliştiricisi olarak da almıştır. Ancak pandemi süreci içerisinde dış politikadaki yönetim hassasiyetini iç politikaya sirayet ettirememiştir. Özellikle rasyonel ve realist adımları ve toplumun mevcut yapısı ile paralellik göstermeyen hamleleri sancuların büyümesine sebep olmuştur. İç politikanın dış politikaya kurban edildiği bir yönetim karşısında toplumun kolektif aksiyonları Rusya için kaçınılmaz hale gelmiştir. Tüm bu süreç içerisinde Rusya'nın dış politikadaki imajını koruma kaygısı doğrultusunda aldığı birtakım kararlar, bizleri sosyal yapının ikinci plana atıldığı düşüncesine götürmektedir. Sonuç olarak bu çalışma ile COVID-19 pandemisi, Navalny protestoları ardına gizlenmiş toplumsal krizler ve Rusya'nın avantajlarının farkında olarak aldığı kararlar sosyolojik bir perspektiften incelenmeye çalışılıp yine sosyolojik teori ve kavramlar ışığında ifade edilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akyıldız, H. (1988). Sosyal Algı ve Belirleyicileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 110-118.

Bayad, A. (2016). Erving Goffman'ın Benlik Kavramı ve İnsan Doğası Varsayımı. *Psikoloji Çalışmaları*, 36(1), 81-93.

Covid-19 Pasaportlarını ilk olarak Rusya bölgesi tanıtıyor. *The Moscow Times*.

<https://www.themoscowtimes.com/2021/01/21/russian-region-becomes-first-to-introduce-covid-19-passports-a72678> (21.01.2021).

Dolu, O. ve Geleri, A. ve Bahar, İ. (2013). Suç Sosyolojisi. Eskişehir: Açıköğretim Yayınları.

Ertit, V. *Sekülerleşme Nedir?* [Video Dosyası] Erişim adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=3hkmNQsVINK> (21.11. 2019).

Kaya, Y. ve İnan, K. (2020). Suça ve Suçluya Toplumsal Damga: Niğde İli Örneği. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(Özel Sayı), 45-61.

Koçak, A. (1999). Davranışların Nedenlerini Algılama: Yükleme Kuramları. *Selçuk İletişim*, 1(1), 108-120.

Kramer, A. E. Russia's vaccine is safe and effective, published study shows. *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2021/02/02/world/europe/russia-vaccine-safe-effective.html> (02.02.2021).

Mutluer, F. (2016). Sapma Kurmalarına Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0(12), 217-229.

Ruslar yasaklanmanın ardından sosyal ağlarda daha sık küfür etmeye başladı. *VTimes*.
<https://www.vtimes.io/2021/02/05/rossiyane-stali-chasche-rugatsya-matom-v-sotssetyah-posle-ego-zapreta-a2991> (05.02.2021).

Rusya'da binlerce kişi Navalny'yın tutuklanmasını protesto etti. *TRT Haber*.
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/rusyada-binlerce-kisi-navalniyin-tutuklanmasini-protesto-etti-550020.html> (23.01.2021).

Rusya Müslümanları Dini İdaresi, Sputnik V aşısının helal olup olmadığı konusunda açıklama yaptı. *Sputnik Türkiye*.
<https://tr.sputniknews.com/rusya/202102041043731972-rusya-muslimanlari-dini-idaresi-sputnik-v-asisinin-helal-olup-olmadigi-konusunda-aciklama-yapti/> (04.02.2021).

Rusya'nın hibe ettiği Sputnik V aşısının ilk partisi Gazze'ye ulaştı. *Sputnik Türkiye*.
<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202102171043829716-rusyanin-hibe-ettigi-sputnik-v-asisinin-ilk-partisi-gazze-ye-ulasti/> (17.02.2021).

Taş, S. (2020). Emile Durkheim'in Sosyolojik Anlayışında Toplumsal İş Bölümü, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, Din, Anomi ve İntihar. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 13(29), 442-449.

The Lancet, Sputnik V'nin etkinliğini 91,6 olarak onayladı. *Sputnik Türkiye*.
<https://tr.sputniknews.com/rusya/202102021043715734-tum-insanlik-icin-asi-the-lancet-sputnik-vnin-etkinligini-yuzde-916-olarak-onayladi/> (02.02. 2021).

World Health Organization. (2020). COVID-19 Strategy Update.
<https://www.who.int/publications/i/item/covid-19-strategy-update---14-april-2020> (26.02.2020)

İklim Değişikliği Tartışmalarının Altında Yatan Siyasi Çatışma ve Tarihsel Süreç

Bülent Can Kurt*

Giriş

Son dönem ABD iç siyasetinde –ki özellikle Biden ve Trump arasında büyük tartışma ve iç çekişme konusu haline gelen iklim değişikliği tartışması, aslında tarihsel süreç içerisinde özellikle 1970 ve sonrasında ABD siyasetinin zaman zaman gündemine gelmiş önemli konularından birini teşkil etmektedir. Bu tartışma konusu esasen bilimsel bir tartışma gibi gözükse de siyasi, lobilerin ve çok uluslu şirketlerin içine dahil olduğu bir tartışma haline gelmiştir ve siyasi çekişmelere sahne olmuştur.

Vestfalya Anlaşması'nın hemen akabinde devletler kendi içlerinde özgür kabul edilmiş ve bunun yansıması olarak da devletler çok uzun bir süre uluslararası bağlamda baş ve yek aktör olarak değerlendirilmiştir. Ancak küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak görülen çok uluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, lobiler vb. gibi kuruluşlar uluslararası arenada devletlerin gücünü kısıtlayan ve devletlerin karar alma mekanizmalarında baskı aracı olmaya başlamışlardır. Bu bağlamda “her ne kadar ulus devletler hala uluslararası sistemin en önemli aktörleri olarak faaliyetlerini sürdürse de ulus devletler ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki bazı eski alışkanlıklarından vazgeçerek kendilerini yenilemek zorunda kalmaktadır” (Tuncel, Bakan,2012:63). Çok uluslu şirketler bilhassa ekonomik güçleri bağlamında ulus devletlerin karar alma mekanizmalarını etkilemektedir. “Özellikle 1980 sonrası dönemde etkinlikleri hızla artan bu şirketler, devlet egemenliğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Dünya Bankası yapılan araştırmalar sonucunda 500 çok uluslu şirketin aslında dünya mal ve finans piyasaların %90'a yakınıni yönlendirdiği belirtmiştir” (Kiraz,2012:99). Bu bağlamda kendini yenilemek zorunda olan ulus devlet ve onun yöneticileri de zaman zaman bu kuruluşların istedikleri kararları almaya çalışmışlardır. Daha detaylı bir şekilde inceleyeceğim bu çok uluslu şirketlerin lobicilik faaliyetleri, temel olarak ABD iç siyasetindeki iklim tartışmaları konusunun temel aktörlerindendir. Hal böyle olunca küreselleşmenin doğal bir sonucu olan şirketler ve bazı kuruluşlar arasında da rekabet vuku bulmaktadır. Dahası iklim değişimi tehlikesi tartışmaları bilimsel tartışmaların yanı sıra çok ciddi siyasi ve ekonomik rekabeti de bünyesinde bulundurmaktadır ve bu çatışma 1970'lerden başlayarak ABD'nin iç siyasetinde çekişme konusu olmuş ve temel olarak iki büyük parti (Cumhuriyetçi ve Demokrat Parti) arasında sert bir

* İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler 3.sınıf öğrencisi, bulentcan9@gmail.com.

çekişmeye yol açmıştır. Genel olarak fosil yakıt endüstrisi lobisine yakın olan Cumhuriyetçi Parti, iklim değişikliği tehlikesi konusunda daha umursamaz olurken, bu lobilerin faaliyet alanlarının düşük olduğu Demokrat Parti ise bu konuda daha endişeli ve çözüm odaklı olmaya çalışmaktadır.

İklim değişikliği tehlikesi temel olarak, “Sanayi devrimiyle başlayan dönemin yol açtığı ekolojik krizin en önemli bileşenlerinden biri” olarak değerlendirilmektedir (Oğuz, 2019:525). Sera gazlarının artmasıyla kuşkusuz dünyamız ciddi iklim değişikliği tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorun tüm dünyayı etkilemekte ve ortak bir eylem politikası gerektiren bir konudur. Özellikle bu açıdan ABD dünyanın en büyük ekonomisi olması bağlamında iklim değişikliği mücadelesinin ABD olmadan yapılması düşünülemez. Ancak Cumhuriyetçi liderlerin bu tehlikeyi göz ardı etmesi uluslararası mücadeleyi olumsuz etkilemektedir. Çevre ve iklim konusu çok uzun zaman uluslararası alanda göz ardı edilmiş ve önemsenmemiştir. Bu konunun ABD’de gündeme gelmesi 1970’li yılları bulacaktır. “1977 yılında göreve başlayan Jimmy Carter, bu sorunu 27 Mart 1979’da Kongre’de yaptığı “Bilim ve Teknoloji gündeme getiren ilk ABD başkanı olmuştur” (Oğuz, 2019:526). Bu konuda dikkat çeken unsurun Carter’ın Demokrat Parti’den gelen bir başkan olmasıdır. Tabiri caizse Demokrat- Cumhuriyetçi kavgasına yol açacak olan iklim değişikliği tehlikesinden ilk söz eden lider bir Demokrat lider idi. Dahası Carter, dünya nüfusu, doğal çevre problemleri hakkında bir rapor hazırlatmıştır. “Carter tarafından ortaya konduktan kısa bir süre sonra fosil yakıt lobisi hızla harekete geçmiş, muhafazakâr düşünce kuruluşları ve medyanın desteğiyle iklim değişikliğini inkâr süreci başlatılmıştır” (Bailey,2016:51). Carter tarafından ortaya konan ve gündeme getirilen bu tartışma konusunun ilk ve önemli adımını teşkil etmektedir. 1980li yılların hemen başında Reagan’ın ABD’nin başkanı olmasından ötürü iklim değişikliği tartışmaları ve endişesi tekrar önemini yitirmiş ve önemsenmemeye başlanmıştır. Burada altını çizmemiz gereken nokta ise Reagan’ın bir Cumhuriyetçi başkan olmasıdır. Her ne kadar artık 1980li yıllarda iklim değişikliği konusu dünya kamuoyunda sıkça gündeme geldiği bir konu olsa da -Cumhuriyetçilerden beklenildiği gibi- Reagan bu konuyu “daha fazla bilimsel çalışma” yapılması gerektiğini söyleyerek, 1986 yılına kadar (1986’da kongrede Demokratların çoğunlukta kalması sonucunda baskı görünmüştür ve geri adım atmak zorunda kalmıştır) kadar önemsememişti (Oğuz, 2019:527). “1988 yılındaki korkunç bir şekilde ABD’yi etkileyen kuraklık sonucu sekiz bin ila on bin Amerikalının yaşamını yitirdiği açıklanmış; Yellowstone Ulusal Parkı’nda yaz ve sonbahar boyu süren yangınlar parkın ormanlık alanının %40’ını yok etmiştir” (Magoc,2011:131). Bu durum ABD kamuoyunun iklim değişikliği sorunu ile derinden ilgilenmeye başlamasına yol açmış, 1988 seçimlerinin de temel tartışma konularının başını teşkil etmiştir. Bu kuraklık sıkıntısı, ABD yönetiminin bu konu hakkında çok daha ciddi bir şekilde ilgileneceği umudu doğurmuş olsa da seçimi kazanan Cumhuriyetçi lider Bush, enerji sektörünün çıkarlarına zarar

vermenin ulus ekonomisinin lehinde olacağı düşüncesiyle önemli ve gerekli kararları alamamıştır. Görüldüğü gibi şirketler devletlerin karar mekanizmalarında son derece önemli rol almaktadır. Bu şirketlerin baskılarının ve çıkarlarının ortaya koyduğu fikirler, devletin en önemli ve en sıkıntılı konularındaki karar alma ve politika yapma süreçlerine dahi etki ettiği gözler önüne serilmektedir. 1992 yılında ise, uzun bir sürenin ardından Demokrat bir lider seçimi kazanmış ve Bill Clinton ABD başkanı olmuştur. “Clinton döneminin en önemli gelişmesi, uluslararası iklim değişikliği müzakereleri açısından bir dönüm noktası olan Kyoto Protokolü’nün imzalanmasıdır” (Oğuz, 2019:528). “Kyoto Protokolü sera etkisinde bulunan bütün gazların kısıtlanmasını öngören bir belgedir” (Demir, 2007:244-246). “1997 tarihli Kyoto Protokolü’nün tarafları 2010 itibariyle, sera gazlarının üretimini 1990 salınım seviyelerine kıyasla %5,2’ye indirmeyi taahhüt etmişlerdir” (Kaya, 2020:177). Bu şartlar, şüphesiz Cumhuriyetçilerin yakın olduğu şirketler ve lobilerin çıkarlarına, Cumhuriyetçilerin de ekonomik kalkınma planlarına çok ters bir durum teşkil etmektedir. Nitekim 2000 yılındaki seçimin sonunda başkan olan Cumhuriyetçi aday Bush, bu protokolden ekonomik rekabette ‘adaletsizlik’ yarattığı gerekçesiyle çekilmiş ve bu anlaşmanın ABD ekonomisine çok büyük sıkıntılar getireceğini vurgulamıştır. İklim değişikliği tartışmalarının siyasi ve bilimsel tartışmalarının yanı sıra iktisadi bir mesele olduğu da bu bağlamda gözler önüne serilmektedir. Esasen “Bush ailesinin ve yönetim kadrosunun fosil yakıt endüstrisi ve bu konuda çalışan lobi gruplarıyla yakın ilişkisi” hem tartışmaların iktisadi meselesini hem de içerisindeki lobi faaliyetlerinin etkisini kanıtlamaktadır (Oğuz,2019:529). ABD iç siyasetinde Cumhuriyetçi- Demokrat çekişmesine sahne olan iklim değişikliği tartışmaları uluslararası bağlamda da Çin- ABD çekişmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda “ABD’nin de özellikle itiraz ettiği konu, Çin’in anlaşmanın kısıtlamalarına uyma zorunluluğu bulunmayan bir gelişmekte olan ülke olarak sınıflandırılmasıdır” (Kaya,2020, 178). Binaenaleyh iklim değişikliği birçok kez yine bir Cumhuriyetçi başkan olan Trump tarafından, Çin’in Amerikan ekonomisine darbe vurmak hedefiyle ortaya çıkarılan bir olgu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyetçi liderler iklim değişikliği ile mücadelede atılan adımları uluslararası ekonomik savaşlarda ABD’yi zayıflatan adımlar olarak nitelendirmiş, buna karşı Demokrat liderler ise bu konuyu hem ABD’yi hem de dünyamızı ciddi şekilde tehdit eden bir olgu olarak ele almıştır. Cumhuriyetçi-Demokrat fikir ayrılığının devamı olarak 2008’de seçimi kazanan Demokrat lider Obama, Bush’un atmış olduğu atılımlara karşı, daha çevreci bir ekonomi benimsemenin mesajlarını vermiş ve bu bağlamda federal ve yerel ölçekte en önemli adımları “İklim Eylem Planı ve Temiz Enerji Planı’nı benimsemiş ve uluslararası ölçekte Paris İklim Anlaşmasına liderlik etmiştir” (Oğuz,2019:529). Kyoto Protokolünün bir devamı olarak görülen Paris İklim Anlaşması, Kyoto Protokolüne nazaran “daha kapsayıcı ve genel kabul görmüş bir niteliğe sahiptir” (Kaya,2020:182). Ayrıca “Paris Anlaşması’yla fosil yakıt kullanımı azaltılarak yenilenebilir enerjiye yönelmesi

benimsenmiştir” (Kaya,2020:182). Fosil yakıtlar hakkına alınan bu karar temel olarak Cumhuriyetçilerin şiddetle karşı çıktığı karardır. Ancak iklim değişikliği tehlikesi Obama tarafından son derece önemsenmiş ve yine Obama tarafından Paris İklim Anlaşması'nın liderliği üstlenilmiştir. Özellikle Obama'nın liderlik tutumu, verdiği demeçler son derece bu sorunu önemseydiğini kanıtlamıştır. Şüphesiz uluslararası bağlayıcılığı olan bir anlaşmanın ABD tarafından savunulması, o anlaşmanın sürdürülebilirliği ve uygulanabilirliği açısından hayati öneme sahiptir. Dahası Obama dönemindeki yayınlanan raporlar, iklim değişikliği konusunun başka bir boyuta taşındığını gözler önüne sermektedir. “Şubat 2015'te açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de ABD'nin ulusal çıkarları açısından stratejik risk olarak değerlendirilen konulardan biri iklim değişikliği olmuştur” (Oğuz,2019:533). Bu rapor kapsamında, daha öncesinde ekonomik, çevresel ve siyasi konular açısından önemli olarak değerlendirilen iklim değişikliği konusu farklı bir boyut kazanarak güvenlik edişesi oluşturan bir olguya dönüşmüştür. Bu konuda Başkan Obama, iklim değişikliği sorununu IŞİD'den daha tehlikeli olarak nitelendirerek aslında bu sorunu ne kadar önemseydiğini kanıtlamıştır. Obama döneminde, kendisinden önceki Demokrat yönetimlerinin de önüne geçerek hem iki tane plan ortaya konmuş ve uluslararası bağlayıcılığı olan anlaşmaya liderlik yapılmıştır hem de iklim değişikliği tehlikesi başka bir boyuta taşınarak güvenlik tehtidi olarak nitelendirilmiştir. Ancak ABD'nin Paris İklim Anlaşmasına olan liderliği çok uzun sürmeyecek 1970lerden beri süre gelen iç siyaset çekişmesinin bir sonucu olarak Cumhuriyetçi lider Trump tarafından ABD'nin bu anlaşmaya tarafsızlığı kaldırılacaktır. Trump, temel olarak bu tartışmaları 'gereksiz' ve Obama'nın 'IŞİD'den daha tehlikeli' söylemlerini ise ABD için 'küçük düşürücü' olarak nitelemiştir. Trump tarafından Obama döneminde atılan adımlara tepki olarak İklim Eylem Plan'ı iptal edilmiştir. Ancak uluslararası bağlamda Paris İklim Anlaşmasından Trump'ın 'ekonomik gücü korumak' için ayrılması bu sorun ile mücadeleyi kuşkusuz sekteye uğratmıştır. Daha önceki Cumhuriyetçi liderlerden daha farklı olarak Trump, bu sorunu inkâr etmiş ve küçümseyici ifadelerde bulunmuştur. “Fosil yakıt endüstrisinin çıkarlarını savunan örgütlerden finansal destek alan, petrol ve kömür şirketlerinin yöneticiliğini ya da danışmanlığı yapmış isimler Trump tarafından önemli görevlere getirilmişlerdir” (Oğuz, 2019:536). Daha önce vurguladığım gibi bu durum şirketlerin karar alma mekanizmalarından ne denli etkili olduğunu sözler önüne sermektedir. Trump, bu bilimsel gerçeklikleri tamamen yok sayması, dalga geçmesi ve bu bağlamda yapılan uygulamalar Obama dönemindeki iş birliği ve ABD'nin prestijine zararlar vermiş olduğu görülmektedir. “Çünkü Paris İklim Anlaşması için benzeri görülmemiş destek ve anlaşmanın yürürlüğe girme hızı, dünyanın iklim değişikliğinin zamanımızın en büyük ve en acil sorunu olduğunu kabul ettiğinin güçlü bir işaretidir” (Kaya, 2020:186). Dünya kamuoyu ve bilimsel gerçekçiler tarafından desteklenen iklim değişikliği konusundaki mücadelenin sekteye uğraşması şüphesiz bu mücadeleyi daha zorlu kılmaktadır. Günümüzde ise, Ocak 2021 itibariyle

ABD başkanı Demokrat Biden'dır. Biden yönetimi -kendilerinden beklenildiği gibi- bu konuda Cumhuriyetçilere karşı olarak Paris İklim Anlaşmasına yeniden taraf olacaklarını açıklamıştır ve bağlamda adımlar atılmıştır. Özellikle Şubat 2021 itibariyle ABD'nin Teksas eyaletinde dondurucu soğuklar yüzünden OHAL ilan edilmiş, "Teksas Çevre Kalite Komisyonu'ndan yapılan açıklamada, hava şartlarının normale dönmesine rağmen eyalette nüfusun neredeyse üçte birine denk gelen 8,8 milyon kişinin hala suya erişiminin olmadığı belirtilmiştir" (Sputnik, 2021). Son olarak bu vahim durum bile ABD'nin iklim değişikliği sorunu hakkında ciddi adımlar atması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Sonuç

Hülasa Sanayi Devrimi'nin akabindeki teknolojik gelişmeler bağlamında fosil yakıtların kullanımının artması ile birlikte küresel ısınma, iklim değişikliği tehlikesi, çevre kirliliği gibi sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak uluslararası sistem ve devletlerin iç yapılarındaki sistemleri etkileyen birçok aktör küreselleşmenin birer sonucu olarak da karar alma mekanizmalarını etkileyen birer güç haline gelmiştir. Bu ulus devletlerinin kararını etkileyen faktörlerin -ki ABD siyaseti için bunlar lobilerdir- çıkarları bu gibi sorunlar ile mücadeleyi zorlaştırmakta ve tartışma konusu yaratmaktadır. 1970li yıllardan itibaren ABD iç siyasetinde gündeme gelen iklim değişikliği sorunu tartışması, temel olarak bilimsel bir tartışma olarak başlamış olsa da yıllar geçtikçe siyasi, ekonomik, uluslararası çekişme ve son olarak 2015'teki rapor sonucunda güvenlik ve stratejik konuları içeren bir tartışma olarak devam etmiştir. Bu tartışmalar belirgin bir şekilde Cumhuriyetçi-Demokrat çekişmesine sahne olmuş, bu çekişmenin altında yatan unsurlar ise uluslararası çekişmeler ve lobilerin, çok uluslu şirketlerin faaliyetleri olmuştur. Özellikle fosil yakıt enerjisi lobisine yakın olan Cumhuriyetçi liderler iklim değişikliğine genel bağlamda 'ilgisiz' kalması bu gerçeği gözler önüne sermekte ve bize gelecekte bu sorunun lobi faaliyetleri, şirketlerin çıkarları, bilimsel tartışmalar ve siyasi çekişmeler bağlamında devam edeceğini kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar bu tehlike bilimsel olarak kanıtlanmış ve gerçek anlamda da -1988'deki kuraklık ve 2021'deki dondurucu soğuklar buna kanıttır- yüzleşilmiş bir gerçeklik olsa da bu tartışmanın 'görünmeyen' aktörleri sebebiyle bu çekişmeler devam edecektir.

KAYNAKÇA

Bailey, C. J. (2016), US Climate Change Policy, New York: Routledge.

Bakan S, Tuncel G, (2012), Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerine Etkisi, Birey ve Toplum Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40744> (Erişim Tarihi: 28.02.2021)

Demir, İ. (2006), “Kyoto Protokolü Amaçlarına Ulaşabilme Yolunda Dünya Enerji Kullanımında Meydana Gelebilecek Değişiklikler”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/287567> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

Kaya, E.K, (2020), Kyoto'dan Paris'e Küresel İklim Politikaları, Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1241079> (Erişim Tarihi: 27.02.2021)

Kiraz, S. (2012), Uluslararası İlişkilerde Egemenliğin Değişen Yüzü, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185022> (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

Magoc, C. J. (2011), Chronology of Americans and the Environment, Santa Barbara: ABC-CLIO.

Oğuz, C. U., (2019), Amerika Birleşik Devletleri'nin İklim Politikası: Sorumluluk ve İnkâr İkilemi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/791406> (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

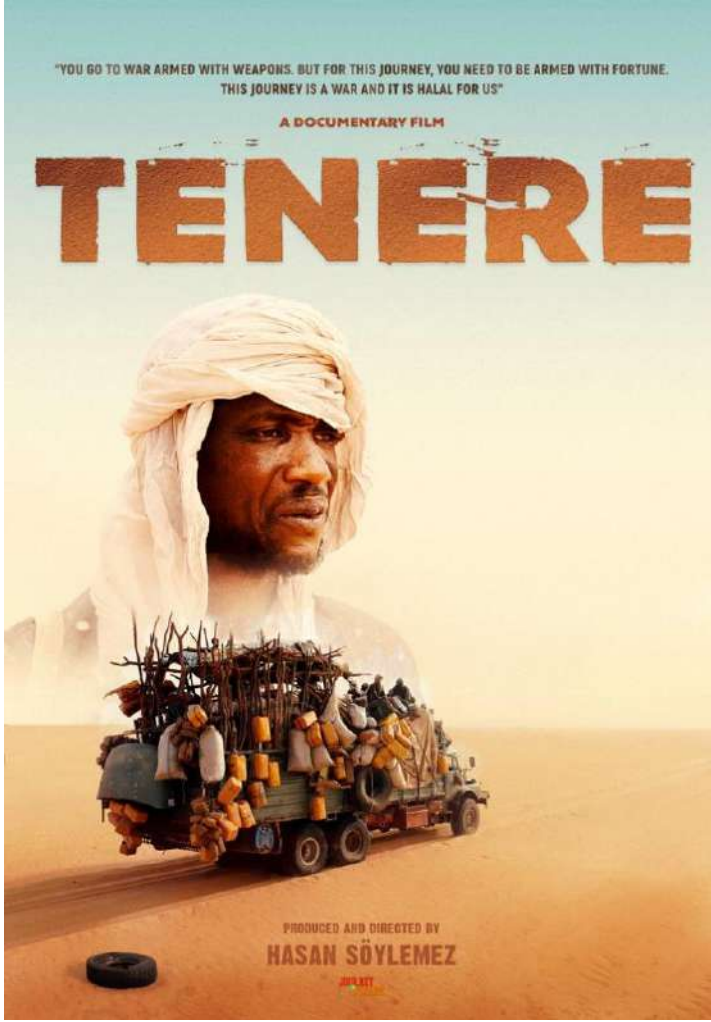
Sputnik (2021), ABD'nin Teksas eyaletinde OHAL ilan edildi, <https://tr.sputniknews.com/abd/22102201043858158-abdnin-teksas-eyaletinde-ohal-ilan-edildi/> (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

Tenere Filminden Hareketle Afrika'nın Çevresel Ekonomi-Politiğine Bir Bakış Denemesi

Çağla Ayaz*

Giriş

Ertelenen 39. İstanbul Film Festivali kapsamında çevrimiçi olarak gösterilen, Hasan Söylemez'in yarattığı Tenere belgesel-filmi, Nijer'in Agadez kentinden Libya'ya -ve nihayetinde aslında Avrupa'ya- uzanan (uzanması arzulanan) bir yolculuğa tanıklık ediyor. Belgeselin başkahramanı Beşir'in bu yolculuktaki destinasyonu Nijer'in Dirkou kenti, dolayısıyla başlangıçta gördüğümüz köydeki günlük hayat sahnelerinin ardından yolculuk boyunca gözler önüne serilen çarpıcı şartlar henüz Sahra'ya ermeden, kıtanın tropik güneyi ile çöl kuzeyi arasında geçiş sınırı olan, dolayısıyla uluslararası gündemde çokça yer bulan Sahel Kuşağı'nı en saf hâliyle yansıtıyor.

Günümüzde Sahel, uluslararası askeri stratejilerden yerel çatışmalara, iklim değişikliğinden diplomatik ortaklıklara pek çok farklı temada (Aydınlık, 2021) gündeme gelmektedir. Tenere filmini mercek altına almaya çalışırken, dünya genelinde Afrika'ya

* Galatasay Üniversitesi, Sosyoloji.4.sınıf öğrencisi, cagla1yaz@gmail.com.

yaklaşılırken salt sefalet ve insani dram perspektifine odaklanmaktan ziyade, bu çok katmanlı yapıyı hatırd tutmak bu yolculuğun sosyopolitik dinamiklerinin daha çok farkına varmayı sağlayacak ve filmin sunduğu tabloya bütüncül bakmayı mümkün kılacaktır.

Sahel, hâlihazırdaki problemlerinin yanı sıra iklim değişiminden en çok etkilenecek bölgelerin başında gelmektedir (Bassey, 2018: 193) ve bölgedeki kitlesel göçlerin şiddetlenmesi beklenmektedir. Filmde geçici olarak, sırf hanesinin geçimini sağlayabilmek için civar kentlere ve ülkelere gidip gelmek zorunda kalan kişiler için bu hareketliliğin çok kısa bir süre içinde yeni formlar alacağına şüphe edilmemektedir. Weberyen bir bakış açısıyla bu göç/hareketlilik olgusuna yaklaşırsak iç içe geçmiş çoklu nedensellik ilişkilerinin peşine düşmek gerekir. Bu koşullar da bizi mevcut (küresel) ekonomik faaliyetlerin iklim kriziyle eklemlenerek Sahel Bölgesindeki yaşam koşullarını hangi kerte de etkileyerek göç olgusunu beslediğini düşünmeye itmektedir. Bu metinde de filmde şahit olduğumuz yolculuğu çözümleyebilmek için genel olarak kıtanın ekonomi-politiğine yakınsamaya çalışacak; öncelikle bölgedeki temel ekonomik faaliyetleri inceleyecek, ardından iklimsel ve coğrafi koşulların yaşamı ve güvenliği nasıl şekillendirdiğine bakacak, son olarak önceki bölümlerde çizilen olumsuz tabloya ne gibi çözüm önerileri sunulduğunu ve bunların ne mertebede işlevsel veya olası olduğunu tartışmaya açacağız.

Temel ekonomik faaliyetler ve geçim(?) kaynakları

Film Beşir'in mensubu olduğu bir Müslüman köyünde başlıyor. Burada doğup büyüyen her çocuk gibi o da geçimini ancak büyük şehirlere giderek, oralarda turistlere rehberlik ederek veya mal alıp-satarak sağlayabiliyor. Ailesi genişledikçe artan ihtiyaçlara cevap verebilmek için daha uzun yollar gitmeye, Libya'ya mal götürüp getirmeye başladığını öğreniyoruz. Köyde bulmanın mümkün olmayacağı şeylerin çöplerde bile bulunabilmesiyle her gencin para ve barış içinde kaliteli yaşam hayalini süsleyen bu ülkede Kaddafi sonrası oluşan çatışma ortamı hayallere gölge düşürmüş olsa da umut kaynağı olmayı sürdürmekte. Filmdeki yolculukta da farklı yaşlarda bir kamyon dolusu insan ve "kendilerini kurtaracak hayvanlar" Nuh'un Gemisi benzetmesiyle bu rotada ilerliyor.

Bölgedeki Müslüman toplulukların temel ekonomik faaliyeti ticaret (Amin, 1972: 522) ve hayvancılık (Keucheyan, 2018) olmuştur. Diğer bir değişle bu topluluklar tarihte göçebe olarak dikkat çeken topluluklardır. Hayvan yetiştirebilmek için uygun otlaklar ihtiyaç da duymaktadırlar. Filmde de yetiştirilmiş bu hayvanlar "çöl limanı"na benzetilen Dirkou'ya ya da Libya'ya götürüp satılıyor, dönüşünde de buralardan alınan çoğunlukla Avrupa'da üretilmiş envai çeşit metayı köylerinde satıyorlar. Böylece filmde de daha genç yolcuların dağıttığı/sattığı ambalajlı yiyecekler ve soğuk içeceklerin veya çokça rastlanan plastik poşetlerin kaynağı anlaşılıyor.

Mısırlı iktisatçı Samir Amin, kıtanın tam anlamıyla küresel kapitalist sisteme entegre olmasının koloni döneminde gerçekleştiğini belirtir ve Avrupa sermayesiyle kurulan bu ilişkiyi "sömürge ticaret ekonomisi (l'conomie de traite) (Amir, 1972: 518-520) olarak isimlendirir. Böylece bugün filmdeki örneklerde de izlerine rastlanan ticari ilişkiye, sömürgeci devletlerin kıtayı ucuz iş gücü ve hammadde olarak görmesinin yanı sıra büyük bir pazar olarak da gördüğüne işaret eder. Bu ticaret, ilişkileri yürüten yerel yöneticiler ve çevresinde toplanmış küçük bir grubu ayrıcalıklı bir sınıf hâline getirirken eşitsizlikleri artırmış, göçebe veya yerleşik toplulukların yaşam şartlarını daha kırılganlaştırmıştır.

Çöl-iklim-güvenlik

Günümüzde iklim değişmesi tarım ve otlak arazilerini doğrudan etkilemektedir dolayısıyla bu arazilerde hakimiyet kurmak bölgenin temel sorunsalı hâline gelmiştir. BM iklim değişimi ile, Sahel bölgesinde göç ve hareketlenmelerin artacağına, bunun da karşılaşan gruplar arasında çatışmalar yaratabileceğine sürekli işaret ediyor (Moon, 2007; Yürük, 2021) olsa da bu nevi çatışmaları salt iklim krizine bağlamak bile yetersizken konjonktürün medyatik yorumlamaları bunları etnik-kültürel-dini açıklamalara indirgenme eğiliminde. Oysa bu karşılaşmalar ve farklı topluluklar arasındaki ilişkiler çatışmalardan çok daha eskiye dayanıyor. Bu sebeple İklim-yer değiştirme denklemini detaylandırmak için Nijer'deki bu yolculuktan Sahel hattı boyunca doğruya doğru ilerleyip, önce Çad'a ardında Sudan'a geçebiliriz.

Günümüz BM genel sekreteri Antonio Guterres iklim krizinin çatışma potansiyelini de barındırdığı uyarısında bulunması tesadüf değil, henüz 15 Şubat'ta başlayan çatışmalarda Çad'ın Sudan sınırına yakın bir bölgesinde aralarında çiftçiler, çobanlar ve asayiş sağlamaya giden askerlerin bulunduğu 35 kişinin yaşamını yitirdiği bildirilmişti (Erdem ve El-Huli, 2021). Bölgede otlak arazisi kullanımı sebebiyle benzer çatışmaların yıllardır sürdüğü bilinmekte ve sınırın diğer tarafı Darfur bunun en bilinen örneğini teşkil etmektedir. Bu çatışmaların deklanşörü iklim değişikliğiyle birlikte kıt kaynakların paylaşımındaki rekabetin yükselmesi olduğu kabul edilse de iklim krizinin en keskin eşitsizliklerinin sömürge sonrası bölgelerde yaşanması buradaki mekânsal organizasyonu tarihsel olarak incelemeyi gerektirmektedir (Keucheyan, 2018). Böylece görülecektir ki çatışmanın aktörleri dinleri veya ten renkleri üzerinden kolayca ayrıştırılmayacak, belirgin etnik farklılık göstermeyen topluluklardır; ayrıca hayvancılık yapan göçebe Arap kabileleri ve tarımla uğraşan yerleşik Afrikan topluluklar arasındaki tarla-otlak dönüşümü sömürge sonrası döneme kadar fazlaca sorun teşkil etmemiştir (ibid.). Kimi yerleşik kimi göçebe çok sayıda kableden oluşan Darfur bölgesinde Britanya sömürgesi dönemi temelleri atılan mülkiyet yapısı bugün bahsettiğimiz çatışmaların taraflarını belirleyen ayrımın temeli olmuş, yoğun nüfus artışı ve ormansızlaşma sebebiyle de yeni otlak arayışları başlamıştır.

Krize yeşil çözümler

“Sahra'da yaşanan her şey Allah'ın takdiri.” diyerek yolculuk boyunca tevekkülü ve sabırla diğer gençlere deneyim aktaran Beşir'in soğukkanlılığının dışına çıktığını yalnızca filmin son sahnesinde, ilerlemiş yaşında böylesine tehlikeli bir yolculuğa çıkmasının tek sebebinin yoksulluk olduğunu dile getirirken görüyoruz. Kıtada temel gıdaya ve suya erişimin bile neredeyse imkânsız hâle geldiği ve Amin'in tabiriyle küresel ekonominin “insan fazlası”nı (2016: 33) barındıran kıtada yoksullukla ve iklim değişimiyle mücadele için kimi ekolojik çözüm arayışları sürmekte fakat yoksulluğun sebebi üzerine yeterince düşünülmediği için bunların bir tarafı eksik kalmaktadır.

Afrika'da sürdürülebilir ve modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılmasını amaçlayan, Avrupa merkezli uluslararası kuruluşlar ile yerel devletlerin ve özel sermayenin iş birliği ile gerçekleşen girişimler mevcut (Le Cam, 2021; Agence Ecofin, 2021a). Bu çerçevede oluşturulan üretim ağları, tarım okulları ve destek fonları, yerelin bilgisi modern tekniklerle harmanlanarak iklim değişikliğinin karşısında yeni tarımsal değer zincirleri kurmayı amaçlayan bir formül sunuyor. Ayrıca özel sermayenin iklim stratejisini dönüştürmeyi hedefleyen iklim vergisinden, bankalardan finansman bulma şartları veya verimsizlik riski gibi etmenler de yeşil enerjiyi yaygınlaştırıyor (Agence Ecofin, 2021b). Burada izlenen yöntemler insani ve iktisadi kalkınmayı desteklemesiyle kendisine meşruiyet zemini açmasının yanı sıra bölgede yerli halkların bilgi ve tekniğinin sömürsü ile doğanın yağmalandığı ve biyoçeşitliliğin tehlikeye sürüldüğü iddiası

ile biyokorsanlık olarak nitelendiriliyor ve bunun karşısında organize olunabiliyor (Bogni, 2021).

Dünya çapında iklim değişikimin etkileri üzerine düşünenlerin arasında Avrupa önemli yer tutmakta, kıtada karbon salınımlarının en kısa sürede sıfırlanması yolunda adımlar atılmasının yanı sıra literatürde de ekonomi-politiği de yeniden formüle etme çağrıları yapılıyor (D'Alisa ve Kallis, 2018), sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezine bizzat neoliberal kapitalizm konuyor. Ekonomik büyüme ve kârlılık çok küçük bir tabanda yoğunlaştığı için küresel eşitsizlikleri keskinleştirdiği öne sürülüyor ve küçülmenin, yerel ölçekte üretimin, mümkün olduğunca azaltılmış tüketimin benimsendiği bir sistemin ancak mevcut sorunlarla baş etmede etkili olabileceği söyleniyor. Bu bakış açısı Samir Amin'in Afrika'nın refaha kavuşabilmesi için sunduğu reçeteye de benzerlik taşıyor (2016: 34). Amin Afrika'da tarımın Avrupa'da olduğu şekilde yüksek sanayi ve otonomlaşıma ile verimlilik kazanamayacağını çünkü böyle bir sermaye olmadığını, dolayısıyla 21. yüzyılda "köylü tarımını sürdürmeyi göze almak" gerektiğini söylemektedir. Tarım ve piyasa arasında ulusal ve bölgesel düzeyde yeni düzenlemeler yapılmasının, fiyatlandırmanın bu iç dinamikler çerçevesinde gıda güvenliğini de gözeterik küresel pazardan ayrı olarak yapılmasını önermektedir.

Öte yandan Afrika iklim değişikimine de cevap vermeye çalışmaktadır. Örneğin Sahel kuşağında yer alan devletler krizin bu spot noktasına yapay yollarla orman hattı çekmeyi amaçlamaktadır (UNEP, 2021). Büyük Yeşil Duvar olarak adlandırılmış bu proje Beşir'in göç yolunun geçtiği bölgeyi ağaçlandırarak burada mecbur kalınan hareketliliğin önüne geçmeyi, üretimi ve ekonomiyi hareketlendirirken ekolojik dengeyi korumayı öngörüyor. Fakat kıtanın verimli arazilerinde dahi tarım temelli bir kalkınmanın söz konusu olamaması, bunun dışında iklim değişikiminde en büyük payın Küresel Kuzey'deki yoğun tüketimli yaşam biçiminde olması ve projenin yaratıcısı aktörlerin ve bölgenin gerek politik gerekse siyasal açıdan böylesi büyük bir projeye baş edebilme potansiyelinin olmaması bu girişimi bir ütopyaya çevirmektedir (Mugelé, 2018). Tartışmalar ve yatırımlar sürse de burada yürütülen faaliyetlerin kayda değer bir dönüştürücü gücüne rastlanmamıştır.

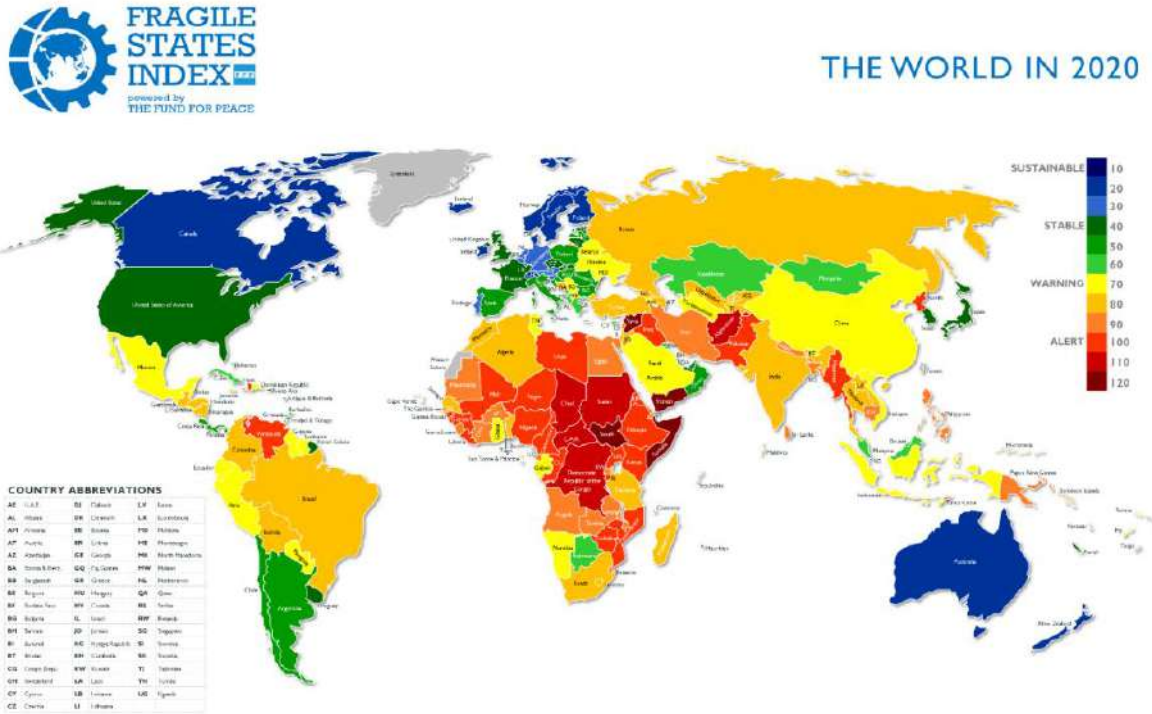

Ormansızlaştırma; iklim değişikliğinde büyük pay sahibi olduğu gibi Covid-19 pandemisinde de tahrip edilmiş bölgelerden getirilen yaban hayvanlarının halk pazarlarında yer alması sebebiyle başat faktörlerden biri olduğu iddia ediliyor (Lawrence, 2020). Pandeminin doğa ile ilişkiyi tekrar gözden geçirmeyi zorunlu kılması ile küçülme ekonomilerine yönelik ilgi daha da arttı. Küreselleşmenin üretim organizasyonunun uzun tedarik zincirleri bu dönemde çok dezavantajlıydı. Küresel Kuzey'in temel gereksinimlerini karşılayan Güney'de başlayan

salgın dağıtımını sekteye uğrattığı gibi virüsün yayılımına da ön ayak oldu. Virüs küresel olarak yayıldıktan sonra ulus devletlerin sınır kapatma önlemleri bu meta ve sermaye akışına hiç olmadığı kadar engel olmakla birlikte ulaşımı yavaşlasa da kesintisiz olarak devam etmek zorunda kalan üretim buralarda çalışan, hâlihazırda zaten belirsiz koşullarda yaşayan yoksul halkın salgından daha çok etkilenmesine sebep oldu (ibid.). Salgın yönetimde politik aktörlerin takınacağı tavır pandeminin seyrinin en önemli belirleyicilerinden biri hâline geldi dolayısıyla gözler iklim krizi ve yoksullukla zaten mücadele halindeki Afrika'ya ayrıca çevrildi.

Kırılgan devletler

Dünya Barış Fonunun (WPF, 2020), çeşitli alt değerlendirmelerden oluşan 4 ana kriter (1- Uyum İçinde Olma: Güvenlik, Gruplaşmış Elitler, Grupların Kutuplaşması; 2- Ekonomi: Ekonomik Gerileme, Eşitsiz Ekonomik Gelişme, İnsan ve Beyin Göçü; 3- Politik: Devlet Meşruiyeti, Kamu Servisleri, İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü; 4- Sosyal: Demografik Baskılar, Göçmenler ve Ülke İçinde Yerinden Olan Kişiler, Dış Müdahale) üzerinden saptanan kırılganlık indeksine göre 2020'de en kırılgan 10 devletten 7'si (Somali, Güney Sudan, Kongo D. C., Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Sudan, Zimbabwe) Afrika'da bulunuyor. Devletlerin herhangi bir soruna müdahale edebilme kapasitesini ölçtüğü iddiasıyla ortaya çıkmış bu indekse göre kıtanın geneli Acil durum alarmı veriyor.

Diğer yandan, kıtadaki zenginlik ve gelir çoğunlukla yönetici elit çevresinde bulunan küçük, imtiyazlı sınıfın arasında paylaşılıyor, sömürge dönemi ve sonrasında bu politik elitler ile sömürge devletler arasındaki ilişki bu avantajlı konumlarını devam ettirebilmelerine olanak sağlıyor (Keucheyan, 2018). Yerel politik aktörler bu derece problematikken küçük ölçekte kalkınma hamleleri yapıp yapamayacakları, buna olanak veya niyetleri olup olmayacağı günümüzde cevabı en çok merak edilen sorulardan birini oluşturuyor.

Sonuç

Tenere belgeselinin yalın ve çarpıcı bir şekilde aktardığı yoksulluk ve göç tablosunun sebepleri ve olası panzehirleri yoğun ve çok yönlü bir muhakemeyi gerektiriyor. Dolayısıyla buradan çıkış ne düşük kapasiteli devlet aygıtlarının büyük Panafrikan projeleriyle ne salt uluslararası müdahale ile mümkün olacaktır. İklim krizi ve salgın konuları kesinlikle hızlı çözüm alınmasını zorunlu kılmaktadır fakat "zamanın ruhu" bu hızı anlık çözümler olarak formüle ederse bu görüngülerden ibaret çözüm önerileri âni kurtarmaktan öte gidemez. Diğer yandan Afrika kıtası uluslararası politik stratejilerin sergilendiği, ekonomik tahakküm ilişkileri kurma yarışına sahne olurken; hem Samir Amin'in hem de Avrupa'da yükselen ekonomik küçülmeci düşüncelerin bu yerele özerklik kazandırma çağrısı kabul görebilir mi? Peki bu stratejinin kabul gördüğü ve uygulamaya geçildiği bir senaryoda kıtadaki mevcut yerel politik aktörler son derece kırılğanken ve bölge politikasına yönetim sorunları hâkimken bu aktörler refah seviyesinin artırılmasında nasıl rol oynayabilir? Kıtanın yerel halkının sıradan günlük yaşantısını doğrudan etkileyen bu büyük tartışmayı rasyonel bir zeminde geliştirmek ancak kapitalizmin karşısında konumlanan küçülmeci, ekolojik yaklaşımlara kulak vermekle mümkün olabilir gibi görünüyor.

KAYNAKÇA

Amin, S. (1972). Underdevelopment and Dependence in Black Africa-Origins and Contemporary Forms. *The Journal of Modern African Studies*, 10(4), 503-524. Retrieved March 8, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/160011>

Agence Ecofin. (04.02.2021). Exxaro Resources n'investira plus dans le charbon. Afrique du Sud. <https://www.agenceecofin.com/mines/0402-84871-afrique-du-sud-exxaro-resources-n-investira-plus-dansle-charbon> [Erişim tarihi: 05.02.2021]

Agence Ecofin. (04.02.2021). Le Zimbabwe élabore de nouveaux programmes de formation pour soutenir la réforme agraire. <https://www.agenceecofin.com/agro/0402-84853-le-zimbabwe-elabore-denouveaux-programmes-de-formation-pour-soutenir-la-reforme-agraire> [Erişim tarihi: 05.02.2021].

Amin, S. (2016). *Liberal Virüs. (Çeviren: Fikret Başkaya). İstanbul: YORDAM KİTAP.*

Aydınlık. (2021, 16 Şubat). G5 Sahel Zirvesi'nde Fransa'nın askeri varlığı tartışılıyor. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/g5-sahel-zirvesi-nde-fransa-nin-askeri-varligi-tartisiliyor-233256>

Bassey, N. (2018). "The climate crisis and the struggle for African food sovereignty.", içinde *The climate crisis: South African and global democratic eco-socialist alternatives*, 190-209. Wits University Press.

Bogni, T. (04.02.2021). Biopiraterie : l'Afrique francophone doit lutter contre ce fléau. <https://www.jeuneafrique.com/1115824/economie/tribune-biopiraterie-lafrique-francophone-doit-luttercontre-ce-fleau/> [Erişim tarihi: 05.02.2021]

D'Alisa, G., & Kallis, G. (2020). Degrowth and the State. *Ecological economics*, 169, 106486.

Erdem, Ö., El-Huli, S. (17.02.2021). Çad'ın güneyinde çobanlarla çiftçilerin çatışmasında 35 kişi öldü. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cadin-guneyinde-cobanlarla-ciftcilerin-catismasinda-35-kisi-oldu/2148321>

Keucheyan, R. (2018). *La nature est un champ de bataille: essai d'écologie politique*. Paris: La Découverte.

Lawrence, P. (2020). Global capitalism and Africa after Covid-19, *Review of African Political Economy*, 47:165, 351-362, DOI: 10.1080/03056244.2020.1839274

Le Cam, M. (01.02.2021). Au Togo, l'essor de fermes-écoles pour former les patrons de l'agroécologie de demain. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2021/02/01/au-togo-l-essor-de-fermesecoles-pour-former-les-patrons-de-l-agroecologie-de-demain_6068413_3212.html [Erişim tarihi: 05.02.2021]

Moon, B. (16.06.2017). A Climate Culprit In Darfur. <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/15/AR2007061501857.html> [Erişim tarihi: 04.03.2021]

Mugelé, R. (2018). « La Grande muraille verte au Sahel : entre ambitions globales et ancrage local », Bulletin de l'association de géographes français [En ligne], 95-2 | 2018, mis en ligne le 27 juillet 2019, consulté le 27 juillet 2019. DOI :10.4000/bagf.3084

WPF. (2020). Fragile State Index data of 2020. <https://fragilestatesindex.org/data/> [Erişim tarihi: 07.03.2021]

Yürük, B. (23.02.2021). BM'den iklim değişikliğinin çatışmaları artırabileceği uyarısı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmden-iklim-degisikliginin-catisimalari-artirabilecegi-uyarisi-/2154802> [Erişim tarihi: 04.03.2021]

Zack-Williams, A. (2020). Africa – coping with the 'new normal', Review of African Political Economy, 47:163, 1-9, DOI: 10.1080/03056244.2020.1794111

Dijital Diktatörlük: Sosyal Kredi Sistemi

Ömer İmamoğlu*

Giriş

Günümüz uluslararası sisteminde bulunan komünist diktatörlüklerden birisi olan Çin, hızla yükselmekte olan bir dünya gücüdür. Son yıllarda göstermiş olduğu bu hızlı gelişme sayesinde dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Günümüzde Çin, Çin Komünist Partisi (ÇKP) adı verilen parti tarafından tek partili sistem ile yönetilir. Ancak karar alma mekanizmasını sağlayan parti üyelerinden oluşan adeta küçük bir elitler takımı mevcuttur. Yaklaşık 1,5 milyar insanın yaşadığı Çin’de hükümet bu devasa topluluğu yönetmeye ve kontrol etmeye çalışmaktadır. Hükümet bu kontrolü ve yönetimi sağlamak amacıyla mevcut durumda var olan her türlü imkândan yararlanmaya çalışmaktadır.

20.yüzyılın sonlarından itibaren hızla gelişen teknoloji, hükümete bu kontrol durumunu oluştururken büyük fayda sağlamıştır. Bilgisayar ve internet kullanımını hızla yaygınlaşması, yapay zekâ ve büyük veri gibi kavramların önemlerinin artması ile birlikte hükümet adeta bir “Dijital Diktatörlük” ortamını elde etmiştir. Son zamanlarda bu dijital diktatörlüğünü geliştirmek isteyen Çin hükümeti “Sosyal Kredi Sistemi” adı verilen çalışmasını dünyaya duyurmuştur. Bu sisteme göre tüm vatandaşlara bir puanlama sistemi uygulanacak ve vatandaşlık puanları bireylerin günlük yaşamda eğitimden eğlenceye, konaklamadan ulaşımına her türlü alanda etkisini gösterecektir. Devletin belirlediği iyi işleri yapanlar örnek vatandaş, kötü işleri yapanlar ise uyumsuz vatandaş olarak tescillenecek. Bu iyi ve kötü davranışlar ise yapay zekâ tarafından kontrol edilecek ve puanlama sistemi aktif olacaktır. Bu kontrol mekanizması sonrası iyileri ödüllendirilecek kötülere ise cezalandırılacak bir sistem devreye girmektedir. Bu çalışmada yakın zamanda uygulamaya koyulan sosyal kredi sistemi ele alınacaktır. Bu sistem Çin’in sosyal, siyasi ve tarihsel yapısı incelenerek anlatılmaya çalışılacaktır.

Sosyal Kredi Sistemi ve Çin

Çin’in toplumsal yapısını önemli ölçüde ilgilendiren sosyal kredi sistemi, ilk olarak 23 Mart 2007 tarihinde “Danıştay Genel Dairesinin Sosyal Kredi Sisteminin İnşa Edilmesine İlişkin Görüşleri” adlı belgede bahsedilmiştir. Ancak yayınlanan bu belgede sistem, sadece ekonomik olarak ele alındığı için “ekonomik kredi sistemi” olarak düşünülmüştür. Ancak 2014’de yayınlanan “Sosyal Kredi Sisteminin İnşası için Planlama Taslağı” belgesi ile ortaya çıkan sistem, ekonomik alanın yanında toplumsal hayatı etkileyen birçok alanı içine alacak biçimde genişletilmiştir (Shen, 2018: 22). Bu tanıtılan sosyal kredi sistemi içerisinde Çinli vatandaşlar; idari işler, ticari faaliyetler, sosyal davranış ve hukuk sistemi olmak üzere dört alanda değerlendirilecektir (Planning Outline, 2014). Bu sistem ile Çin hükümeti yaklaşık 1,5 milyar nüfusa sahip Çin toplumunda güven ortamını oluşturmayı ve korumayı hedeflemiştir.

Sistemi oluşturan ve şekillendiren düşünce yapısının tarihsel kökenine baktığımızda ise 4000 yıllık kültürel sürekliliğe sahip Çin medeniyetini ve bürokratik ve komünist yapıya sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti’ni görürüz. Her sistem gibi Çin’in bu sistemi de aniden oluşmamış, zaman içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki halini almıştır. Bu aşamaların en önemlilerinden birisi olarak kabul edebileceğimiz Kültür Devrimi, Çin toplumsal yapısını

* Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler 3. sınıf öğrencisi, 17omer26@gmail.com.

şekillendirebilecek bir niteliğe sahip olmuştur. Bu devrim, 1966 yılında başlayıp 1976 yılında sona eren Mao Zedong'un Çin halkını "proletarya ruhu" taşıyan bir halka dönüştürme amacıyla ortaya çıkmış bir devrimdir (Sander, 1967: 276). Bu devrimin izlerini uygulanmak istenen sosyal kredi sisteminde görebiliriz. Yıllar geçmesine rağmen yöneticilerin zihniyetinin değişmediğini oluşturulmak istenen sistemin yapısı bize göstermektedir. Toplumun sürekli kontrol altında tutulmasına inanan Mao'nun düşüncelerini günümüzde kendisini 2018 yılında anayasa değişikliği ile ömür boyu Çin devlet başkanı ilan eden Xi Jinping ve Komünist Parti yöneticilerinde görebiliriz.

Sosyal kredi sisteminin içeriğine baktığımızda büyük veri ve yapay zekâ gibi kavramlar ile karşılaşmaktayız. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte veri kavramının büyük bir güç haline geldiğini görebiliriz. Günlük yaşamda ise her birey birer veri kaynağı olarak kabul edilir. Bu kaynaklardan toplanan veriler depolanır ve satış ve pazarlama, halkla ilişkiler, güvenlik gibi konularda bu verilerden faydalanılabilir. Bu verilerin zaman içerisinde büyük artış göstermesi ve bu artışın teknoloji ile desteklenmesi sonucu yeni verilerin üretilmesi ile birlikte büyük veri kavramı ortaya çıkmıştır. Büyük veri, bir bilgisayarın düşünebilme yeteneği kazandırılmış hali anlamına gelen yapay zekâ kavramı ile birleştirildiği zaman elde edilen güç ikiye katlanmaktadır. Bilgisayar ve internet kullanımının artmasıyla birlikte başlayan dijital dönüşümün iki ana kahramanı olan bu kavramlar devletler veya çeşitli özel kuruluşlar tarafından toplumları şekillendirmek için kullanılmaya başlanmıştır. Bu şekillendirme yöntemlerinden birisi de Çin hükümetinin planladığı ve uygulamaya geçirdiği sosyal kredi sistemidir. Sistemin içeriğine baktığımızda ise George Orwell'in "1984" (Orwell, 2013) adlı eseri aklımıza gelebilir. Bu sisteme göre Çin hükümeti ilk aşama olarak vatandaşları için günlük yaşamın her alanında belirli kurallar belirlemiştir. Belirlenen bu kurallara tüm toplumu entegre etmek planlanan sistemin öncelikli amacını oluşturur. Bu entegrasyonun yapay zekâ ile sağlanması ve kontrol edilmesi düşünülmüştür. Buna göre vatandaşlar günlük yaşamın her alanında bir yapay zekâ tarafından izlenecektir. Kamusal alanlarda güvenlik kameraları ile davranışlar kontrol altında tutulacaktır. Mevcut kameralar yapay zekâ ile entegre olarak yüz tanıma özelliğine sahiptir. Kameraların görebildiği her açıda bulunan vatandaşların kimlikleri ve mevcut hareketleri kayıt altına alınacaktır. Bu alanların dışında ise sosyal medya aracılığı ile vatandaşların düşünceleri ve tercihleri izlenecektir.

Kontrol mekanizmaları tarafından takip edilen vatandaşların tüm davranışları puanlanacak ve bu puanlama sonucunda vatandaşlara bir ödül veya ceza biçilecektir. Örneğin bir kişinin mağazadan veya çevrimiçi olarak satın aldığı ürünler, nerede zaman geçirdiği, arkadaşlarının kim olduğu ve onlarla nasıl etkileşimde bulunduğu, içerik izlemek veya video oyunları oynamak için kaç saat harcadığı, faturaları ve vergileri ödediği veya ödemediği, gönüllü işlere katılımı ve ailesini ne sıklıkla ziyaret ettiği gibi pek çok davranışı ve tutumu sistem tarafından değerlendirilerek bir vatandaşlık puanı oluşturulacaktır (Botsman, 2017 ve Jinwoo, 2017). Değerlendirme sonucu bireyin elde ettiği vatandaşlık puanları yüksek ise birey çeşitli ödüllere hak kazanmaktadır. Örneğin; 600 puana ulaşanlar Alibaba¹ üzerinden alışveriş yapmak için yaklaşık 5000 yuan kredi alabilme; 650 puana ulaşanlar depozito vermeden araba kiralayabilme, otellerde hızlı check-in ve Pekin Uluslararası Havaalanında VIP check-in yapabileme; 666 puana ulaşanlar Ant Finans² Hizmetlerinden 50,000 yuana kadar nakit kredi çekebilme; 700 puana ulaşanlar hiçbir belgeye gerek olmaksızın Singapur seyahatine başvurma;

¹ E-ticaret, perakende, internet ve teknoloji alanlarında faaliyet gösteren çok uluslu bir Çin teknoloji şirketi.

² Çinli Alibaba'nın finansal kanadı.

750 puana ulaşanlar hızlı bir şekilde Schengen vizesine³ başvurma hakkına sahip olmaktadır (Botsman, 2017). Vatandaşlık puanı düşük olan bireyler ise çeşitli yaptırımlara maruz kalmaktadır. Örneğin; seyahat yasağı, devlet dairelerindeki iş başvurularının reddedilmesi, çocuklarının özel okula erişiminin kapatılması, sigorta ve kredi yasağı, gazetecilik gibi mesleklerde çalışma yasağı, internet hızının düşürülmesi, restoranlara sınırlı erişiminin olması ve işçi alma engeli gibi cezalar uygulanmaktadır (Yu, 2018 ve Botsman, 2017). Bu bilgilere ilave olarak sosyal kredi sistemi sadece vatandaş-devlet arasındaki ilişkilerde değil vatandaş-vatandaş arasındaki ilişkilerde de kendisini göstermektedir. Örneğin vatandaşlık puanı düşük olan biriyle arkadaşlık kurmak veya evlenmek bireyin vatandaşlık puanını etkilemektedir. Bunun için vatandaşlık puanları arkadaşlık veya evlilik gibi durumlarda bireyler için önemli bir etken olmuştur.

Günlük yaşamlarının her alanında izlenildiğini bilen Çin halkı, uygulanan bu sistemi benimsemiştir. Berlin Freie Üniversitesinde görevli olan profesör Genia Kostka bu sistemin halk tarafından nasıl karşılandığını ölçmek için 2018 yılında bir anket yapmıştır. Kostka 14-65 yaşları arasındaki 2209 katılımcıya sistem hakkındaki düşüncelerini sormuştur. Bu anketin sonucuna göre katılımcıların sosyal kredi sistemini çok yüksek düzeyde onayladığı görülmüştür. Katılımcıların %80'den fazlası sosyal kredi sistemini ticari uygulamalar için kullandığını ve %7'si ise yerel yönetim için kullandığını belirtmiştir. Ayrıca sosyal kredi sisteminin; yaşlı, yüksek gelirlili, şehirde yaşayan, eğitim seviyesi yüksek ve erkek olan kişiler tarafından daha belirgin olarak desteklendiği ortaya çıkmıştır. (Kostka, 2019: 1587) Kostka'nın anket sonuçları bize göstermektedir ki Kültür Devrimi'nin amaçlarından birisi olan itaatkâr, tek tip vatandaş oluşturma fikri bu sistemle birlikte pekişmekte ve halk bu durumu olumlu bir amaca hizmet ettiğine inanmakta ve kabul etmektedir. Kısacası George Orwell'in (2013: 237) belirttiği üzere "Yurttaşlara, devlet idaresine tam bir boyun eğiş dayatılmamıştı. Tüm yurttaşların tümüyle aynı fikirde olması sağlanmıştı."

Çin hükümeti bu sistemin işlevselliğini arttırmak için mevcut olan 176 milyon güvenlik kamerasını 300 milyona çıkarmayı hedeflemektedir. Ayrıca sistem günümüzde Çin'in teknoloji devleri Alibaba ve Tencent gibi şirketler tarafından çeşitli projeler ile desteklenmektedir. Çinli yöneticiler sistem üzerinden kara ve kırmızı liste olmak üzere iki ayrı grupta bulunan suçlular listesini oluşturmaktadır. Sistemin sonuçlarından birisi olan cezalandırma yöntemi sebebiyle 2019 yılının Mayıs ayına kadar çeşitli kategorilerde kara listeye giren 11 milyon 140 bin kişiye uçağa binmekten, 4 milyon 250 bin kişiye ise yüksek hızlı trene binmekten men cezası verildi (TRT Haber, 2019). Bu cezalara ilave olarak Çin hükümeti bu listelerde yer alan kişilerin bilgilerini Weibo isimli sitede yayınlamakta ve TikTok uygulaması üzerinden yayınlanan videolarda bu isimler toplum önünde küçük düşürülmektedir. Uygulanmakta olan bu sistem vatandaşlar üzerinde bir korku yaratmakta ve kararlarını etkilemektedir. Bu etkilenme ise verilerin gerçekliğini sorgulatır hale getirecektir. Sosyal kredi sisteminin puanlama sistemine göre belirlenen vatandaşlık puanları ile vatandaşların gerçekte olduğu kişi arasında farklılıklar olabilir. Puanlama sebebiyle olduğu kişiden farklı olmaya çalışan vatandaşlar sisteme göre daha iyi veya daha kötü olabilirler. Kredi sisteminin vatandaşları ödüllere faydalanmak için kendilerini sisteme uygun olarak şekillendirmeye çalışabilir veya diğer bir söyleyişle oyunu kurallarına göre oynayabilirler. Çünkü bu sistem insanları numara yapma eğilimine yönlendirebilme potansiyeline sahip nitelikler taşıyor. Sistemin yapısından kaynaklanan bu eğilimden dolayı insanlar karşısındakinin gerçekten ne düşündüğünü veya ne hissettiğini tam olarak anlayamayabilir ve bu durumda diğer insanlara karşı bir şüphecilik doğabilir. Birbirine güvenmeyen bir toplum ise

³ Avrupa ülkelerinin çoğunu kapsayan AB pasaportsuz seyahat bölgesine seyahat için verilen vize.

zamanla yozlaşacaktır. Yani amacı güven inşa etmek olan sosyal kredi sistemi toplumun bu davranış şekliyle ters tepebilme olasılığına sahiptir. Günümüzdeki duruma baktığımızda ise yükselen şüphe ve azalan sosyal güven yüzünden Çin’de insanların, arkadaşlarını hatta aile üyelerini şikâyet etmeye çoktan başladığını görebiliriz (Botsman, 2017).

Son olarak sisteme dünyanın bakış açısını ele alacak olursak birçok Batı ülkesinin Çin’de uygulanan sosyal kredi sistemini eleştirdiğini görebiliriz. Ancak bu eleştirilere rağmen bu sisteme paralel bir sistemin ABD’de geliştirilmekte olduğunu görmekteyiz. Dünya’nın teknoloji üssü olan Silikon Vadisinde teknolojiye yön veren şirketler de Çin’in bu sistemine paralel olarak sosyal medya uygulamaları üzerinden bir sistemi geliştirmeye çalışıyor. Bunun en güncel örneğini dünyanın en çok tercih edilen mesajlaşma uygulaması olan Whatsapp üzerindeki güncellemede görmekteyiz. Yeni yapılan bu güncellemeye göre eğer bir kişi Whatsapp’ta çok fazla sayıda kullanıcı tarafından engellenirse uygulamanın sizin hesabınızı engelleyebilme durumu oluşmakta. Yani puanınızın toplum tarafından düşürülmesi sizi sistem dışına atabiliyor. Buna rağmen dijital dünya ile birlikte toplulukların puanlama sistemine alıştığını görebiliriz. Artık günlük hayatımızda pek çok kez kullandığımız taksiden yemek yediğimiz restoranta, eve çağıracağımız hizmetlerden e-ticarete kadar pek çok işlemi mal veya hizmet üreticisinin puanına bakarak yapıyoruz. Günümüzde özel sektörün birçok alanında oldukça yaygın bir şekilde tercih edilen ve neredeyse hizmet kalitesinin tespiti için birincil ölçüt olarak kabul edilen puanlama sistemi ilk olarak Çin’deki sosyal kredi sistemi ile en yaygın ve sistemli halini alacak.

Sonuç

Çin hükümeti tarafından planlanan ve uygulamaya koyulan sosyal kredi sisteminin temelleri 20.yüzyılın ikinci yarısında Mao Zedong tarafından Kültür Devrimi politikası altında atılmıştır. Bu politikanın en büyük hedefi Çin toplumunun getirilmiş olan bazı kurallara uygun davranıp davranmadığını sürekli kontrol edilmesidir. Bu gözlemci ve kontrolcü mekanizmanın güncel versiyonunu temelleri 2014 yılında atılan ve sosyal kredi sisteminde görebiliriz. Çin’in uygulamaya koyduğu bu sistem 2021 itibarıyla tüm günlük yaşamı etkiler hale gelmiştir. Çinli vatandaşlar hayatlarının her alanında takip edilebilir duruma gelmiştir. Vatandaşlarının yaptığı alışverişten yemek yediği restoranta, sosyal medya paylaşımından sigara kullanımına kadar akla gelebilecek her türlü veriyi Çin hükümeti bu sayede elde eder hale gelmiştir. Çin hükümetinin sosyal kredi sistemi hakkındaki açıklamalarına baktığımızda toplumda güveni sağlamayı amaçladıklarını görmekteyiz. Ancak mevcut durumda insanların oyunu kurallara göre oynayabilmesi sebebiyle güven konusunda bazı tereddütler oluşmaktadır. Ödül ceza sistemi ile sonuç alınan bu sistem insanları olduğundan farklı şekilde davranmaya itebiliyor. Bu tutum sebebiyle sistemin amacı olan toplumda güven ortamı oluşturma durumu ters tepebilme olasılığını barındırmaktadır. Tüm bunlara rağmen sistemin toplum içerisindeki meşruiyetine baktığımızda yapılan anketler bize göstermektedir ki bu sistem toplumda büyük oranda kabul görmektedir. Sosyal kredi sistemi her ne kadar Batı tarafından eleştirilse de bu sisteme paralel olarak bazı sistemlerinin geliştirildiğini görmekteyiz. Ulaşım, iletişim ve konaklama gibi birçok alanda sistem benzeri yapılar özel şirketler tarafından test edilmektedir. Ancak Batı ve Çin arasındaki en belirgin fark vatandaşların kuralları beğenmediği durumda yeni bir sistem belirleyici seçme şanslarının olabilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyadaki bu eğilim devam edecek olursa gelecek dönemlerde toplumsal kuralları yasalar değil Silikon Vadisi’ndeki teknoloji şirketlerinin düzenlediği lisans sözleşmeleri belirleyebilecektir. Tüm bu verilerden yararlanarak sistemin yapısını düşündüğümüzde George Orwell’in “1984” (Orwell, 2013) ve Yevgeni Zamyatin’in “Biz” (Zamyatin, 2012) distopik dünyaları gözümüzde canlanması muhtemeldir. Dijital Büyük Birader şimdilik sadece Çini izliyor ancak mevcut potansiyele

baktığımızda yakın zamanda tüm dünyayı izleyebilecek bir sistemin oluşması muhtemel durumlar arasındadır.

KAYNAKÇA

AA. (2019) "Kara Listeye Alınan Milyonlarca Çinlinin Uçak ve Trene Binmesi Yasak", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/kara-listeye-alinan-milyonlarca-cinlinin-ucak-ve-trene-binmesi-yasak-405716.html> (22.02.2021)

Botsman, R. (2017). Big Data Meets Big Brother as China Moves to Rate Its Citizens. <https://www.wired.co.uk/article/chinese-government-social-credit-score-privacy-invasion> (22.02.2021).

Jinwoo, K. (2017). Orwell's Nightmare: China's Social Credit System, <http://en.asaninst.org/contents/orwells-nightmare-chinas-social-credit-system> (22.02.2021).

Kostka, G. (2019). China's Social Credit Systems and Public Opinion: Explaining High Levels of Approval. *New Media & Society*, 21 (7), 1565-1593.

Planning Outline. (2014). Planning Outline for the Construction of a Social Credit System (2014-2020), <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2014/06/14/planning-outline-for-the-construction-of-a-social-credit-system-2014-2020> (22.02.2021).

Orwell, G. (2013). 1984. (42. Baskı). İstanbul: Can Yayınları

Sander, O. (1966). Çin Halk Cumhuriyeti'nde Büyük Proleter Kültürel İhtilal. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 21 (4), 275-297.

Shen, C.F. (2018). Social Credit System in China. *Panorama*, 21-31

Yu, K. (2018). Big Brother is Coming: Inside China's Plan to Rate Its 1.3 Billion Citizens, <https://www.sbs.com.au/news/big-brother-is-coming-inside-china-s-plan-to-rate-its-1-3-billion-citizens> (22.02.2021).

Zamyatin, Y. (2012). *Biz* (7. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.

Avrupa’da Kadın Siyasetçilerin Yeri

Begüm Erkan*

Günümüzde en çok konuşulan ve tarihten bugüne hep bir sorun olarak gözlemlenmiş konulardan biri, kadınların siyasetteki yeridir. Cinsiyet ayrımcılığı sorununu, hayatın her alanında gözlemlemek mümkündür. Siyasi alanlarda ve konularda da bu sorun, her geçen gün azalsa bile, hala varlığını sürdürmektedir. Zaman zaman yaşanan olumlu gelişmeler ile kadınların siyasetteki yeri ve katılımı artmaktadır, fakat bu konu, siyasi alanda cinsiyet eşitliği sağlanamadığı için, hala bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir sorunun önüne geçebilmek için, insanların yapması gereken, kendilerini eğitmeleridir. Derinlemesine araştırmalar yaparak, sorunun kökenini ve nedenini anlamak, insanlığı daha ileri bir seviyeye çıkaracaktır. Bu çalışmanın amacı da budur; konu ile ilgili yapılan araştırmaları sergileyip, bir farkındalığa varabilmek. Arel USAM E-Staj programı kapsamında yazılan bu makale, Avrupa’da kadın siyasetçilerin yerini göstermeyi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşabilmek amacıyla, geçmişten günümüze, kadınların siyasetteki yeri genel olarak incelenecek ve bu konu hakkında, genel ve Avrupa bazında veriler sunulacaktır. Bunlara ek olarak, Avrupa’dan, günümüzden ve geçmişten birkaç önemli örnek verilecektir. Son olarak ise, Avrupa Birliği’nde kadının yeri anlatılacaktır. Yapılan bu araştırmalarla, Avrupa’da kadın siyasetçilerin yeri ve önemi okuyucuya iletilmiş olacaktır.

Her geçen gün kadınların siyasetteki yeri giderek artmaktadır. Fakat bu artış, çok uzun yıllardır kadınlar tarafından verilen mücadelelerin bir sonucudur. Bu nedenle, bu durumun değerini anlayabilmek için, geçmişten günümüze kadının siyasetteki rolünü ve değerini incelemek gerekmektedir. 2015 yılı itibari ile dünya çapında, bütün kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bazı ülkelerde çok yakın bir tarihte verilen bu hak, geç olarak verilmiş olsa da fazlasıyla değerlidir. Fakat, bu hak bazı ülkelerde çok daha önceden verilmiştir. Bu hakkı ilk veren ülke, 1893 yılında Yeni Zelanda’dır. Bu hakkı son veren ülke ise, 2015 yılında Suudi Arabistan olmuştur (Masad, 2020).

Batılı devletler arasında genel bir inceleme yapıldığında, kadınların seçme ve seçilme hakkını 1900’lü yılların ilk yarısında kazandıklarını görebiliriz. Siyasi alanda mevcut pozisyonlardaki temsilcilerin yüzde kaçını kadınların oluşturduğunu dünya çapında inceleyecek olursak, ilginç bir şekilde Ruanda’daki yüzdenin en yüksek olduğunu gözlemleyebiliriz. Ruanda’daki siyasetçilerin %64’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu ülkedeki durum fazlasıyla olumlu bir örnektir. Çünkü, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu siyasi bir ortama sahip Ruanda, demokratikleşme konusunda ciddi gelişmeler yaşayabilmiştir. Diğer taraftan, kadın siyasetçilerin oranının daha az olduğu ülkelerde, anlaşmazlıkların ve siyasal sıkıntıların fazlasıyla yaşandığını görmek mümkündür. Bu bize cinsiyetin siyasi alanda önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu noktada şöyle bir yorum yapılabilir: dünya genel olarak incelendiğinde, toplum içinde ataerkil bir zihniyetin var olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu zihniyet hayatın her alanında gözlemlenebilir. Böyle bir ortamda kadın siyasetçilerin sayısının artması, ortama yeni bir perspektif getirecektir. Bu perspektif ile sorunlara yeni ve etkili çözüm önerileri bulunabilecektir. Bu durum ise bizlere, siyasi alanda cinsiyet eşitliğinin neden önemli olduğunu göstermektedir. Bu noktada önemli olan bir konu ise, kadın siyasetçilerin içinde buldukları ataerkil düzene ayak uydurmaya çalışmayıp, kendilerinin sahip olduğu cinsiyet

* TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler 4. sınıf öğrencisi, begumerkan20@gmail.com.

normlarına bağılı bir şekilde adımlar atmalarıdır. İşte bu, yeni perspektiflerin ortaya çıktığı noktadır (Bowens, 2016).

Kadınların siyasi alandaki yerinin sınırlı oluşunu, toplumda bulunan cinsiyet normlarına bağlayabiliriz. Siyasi alanda kadınlara karşı gösterilen ayrımcılık bu normlar bağlamında yapılmaktadır. Örneğin, bu normlar kadınların siyasi alanda başarılı olamayacağı vurgusunu yapıyor ise, bu durum onların aleyhine kullanılıyor ve siyasi alanda kadınların sayısının az oluşu, bunun gibi düşüncelerle gerekçelendiriliyor. Toplumda ve siyasi alanda kadınlara bazı engeller konulmaktadır. Bu engeller bazen açık ve net bir şekilde ortadadır. Bazen ise daha içselleştirilmiş bir halde bulunmaktadır. Geleneksel bir perspektiften bakıldığı zaman, kadınların yerinin ev ve aile ile sınırlı olduğu varsayılmaktadır. Siyasi alana gelince de ortaya çıkan sıkıntılar bu varsayıma dayalıdır. Olayları geleneksel bir bakış açısıyla incelemek, kadınların siyasetteki yerini tehlikeye sokmaktadır (Masad, 2020). Fakat, bu sorunlara rağmen önemli olan husus, kadınların sırf siyasi alanda yer edinebilmek için ataerkil düşünce sistemine ayak uydurmamasıdır. Her insanın, kendisini özel kılan önemli karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Kadınlar için bu özellikler, bazen toplumda ve siyasi alanda ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olmaktadır. Bu ayrımcılık, kadınların mevcut siyasi düzene ayak uydurmak amacıyla kendilerini değiştirmelerine neden olmamalıdır. Her toplumsal grup, kendilerini özel kılan unsurları sahiplenirse ve siyasi alanda da bu unsurlardan faydalanırsa, ortaya farklı perspektifler çıkacaktır. Bu durumun, toplumun değişmesi ve gelişmesi açısından çok önemli olduğu söylenebilir. İçinde bulunduğumuz bu ataerkil yapıyı kırmak için, toplumdaki farklı grupların kendi kimliklerini koruması ve öne çıkarması önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler'in sunduğu bilgilere göre, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için, kadınların siyasi alanda söz hakkının olması ve önemli bir rol oynaması fazlasıyla gereklidir (UN Women, 2021). Fakat kadınların, siyasetin tüm alanlarında ve alınan kararlarda, yeterince temsil edilmediğini gözlemlemek mümkündür. Özellikle de devlet başkanlığı gibi üst siyasi pozisyonlarda bu eksikliği görebiliriz. Örneğin, dünyada 119 ülkede tarih boyunca hiç kadın lider olmamıştır. Ülkeleri kabine bazında incelediğimiz zaman ise, sadece 14 ülkede cinsiyet eşitliğine ulaşabildiğini görebiliriz. Parlamentolarda ise bu eşitliği sağlayabilen sadece 4 ülke vardır. Kadınların atandığı bakanlıklar ise, genelde aile bakanlığı ve çevre bakanlığı gibi bakanlıklardır. Bu durum bize toplumsal cinsiyet normlarının siyasette önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu normlar kadının yerinin aile olduğunu belirtirken, siyasi alanda da kadınlara aile bakanı rolü verilmesi, bu normların siyasi alandaki etkisinin bir göstergesidir (UN Women, 2021).

Avrupa'daki kadın siyasetçiler arasında önde gelen isimlerden biri Margaret Thatcher'dır. Margaret Thatcher, 1979 yılında, Birleşik Krallık'ın ilk kadın başbakanı olarak seçilmiştir. Bu önemli pozisyonu elde etmeden 4 yıl öncesinde ise, Muhafazakâr Parti'nin başkanlığı rolünü üstlenmiştir. Başbakanlık görevinde 11 yıl kalan Margaret Thatcher, attığı adımlar ve getirdiği değişiklikler ile, Birleşik Krallık'ın 20. yüzyıldaki başbakanları arasında en etkili figürlerden biri olarak bilinmektedir (Pruitt, 2020).

Kadın siyasetçiler arasında bir diğer önemli isim ise, İzlanda'dan Vigdís Finnbogadóttir'dir. Vigdís Finnbogadóttir, 1980 yılında, demokratik yollarla seçilen, dünyanın ilk kadın devlet başkanı olmuştur. Kendisi bu göreve tam olarak 3 kere daha seçilmiştir. İzlanda vatandaşlarından çok yüksek bir destek aldığı bilinmektedir. Örneğin, kazandığı seçimlerden birini %96'lık bir oy oranı ile kazanmıştır. Bu pozisyonda toplamda 16 yıl boyunca görev alan Vigdís Finnbogadóttir, dünyada bir ilke imza atmıştır. Ayrıca İzlanda siyasetinde cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda önemli bir role sahiptir (Pruitt, 2020).

Bir başka önemli kadın siyasetçi ise Almanya'dan Angela Merkel'dir. Doğu Almanya'da yetişmiş olan Angela Merkel, siyasete girişini Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında

gerçekleştirmiştir. 2000 yılında, Hristiyan Demokrat Birliği Partisi'nin lideri olmuştur. 2005 yılında ise, Almanya'nın en genç ve ilk kadın şansölyesi olmuştur. Toplamda dört kez bu görevi üstlenen Merkel, 2021'de görevinin bitmesinin ardından, beşinci kez bu pozisyona aday olmayacağını belirtmiştir (Pruitt, 2020).

Türk kadın siyasi figürler arasından gösterebileceğimiz en önemli örneklerden biri Tansu Çiller'dir. Yurtdışında gördüğü eğitimin ardından Türkiye'de profesör olmuştur. 1993 yılında, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olarak seçilmiştir. Bu rolü üstlenmeden önce, 1990 yılında, Doğru Yol Partisi'nde görev almıştır. 1991 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine katılmış ve ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı rolünü üstlenmiştir (Britannica, 2021).

Avrupa çapında gözlemleyebileceğimiz önemli kadın siyasetçiler arasındaki en yeni örnek ise Estonya'nın yeni Başbakanı Kaja Kallas'dır. 2021 yılının ilk ayında, Estonya'nın ilk kadın başbakanı olarak seçilmiştir. Bunun öncesinde ise 2014'ten 2018'e kadar Avrupa Parlamentosunda görev almıştır. Ayrıca, 2018 yılından beri de Reform Partisi'nin başkanlığını üstlenmektedir (Pantheon, 2021).

İstatiksel bilgiler ve gerçek hayattan örnekler incelendiği zaman, diğer bölgelere kıyasla, Avrupa bölgesinde genel olarak kadınların siyasi alanda daha etkin bir rol oynadığını gözlemleyebiliriz. Bu yüzden, kadın siyasetçilerin, temsil açısından Avrupa bölgesinde daha çok olanaklarının olduğu yorumunu yapabiliriz. Fakat bu durum, cinsiyet eşitliğinin Avrupa'daki siyasi alanda tam olarak sağlanabildiğini göstermemektedir. Avrupa Birliği çatısı altında da buna benzer bir durumu gözlemleyebiliriz. Avrupa Komisyonu'nun şu anki başkanı Ursula von der Leyen'in, cinsiyet eşitliği ile ilgili sıkıntıları çözmek adına önemli adımlar atmaya çalışması nedeniyle, Avrupa Birliği içerisinde kayda değer bir ilerlemenin sağlandığını söylemek mümkündür. Fakat bu gelişme, Avrupa Birliği'nin, cinsiyet eşitsizliği ve temsil ile ilgili sıkıntıları ortadan kaldırmış olduğunun bir göstergesi değildir. Örneğin, Avrupa Parlamentosu'nun kadrosunda kadınların temsili bir bakıma sağlanmıştır. Ancak, daha üst pozisyonlarda görev alan kadınların sayısı az olduğundan, cinsiyet eşitliği elde edilememiştir. Yani kadın siyasetçilerin sayısı bazı alanlarda yeterli olsa bile, onlara verilen işin niteliği daha düşük olabilmektedir (Bloj & Benallaoua, 2020).

Cinsiyet eşitliği, 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması'nın ardından Avrupa Birliği'nin yoğunlaştığı konulardan biri haline gelmiştir. Avrupa Birliği tarafından yürütülen bütün faaliyetlerde, cinsiyet eşitliğini sağlama konusu çok önemli bir yere sahiptir. Örgütün üyeleri ise, Avrupa Birliği tarafından cinsiyet eşitliğini sağlamak adına getirilen kurallara uymak ile yükümlüdür (Federal Chancellery Republic of Austria, 2021). Avrupa Birliği'nin eşitlikçi genel tutumuna rağmen, cinsiyet eşitliği hala örgütün içinde sağlanamamıştır. Bu durumu yıllık verilerle gözlemlemek mümkündür. Örneğin, Avrupa Parlamentosu'nda 2019-2024 döneminde kadın temsilci oranının %40,4 olduğu görülmektedir. Fakat, geçmişten günümüze önemli bir yol katedildiğini de vurgulamalıyız. 1979-1984 döneminde yalnızca %15,2 oranında kadın temsilcinin bulunması, çok önemli gelişmelerin yaşandığının bir göstergesidir. O halde asıl sorun, bu gelişmelerin yeterince hızlı bir şekilde gerçekleşmeyişidir. Değişim için önemli adımlar atılmaktadır, fakat bu adımların gerçekleşmesi uzun bir zaman almaktadır. Avrupa Parlamentosu'ndaki üst pozisyonları inceleyecek olursak, başkan yardımcılarının %57'sinin kadın olduğunu görebiliriz. Bu durum bir bakıma istisna olsa da fazlasıyla olumlu olduğunu göz ardı etmemek gerekir (European Parliament, 2019)

Avrupa bölgesinde kadın siyasetçilerin yeri ve temsili üzerine yapılan araştırmalardan ve sunulan verilerden anlaşılacağı üzere, cinsiyet eşitliği henüz tam olarak sağlanamamıştır. Dünyadaki diğer bölge ve toplumlara kıyasla, Avrupa kıtasında kadınların siyasetteki temsili genel olarak daha iyi durumdadır ve onlara daha fazla imkân tanınmaktadır. Ayrıca, geçmişten günümüze yapılan bir inceleme ile de Avrupa'daki kadın siyasetçilerin yerinin gittikçe arttığını

gözlemleyebiliriz. Fakat, bu noktadaki sorun, bu gelişmelerin çok yavaş bir şekilde gerçekleşmesidir. Bu nedenle de günümüzde, Avrupa bölgesinde bir eşitsizliğin varlığını sürdürdüğünü görebiliriz. Göze çarpan bir diğer sorun ise kadın siyasetçilere verilen görevlerin niteliğidir. Avrupa ve Avrupa Birliği'nde, kadınların sayısının en çok olduğu pozisyonların, daha düşük pozisyonlar olduğunu gözlemek mümkündür. En üst pozisyonlarda kadın siyasetçiler, çok istisnai bir şekilde görev almaktadır. Bu durum, bize toplumun kadınlara verdiği önemin ve inancın bir göstergesidir. Her toplumda, toplumsal cinsiyet normlarını görmek mümkündür. Bu normlar, cinsiyet eşitsizliğini tetikleyen unsurlara sahiptir. Maalesef toplumdaki bu normlar, kadınların siyasetteki temsilinin az olmasına ve görevlerinin niteliğinin düşük olmasına neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet normları, kadınların siyasi alanda temsiline çeşitli engeller getirmektedir. Bu bakımdan, bu normları negatif unsurlar olarak algılamak mümkündür. İçinde bulunduğumuz dünya düzeni, önceden de belirtildiği gibi ataerkil bir yapıya sahiptir. Toplumun her alanında, bu ataerkil düşünce tarzını gözlemek mümkündür. Böyle bir dünya düzeni içinde bazı kadın siyasetçiler, sırf siyasi alandan dışlanmamak için, ataerkil yapıya ayak uydurabilmektedir. Ancak, bu düzene ayak uydurmaları durumunda kendilerini özel ve farklı kılan unsurlardan uzaklaşmış olmaktadır. Bu durum, bir bakıma kadınların kendi kimliklerinden arınması olarak algılanabilir. Toplumun düzenine ve beklentilerine ayak uydurmak, cinsiyet eşitsizliği gibi sorunların devam etmesini sağlayacak ve olumlu toplumsal gelişmelerin önüne bir engel getirecektir. Fakat, toplumsal cinsiyet normları, aynı zamanda kadın siyasetçiler tarafından olumlu yönde de kullanılabilir. Kadınlar, siyasi alanda daha rahat bir şekilde yer alabilmek amacıyla ataerkil düzene ayak uydurmak yerine sahip oldukları farklılıkları ve özellikleri benimserlerse, ortaya daha değerli bir sonuç çıkacaktır. Eğer bütün toplumsal gruplar kendilerini farklı kılan unsurları ön planda tutarsa, siyasi alandaki perspektifler çeşitlenecektir. Bu da, toplumun tamamı için yararlı bir gelişme olacaktır.

Sonuç olarak bu makalede, Avrupa'daki kadın siyasetçilerin yeri ve önemi incelenmiş ve kadın siyasetçilerin zaman içinde bölgedeki rolünün artmakta olduğu, ancak hala yeterli sayıya ulaşamadığı yorumuna varılmıştır. Geçmişten ve günümüzden, hem dünyadan hem de Avrupa'dan önemli veriler ve bilgiler sunulmuştur. Ardından, Avrupa bölgesindeki önemli kadın siyasi figürlerden bazı örnekler verilmiştir. Son olarak, Avrupa bölgesi için fazlasıyla önemli bir yere sahip olan Avrupa Birliği'nde kadın siyasetçilerin ne derecede bir rol oynadığı incelenmiştir. Analiz bölümüyle ise, Avrupa'da kadınların siyasi alanda yeterince temsil edilmediği konusu ile ilgili yorumlama yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Bloj, R., & Benallaoua, M. The feminisation at the EU's top in 2019 will it have positive repercussions for gender parity in Europe in 2020? <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0549-the-feminisation-at-the-eu-s-top-in-2019-will-it-have-positive-repercussions-for-gender-parity-in> (02.03.2020).

Bowens, K. (2016, 09 Ağustos). Women in politics – what is their role? <https://www.empowerwomen.org/en/community/stories/2016/08/women-in-politics--what-is-their-role>.

Facts and figures: Women's leadership and political participation. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures> (15.01.2021).

Kaja Kallas biography - Estonian politician. (n.d.).
https://pantheon.world/profile/person/Kaja_Kallas/ .

Masad, R. The struggle for women in politics continues.
<https://www.undp.org/content/undp/en/home/blog/2020/the-struggle-for-women-in-politics-continues.html> (13.03.2020).

Pruitt, S. (2020, 05 Şubat). 7 women leaders who were elected to highest office.
<https://www.history.com/news/women-leaders-elected> .

Tansu Çiller. (2021, 01 Ocak). <https://www.britannica.com/biography/Tansu-Ciller>.

Women in the European Parliament (Infographics). (2019, 12 Eylül).
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190226STO28804/women-in-the-european-parliament-infographics> .

Women's rights and gender equality in the European Union. (n.d.).
<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/en/agenda/women-and-equality/women-s-rights-and-gender-equality-in-the-eu.html> .

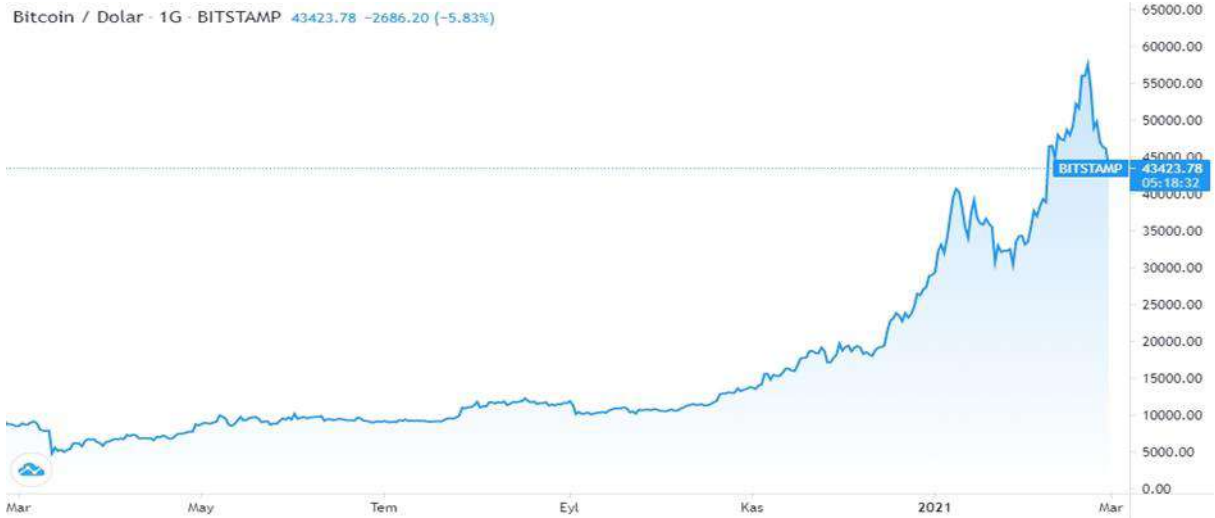
Kripto Para ve Asya Ülkeleri

Burak Sarıkaya*

Giriş

21. yüzyılın en çarpıcı teknolojilerinden biri olan kripto paralar, tartışılmaz bir şekilde yeni finansal yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kripto para tamamıyla dijital, şifrelenmiş ve değiş tokuş işlevine sahip bir sanal para birimidir. Kripto paraların yapısında verilerin bir sisteme göre şifrelenmesi, yani bir şifreleme bilimi olan **'kriptoloji'** vardır. Bu şifrelemenin amacı kullanıcılar arasında paylaşılan bilgilere başkalarının ulaşabilmesini engellemektir. Parasal işlemler güvence altına alınarak kontrol mekanizması sağlanmaktadır. Kripto paralar belirli bir merkezi olmayan sistemlerde, belirli bir sayıda üretilirler. Kripto para temelde bir elektronik para özelliklerini aynen taşır ancak belirli Kriptografi prensipleriyle geliştirilmiş dijital varlık olması açısından farklılık gösterir (Lansky, 2018). İlk kripto para olan **Bitcoin**, bir değiş tokuş aracı işlevi görmesi için tasarlanmış dijital bir varlıktır. 2008 yılında Satoshi Nakamoto tarafından icat edilmesi, **'altcoin'** olarak bilinen birçok yeni kripto para biriminin yaratılmasını teşvik etmiştir (Lee, Guo&Wang, 2018). Bitcoin'in bu çıkışının 2008'de meydana gelen küresel finansal kriz ile bağlantısı vardır. Bu kriz sebebiyle finans kurumlarına olan güven sorgulanmış, merkez bankalarına olan güven ise azalmış ve böylece finans sisteminde birçok değişiklik söz konusu olmuştur. Kripto paralar bu çöküş sonrası Euro ve Dolar gibi sağlam rezerv para birimlerine alternatif olarak meydana gelmiştir (Dilek, 2018). Kripto para endüstrisi, günümüzde 5000'den fazla kripto paraya ev sahipliği yapmaktadır. Bu piyasa, değişen kullanıcı zeminlerine ve ticari hacimlere sahiptir. Kripto para piyasası, aylar süren istikrarlı büyümenin ardından, Haziran 2017'de 100 milyar dolarlık piyasa değeri engelini aşmıştı. Günümüz Şubat 2021 itibarıyla bu piyasa değeri 1,340 trilyon doları bulmuş durumda. Bitcoin ise ilk ihraç edilen kripto para olmasından dolayı piyasanın büyük çoğunluğuna hâkim bir konumdadır (TradingView, 2021). Bu çalışmada, dijital varlıklar olan kripto paraların genel özellikleri ve Asya ülkelerindeki durumları incelenecektir.

* Yaşar Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü., 3.sınıf öğrencisi, sarikayabr98@gmail.com.

Bitcoin 2020 Grafiği. Kaynak: <https://tr.tradingview.com/symbols/BTCUSD/>

Finans alanındaki teknolojinin getirdiği yeniliklerin en önemlilerinden biri olan kripto paralar, tüm dünya vatandaşları tarafından alınıp satılarak çok popüler bir hale geldi. Dünya Ekonomik Forumu tarafından bir araştırma yapıldı ve bu araştırma sonucu en çok kripto para kullanan ülkelerin vatandaşları açıklandı. Araştırmaya göre, Y kuşağının yatırımcı olarak piyasaya dahil olması ile gitgide popülerliğini arttıran kripto paralar Asya'da yoğun olarak kullanılmaya başlandı. Özellikle Japonya, bulunduğu bölgede kripto para düzenlemeleri konusunda merkez konumunda bir ülkedir. O bölgedeki ülkelere kıyasla, 2017 yılında Çin ve Güney Kore ICO'ları (initial coin offering) yasakladığında, Japonya tam aksine **blok zinciri** projelerinin kendi ülkesinde ancak düzenlenmiş bir şekilde fon sağlamasına izin verdi. (Ngetich, 2019). Japonya vatandaşları, izlenebilir kredi kartları yerine kripto para birimlerini daha çok tercih ediyorlar ve hatta bazı Japon işçiler, maaşlarını bitcoin ile almaktadırlar. Japon Merkez Bankası ise ülkenin tamamen dijital paraya geçme olasılığını ciddi anlamda değerlendiriyor. Merkez banka kripto parası üzerinde çalışmalar tüm hızıyla devam ediyor. Bu çalışmalar ışığında dünya piyasalarında **'Dijital Yen'** beklentisi yükselmekte ve buna ek olarak Maliye Bakanlığı'ndan eski bir yetkili olan Kozo Yamamoto, Japonya'nın hızlı bir şekilde dijital paraya geçmesini savunmakta. Yamamoto: "Japonya dijital para birimi çıkarmazsa ve dünyadaki insanlar başka para birimleri kullanmaya başlarsa Japon yeni unutulur ve egemenliğini kaybeder" görüşünde (Yavuz, 2020). Kripto para piyasasında aynı bölgedeki bir diğer önemli aktör ise tartışmasız Çin. Her zaman global bir güç olmanın derdinde olan Çin, uluslararası piyasada dijital paraya sahip olmanın getireceği avantajlardan bir an önce yararlanmak istiyor. Nüfuzunu daha fazla arttırabilmek ve üçüncü dünya ülkelerindeki ekonomik faaliyet pastasından daha büyük dilim almak açısından kripto paralar Çin için hayati nitelikte. Çin, Facebook'un **Libra** projesi açıklandığından bu yana dijital para konusuyla yakından ilgilenen bir ülke. Dijital bir yuan oluşturma fikri, Çin Devleti'nin hep gündeminde. Ancak Çin, uygulamış olduğu Bitcoin düzenlemeleriyle oldukça tanınır nitelikte. Yuan ve ülke ekonomisini güvence altında tutacak bir yaklaşım arayışında olan Çin, sıkı düzenlemelerle kripto paraları kontrol altına almaya çalışıyor. Aynı zamanda konuyla yakından ilgilenen Çin, bu düzenlemeler sayesinde blok zincir teknolojisini geliştirmiş durumda. Ayrıca, Çin Halk Bankası'na ait kripto para olan **DCEP** küresel

para birimi olma hedefini sürdürüyor. Buna bağlı olarak, yaratılıp kullanılabilen kripto para birimlerinin önde gelen isimlerinden biri olan Chandler Guo, Çin'in para birimi olan yuanın dijital versiyonu halindeki DCEP'in bir gün küresel bir para birimi olarak dünyaya hükmedeceğini öngörüyor (Vincent, 2020). Bitcoin gibi blok zinciri teknolojisinden yararlanan DCEP, Çin hükümeti için oldukça değerli bir konumda.

Doğu Asya ülkelerinden olan Filipinler ve Vietnam, şaşırtıcı bir şekilde kripto paranın yaygınlaşmış olduğu ülkelerden. Dünya'da en çok kripto para kullanan ülkeler sıralamasında Vietnam vatandaşları %21 ile ikinci, Filipinler ise %20 ile üçüncü sırada yer alıyor (NTV, 2021). Filipinler, dijital para kapsamındaki çalışmaları destekliyor ve yatırımcıların ilgi alanlarını koruyarak inovasyonu teşvik ediyor. Aynı zamanda uyguladıkları düzenlemelerle kripto para endüstrisini etkili bir biçimde düzenlemeyi hedefliyor. Hem fırsatları hem de riskleri anlatmak amacıyla ülke genelinde kripto para eğitimlerine bile başlayacaklarını duyurmuş durumdadır. Bill Gates Vakfı'nın desteklediği, 2012 ve 2017 yılları arasında dijital ödemelerin daha verimli olduğunu savunan Birleşmiş Milletler Programı'na katılım sağlayan ülkelerden birisi. Güncel olarak ise, Filipinler'in önemli şehirlerinden biri olan Makati'de bir Bitcoin ATM'si kuruldu. Bu durum kripto paraların ülkedeki konumunu nasıl yaygınlaştırdığının bir göstergesi olma niteliğinde. Vietnam da Filipinler kadar bu konuya önem vermekte. Çok yakın bir gelişme olmak üzere, Vietnam Başbakanı Nguyenễn Xuân Phúc blok zincir teknolojisini ve kripto para birimlerini öncelikleri arasına koyan bir karara imza attı. Bundan öncesine gitmek gerekirse, Vietnam Maliye Bakanlığı 2018'den bu yana kripto para konusundaki faaliyetlerini güçlendirmek için çeşitli çalışmalar başlattı. Vietnam'ın kripto paraya bakış açısı, yeni bir sanayi devriminde aktif olarak rol alabilmek için araştırma, geliştirme ve uygulamaya öncelik vermenin bir parçası olma etrafında şekilleniyor. Ayrıca, kripto para birimlerinin ticareti için bir platform sağlayan kripto para borsası **Binance** kurucusu Chanpeng Zhao, Vietnam'ı küresel blok zinciri merkezi olabilecek nitelikte ve geniş bir kripto para kabulüne sahip ülke olarak değerlendirmekte (Başoğlu, 2020).

Hindistan, her ne kadar nakitsiz toplum anlayışında ilerleme kaydetse de tüm kripto paraların kullanımını yasaklayarak merkez bankası tarafından çıkarılacak olan bir kripto para birimini etkin hale getirme isteğinde. Aynı zamanda Hindistan hükümeti, kripto para birimlerinin ülkenin finansal istikrarını etkileyeceğinden endişe duymakta. Kripto paraların kara para aklama, terörizmin finanse edilmesi gibi amaçlarla kullanılmasından şüphe duyan Hindistan her ne kadar kripto paraları tamamen yasaklamasa da risklerden kaçınmak için ciddi düzenlemeler getirmiş durumda. Ancak blok zinciri teknolojisi konusunda bu fikirde değiller. Hükümet kontrol edilemeyen kripto paraların destekçisi olmasa da yatırımcılar blok zinciri teknoloji konusunda ülke yönetimi tarafından teknolojik gelişmeler beklentisinde. 1 milyar 380 milyonluk nüfusu göz önünde bulundurduğumuzda, hükümet tarafından gelecek kararlar çok sayıda yatırımcıyı etkilemekte. Diğer bir Pasifik ülkesi olan Güney Kore, kripto para konusunda ve blok zinciri teknolojisinde başı çeken önemli ülkelerden birisi. Asya'nın en büyük dördüncü ekonomisine sahip olan Güney Kore, teknolojik açıdan bölgedeki lider ülkelerden biri olma statüsünü elinde tutarken, şimdi de blok zinciri teknolojisi yolunda önemli çalışmalar yapıyor. 2017 yılı, kripto paraların büyük sıçrayış yaptığı dönemde finansal spekülasyonlar, yasadışı faaliyetler ve dolandırıcılık endişelerinin arttığı dönemde düzenleyici yasalar getirdi ancak bu düzenlemelere rağmen kripto para piyasasındaki sağlam rolünü de kaybetmedi. 2020 yılında ise Özel

Raporlama Yasası değişiklikleriyle kripto paralar yasallaştırıldı. Kripto paraların resmi girişı, dolaşımı ve blok zinciri endüstrisi faaliyetleri hız kazandı. Ülkede Samsung, LG, Kakao, Hyundai, KT gibi dev şirketler blok zincir projelerini başlattı. Samsung teknoloji devi, daha önce yapay zekâ, blok zincir ve 6G teknolojisi şirket stratejileri arasına sokmuştu. Ardından bir kripto para olan **Ethereum** platformu için bir yazılım geliştirme paketi yayınladı. Ayrıca Samsung Galaxy S10 model akıllı telefon modellerine kripto para cüzdanı desteği getirdi. Hyundai ise yaklaşık 3 ay önce şirketin blok zincir tarafı için 10 milyon dolarlık ek bir yatırım yapmıştı. Ancak Güney Kore’de daha çok göze çarpan durum ise kamu ve özel sektörün bu konudaki harmonizasyonu. Güney Kore’de yetki sahibi olan düzenleyici kurumlar, blok zinciri teknolojisini ülke için altın değerinde bir fırsat olarak görmekte ve özel şirketlere bu fırsatı uygulamaya odaklanmaları gerektiği çağrısında bulunuyorlar (BlockchainTürkiye, 2020). Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Güney Kore, gelecekte blok zincir teknolojisinde dünyanın önde gelen ülkelerinden birisi olarak, bu teknolojiyi ülkenin her yerine ve her sektörüne entegre etme peşinde. Asya bölgesinde teknoloji denince akla gelen ilk devletlerden bir diğeri ise Singapur. Hükümet politikalarının oldukça şeffaf ve yolsuzluğun neredeyse hiç olmadığı bu ülke önemli bir statüye sahip. Yaklaşık 2014 yılına kadar Singapur’da Bitcoin’in hiçbir resmi statüsü yoktu, ancak daha sonra kripto para biriminin kapitalizasyon yüzdesindeki artış nedeniyle düzenlenmeye ihtiyaç vardı. Kripto para piyasası üzerine bazı düzenlemeler getirildi. Mart 2014’te, Singapur hükümeti, sanal para birimlerinin anonimliği, kara para aklama ve terörizm veya diğer yasadışı faaliyetleri desteklemek için kullanma olasılığı ile bağlantılı olarak kontrol önlemleri sağlamak için ülkenin para otoritesine yetki verdi. 2017’de ise Başbakan Yardımcısı Tarman Shanmugaratnam, dijital para birimlerinin düzenlenmesini tam olarak tanımlayan ve Singapur hükümetinin sorunlara karşı tutumunu ifade eden bir görüş ifade etti: “Devlet, kripto para birimlerini doğrudan düzenlemiyor ancak kripto para birimlerinin üretimi, depolanması, satın alınması ve satışı ile uğraşan şirketlerin yasal koordinasyonu ile ilgileniyor.” (Shabatuk, 2019). Yaklaşık dört ay önce ise, Güneydoğu Asya’nın en büyük bankası olan Singapur merkezli DBS Bank, banka destekli bir değişim olan **‘DBS Digital Exchange’** programını başlattı. Ayrıca kendi kripto para borsasını başlatan DBS Bank, “Dijital varlıklar, yarının dijital ekonomisinin geleceği olmaya hazırlanıyor” anlayışını da belirtti. Kullanıcılarına Bitcoin, Bitcoin Cash, Ethereum, Ripple gibi kripto varlıklarla işlem yapmalarına izin verecek. Singapur kripto varlıklara getirdiği düşük vergilerle yatırımcılar için Güney Asya’nın en cazip ülkelerinden biri olmaya devam edecek (TheBlockCrypto, 2020).

Son dönemlerin en ilgi çekici finansal gelişimi olan kripto paralar yatırımcılar tarafından ne kadar hoş karşılanırsa da devletler tarafından her zaman yavaş ve sağlam ilerleme kaydedilmesi gereken bir sektör. Peki kripto para konusunda destek veya düzenleme getiren ülkeler bunları nelere dayandırıyor? Bu bağlamda, öncelikle kripto paraların getireceği avantajlar ve dezavantajlar aydınlatıcı nitelikte. Öncelikle kripto paralar altın, euro veya dolar gibi fiziksel bir karşılığı olmayan, sanal nitelikte para birimleridir. Bu bağlamda kendine has karakteristik özellikleri vardır. Bunlar kısaca herhangi bir otorite ya da merkeze bağlı olmaması, dijital nitelikte olması, fiyatlarının genel itibarıyla değişken olma eğiliminde olması ve kullanımının anonim nitelik göstermesi olarak özetlenebilir. Avantajları ise; kripto para varlıklarının arzının önceden belirlenmiş olması ve bu yüzden enflasyon gibi risklerle karşılaşılması ihtimalinin olmaması, devlet, merkez veya otoriteyle bir bağı bulunmaması nedeniyle herhangi bir aracıya ihtiyaç duyulmaması ve böylece işlem maliyetlerinin

düşük olması. Sisteme kayıtlı üyelerin blok zincir teknolojisinden faydalanmasından dolayı saldırı veya sahtekarlık yapılma ihtimalinin oldukça düşük olması, kişisel bilgilerin mahremiyet esaslı ve saklı olması. Az önce bahsettiğimiz gibi bir devlet müdahalesi olmadığı için kullanıcılar beyan, vergi gibi yaptırımlardan uzak olabilmektedir. Ayrıca kullanıcıların kimliğinin ve elde ettikleri gelirlerin tespiti zor olmaktadır. Bu durum devletler açısından dezavantajdır ancak güncel gelişmelere bakıldığında devletler bu durum karşısında güçlü bir tavır sergilemektedir. Kripto para piyasasında düzenleme getiren devletlerin çok büyük bir çoğunluğu, bu durumu kontrol altına almak için vergi çalışmaları düzenlemektedir. Kripto paraların vergilendirilmesi konusu devletlerin önceliği arasına girmiş ve aynı zamanda oldukça kapsamlı bir konudur. Vergilendirme bir yana, şimdi de dezavantajlarına bakalım; Kripto paraların herhangi bir hukuki zeminin tam oturmamış olduğu açıktır. Devlet veya yetkili kurumlar tarafından koruma altına alınamamış olması kripto paraları riske açık bir pozisyonda bırakmaktadır, normal olarak kırılabilirlikleri oldukça yüksektir. Fiyat düşüş veya artışlarına oldukça açıktır, örneğin önümüzdeki ay değerinin %70 oranında yükselmesi veya alçılması olası bir durumdur. Bu teknolojinin yeni olması nedeniyle iletişim sistemlerine gerçekleştirilebilecek olası bir saldırı öngörülemeyen ekonomik kayıplara yol açabilir ihtimali vardır ancak blok zincir teknolojisi şifreleme gibi konularda çok üst düzey güvenlik önlemlerine sahiptir. Yani sistem, gün geçtikçe daha güvenli hale getirilmektedir. Çok önem teşkil eden bir diğer dezavantaj ise gözetim altında olmaması nedeniyle yasadışı faaliyetlerde kullanılma riskidir. Devletlerin en önemli endişeleri arasında kara para aklanması, terörizmin finanse edilmesi, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi faaliyetlere zemin hazırlaması örnek gösterilebilir. Son olarak ise blok zinciri teknolojisinin ciddi düzeyde elektrik tüketimi yaratması ve bilgilerin depolanabilmesiyle ilgili yaşanma ihtimali olan sorunlar da bu durumun dezavantajlarına eklenebilir (Günay&Kargi, 2018).

Sonuç

Sonuç olarak, Asya ülkelerinin çoğunun teknoloji ile olan yakınlıkları göz önünde bulundurulduğunda, sanal para birimleri ile olan ilişkileri de gelişmiş durumda. Özellikle Çin tarafından yıllardır olduğu gibi doların tepedeki tahtından indirilmesi için faaliyetler devam etse de, kripto paralar 2021 yılında da dünya gündemini meşgul edecek gibi görünüyor. Bazı analistler ise, kripto para piyasasındaki değişiklikleri geçmişte yaşanan bir olay ile bağdaştırıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yy. 'da her bankanın kendi dolarını bastığını ve piyasada 6 bin çeşit dolar olduğu, ardından ise ABD'nin o dönemde tedavülde bulunan dolarlara müdahalesi gerçekleştiğini, tek bir doların geçerli kılındığına dikkat çekilmekte. Dünya Ekonomik Forumu'nun '**The Great Reset**' adı altında Covid-19 salgını sonrası ekonomiyi sürdürülebilir bir şekilde yeniden inşa etme planı da mevcut. 19. yy. ABD'sinde olduğu gibi, tüm dijital para birimlerinin yok olma ihtimali ve ABD tarafından tüm Dünya'ya kabul ettirilmiş, aynı zamanda tek olan bir dijital para birimi yaratma ihtimali de göz önünde. Ancak birbirine son derece entegre olan ve globalleşen dünyada ise artık tek yapıcı aktör ABD değil. Bu bağlamda sadece Asya bölgesi, Amerika veya Çin değil, dünyanın bütününde hiçbir ülke geleceğin finans endüstrisini şekillendirme kapasitesi olan kripto para savaşlarında geri kalmak istemiyor.

KAYNAKÇA

- Başoğlu, E. (2020). Vietnam Başbakanı, Kripto Para Birimini İlk 5 Teknoloji Önceliği Arasına Koydu. CoinOtag. <https://coinotag.com/vietnam-basbakani-kripto-para-birimini-ilk-5-teknoloji-ocneligi-arasina-koydu/>
- Blockchain Türkiye. (2020). Güney Kore blokzinciri sektörüne öncülük ediyor. <https://bctr.org/guney-kore-blokzinciri-sektorune-onculuk-ediyor-16242/>
- Dilek, Ş. (2018). Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/231.-Bitcoin.pdf>
- Günay, H., Kargı, V. (2018). Kripto Paranın Vergilendirilmesi Fikrinin Mali Yönden Değerlendirilmesi. Journal of Life Economics. https://www.researchgate.net/publication/326786462_KRIPTO_PARANIN_VERGILENDIRILMESI_FIKRIN_IN_MALI_YONDEN_DEGERLENDIRILMESI
- Lansky, Jan. (2018). Possible State Approaches to Cryptocurrencies. University of Finance and Administration. <http://si-journal.org/index.php/JSI/article/viewFile/335/325>
- Lee, D., Guo, L., Wang, Y. (2018). Cryptocurrency: A new investment opportunity? Lee Kong Chian School of Business. https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=6783&context=lkcsb_research
- Ngetich, D. (2019). ASIDE FROM REGULATIONS, HERE'S WHY CRYPTO IS BIG IN JAPAN. EWN. <https://ethereumworldnews.com/aside-from-regulations-heres-why-crypto-is-big-in-japan/>
- NTV. (2021). En çok kripto para kullanılan ülkeler belli oldu: Türkiye Avrupa'da birinci dünyada dördüncü. <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/en-cok-kripto-para-kullanilan-ulkeler-belli-oldu-turkiye-avrupada-birinci-dunyadorduncu,2yYbosOdhE2LAGwgK5CA>
- Shabatuk, J. (2019). Prospects for the Development of Cryptocurrency Regulation in Singapore. Financial University, Moscow, Russia. https://www.researchgate.net/publication/339171694_Prospects_for_the_Development_of_Cryptocurrency_Regulation_in_Singapore
- The Block Crypto. (2020). <https://www.btchaber.com/singapurun-en-buyuk-bankasi-kendi-kripto-para-borsasini-baslatti/>
- TradingView. (2021). <https://tr.tradingview.com/symbols/CRYPTOCAP-TOTAL/>
- Vincent, D. (2020). Kripto para: 'Bir gün tüm dünya Çin'in dijital para birimini kullanacak'. BBC, Hong Kong. <https://www.bbc.com/turkce/>
- Yavuz, N. (2020). Hükümet Yetkilisinden Çağrı: Japonya Acilen Dijital Yen Çıkarmalı. Coinkolik. <https://www.coinkolik.com/hukümet-yetkilisinden-cagri-japonya-acilen-dijital-yen-cikarmali/>

Alternatif Uluslararasılaşma: Çin

İpek Nil Ozat *

Giriş

Günümüzde uluslararası sermaye gittikçe daha güçlü ve önemli bir hale gelmekte ve küreselleşmenin liderliği konumunda bazı çevreler ABD'yi; bazıları ise Çin'i görmektedir. Çin ve benzeri- BRICs- ülkeler uluslararası pazarların küreselleşmekte olduğunu fark etmenin baskısıyla ayakta kalabilmek için bazı şartlara uymak zorunda kaldılar. Günümüz trendine bağlı kalıp uydulaşan neo-liberal küreselleşmenin bir parçası olmak istemediklerinden alternatif bir yol arayarak, ulusal yapının da uluslararasılaşma sürecinde korunmasına özen gösterdiler. Geç kapitalistleşen ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyon süreci bu amaçla ilerlediğinden ABD'nin belirlediği küresel ve demokratik değerlere ters düşmüş ve gerginlik yaratmıştır. Fakat tüm gerginliğe ve mücadeleye rağmen Çin ekonomisi, küresel kapitalist düzene başarılı bir şekilde entegre olmuş, yepyeni bir dış politika stratejisi ve yeni İpek Yolu Projesi ile ticaret ağı oluşturarak, Batı tarzı küreselleşmeye alternatif üretmeyi başarmıştır.

Bu çalışmanın ana argümanı da, bu farklılığın en büyük sebebinin oluşturan etmenin iki modelde devletin rolünün farklılığından kaynaklandığıdır. Bunun sonuçları ve karşılaştırılması yapılarak, 2008 krizi sonrası sarsılmış ABD hegemonyasının yerini Çin'in alıp almayacağı tartışılacaktır.

İlk olarak uluslararasılaşmadan ne anlamamız gerektiği üzerinde durup uluslararasılaşmanın birkaç farklı tanımına odaklanacağız. Daha sonra Çin'in neden alternatif yol bulmaya çalıştığını anlamak için Mao döneminden başlayarak Çin'in kapalı ekonomiden nasıl açık modele geçtiğine, bu sürecin nasıl pekiştiğine değinerek sürecin belki de en önemli olayı olan İpek Yolu Projesi'ne bakacağız. Bunun ışığında Çin ve ABD'nin küresel kapitalizmde ne gibi farklarla var olduğunu ve bu farklılığın nedeni olduğunu iddia ettiğim devletin rolü üzerinden bir karşılaştırma yapıp çalışmayı sonlandıracağız.

Uluslararasılaşma Kavramı

Merkantilist dönemde (1830 öncesi emperyalizm) Avrupalılar kendi ulusal sınırları dışında yatırıma başladılar (Erkutlu ve Eryiğit, 2001). Bu başlangıcın, neo-liberal küreselleşmenin önünü açması ve jeo-politikten ziyade jeo-ekonomiyi öne çıkartması açısından önemlidir. Her bir süreç bir sonraki sürecin temelini hazırladığından jeo-ekonominin bu süreçte sivirmeye başlaması, 1945 sonrası Avrupa ülkelerine verilen Marshall yardımlarıyla desteklenen (Sune, 2019) ve Soğuk Savaş'tan Amerika'nın galip çıkmasıyla kesinleşen -2008'e kadar sürecek olan (Şimşek, 2019)- ABD liderliğindeki neo-liberal küreselleşmenin doğuşunu bize aşamalarla açıklamaktadır. Bu gelişmeler çok uluslu şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve "uluslararasılaşma" (internationalizaiton) kavramı ile bizi tanıştırmıştır.

En basit anlamıyla uluslararasılaşma, şirketlerin ulusal sınırların dışına faaliyetlerini yayması, pazarların küresel hale gelmesidir. Yani aslında uluslararasılaşma bir tür modern ihracattır. İhracat,

* Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.4.sınıf öğrencisi, ipekozat@gmail.com.

yakın zamanda ortaya çıkan bir kavram olmamakla birlikte, aslında uluslararasılaşmanın yalnızca ilk safhasını oluşturur. İpek ve baharat yolları, coğrafi keşifler gibi örneklerde de görülen ihracat ağı, birçok farklılığa rağmen Çin'in küresel ekonominin lideri konumuna gelmesi için 2013'te tekrar gündeme gelmiş ve benzeri görülmemiş bir ekonomik bölge alanı yaratacağı düşünülmüştür. Özdaşlı (2015: 589) yeni İpek Yolu Projesi'nin ekonominin yanında kültürel ve politik açıdan küresel amaçları bulunduğunu söylemiştir. Yani günümüz küreselleşen dünyasında, uluslararası alan ile ilişkiler genişleyip derinleşmiş (Sune, 2019); uluslararası şirketler ve faaliyetleri eski dönemlerden farklılaşmıştır (Seyidoğlu, 1978: 388'den aktaran Erkutlu & Eryiğit, 2001: 2).

Zaman içinde, yeni uluslararası firmalar uluslararası çevreye uyum sağlamaya ve bir yandan küresel istek üzerine yeni ürünler üretip ihraç ederken diğer yandan küresel ürünleri yerel nüanslara göre şekillendirmeye başlamıştır (Calof ve Beamish, 1995: 115). Yani uluslararasılaşma, yalnızca yerel şirketlerin dışa yönelmesi (Turnbull, 1987: 13) değil, yurt dışından ulusal sınırlar içerisine yabancı yatırım çekme ve tüm firma ürünlerinin uluslararası ortama uyarlanması olarak karşımıza çıkan iki yönlü etkileşimle gerçekleşen bir süreçtir (Calof ve Beamish, 1995: 116).

Uluslararasılaşmanın bir ülkede görülmesi için en önemli nokta açık ekonomiye sahip olmak ve "ithal ikameci" yerine "ithalata dayalı" bir ekonomik sisteme sahip olmaktır. 1960'lardan sonra gelişmeye başlayan uluslararasılaşmadaki günümüz ihracatının geçmiştekinden farkı da budur: ülkenin yerel tüketimi yerine, küresel tüketim amacıyla üretmek ve ürünleri uluslararası alanda da satışa çıkarmak (Seyidoğlu, 1978: 388 den aktaran Eryiğit & Erkutlu, 2001: 2).

Çin ise Mao dönemine kadar kapalı ekonomi ilkesini benimsemiş daha sonra küresel kapitalist ekonomiye entegre olmak için reformlara başlamıştır. Çin kapitalizminin farklı olma nedeni ise sosyalizmden geçiş yaşanmasından dolayı "devlet kapitalizmi" ortaya çıkmış olması ve sürecin ABD liderliğindeki neo-liberal kapitalizme bir alternatif oluşturmasındandır (Şimşek, 2019). Az gelişmişlik farkındalığı bu tür kapitalizmlerde gelişmek için devlet rolünü merkeze alınması ile sonuçlanır (Sune, 2019). Yani devletin rolü Batı kapitalizmine göre farklıdır (Sune, 2019). Çin'in temel amacı, Eşitsiz ve Bileşik Gelişme Yasası'nın da açıkladığı üzere, Batı kapitalizmini gelişmişlik bazında yakalamak ve onunla rekabet edebilmektir (Sune, 2019). 2013 yeni İpek Yolu Projesi ile küreselleşmenin liderliğini de alacağı endişe unsuru yaratmıştır.

Çin

1949'da Mao tarafından, feodal düzende ezilen işçi ve köylüleri kurtarmak amacıyla demokratik bir halk diktatörlüğü kurulmuştur (Çe-Tung, 2012: 78). "Milliyetçi Sosyalizm" olarak nitelendirilen bu yönetim modeli, 1954'te bu Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) anayasasının kabul edilmesiyle pekiştirilmiştir (Arslan, 2019). Mao için iktidar-muhalefet sistemine dayalı yönetim, burjuva diktatörlüğünü sağlamlaştırmak için vardı ve ülkeyi temelini Marksizm ve Leninizm'den alan bir felsefe ile yönetmiştir (Arslan, 2019). Liberalizm bireysel ve dolaylı yoldan toplumsal yozlaşmayı getireceğinden, Mao emperyalizme karşı mücadele ederek Çin toplumunun bugün alternatif uluslararasılaşmayı seçmesine neden olan değerler bütünü aşılamıştır. Kapitalist ideolojiden tamamen soyutlanabilmek için 1966'da Kültür Devrimi gerçekleştirerek Maoculuk iyice

yaygınlaştırılarak, ülke bütün yabancı kültürden izole edilmiştir (Ufuk, 1975: 42’de aktaran Arslan, 2019).

ÇHC’nin Batılılarla ilişkisi İngiltere’nin de facto olarak Çin’i tanımasıyla başlamış ve daha sonra diğer Avrupa devletlerinin aynı yoldan gitmesiyle pekişmiştir. ABD ile olan ilişkiler ise Nixon döneminde Kissenger’ın Çin’i ABD tarafına çekme amacıyla gizlice Çin’e ziyarette bulunmasıyla başlamış; Nixon’ın 1972’deki bizzat resmi ziyareti ile önemli gelişmeler yaşanmıştır (Tucker, 2005).

1978’de iktidara gelen reform babası Deng Xiapoing ile “açık kapı” politikasına geçilmiş ve ÇHC’nin küresel ekonomiye entegrasyon süreci başlamıştır (Huan, 1986). Serbest piyasa ekonomisi benimsenmiş ve uluslararası sermaye teşviki için tarifeler azaltılarak firmalara ticari hak garantisi verilmiştir (Arslan, 2019). Bu noktadaki en önemli gelişmelerden biri de 1979’da kabul edilen Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası’dır. 1980’de IMF ve Dünya Bankası’na üye olunmuş, Dünya Ticaret Örgütü ile görüşmelere başlanmıştır (Arslan, 2019).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Jiang Zemin başa geçmiş ve kapitalist sisteme entegrasyon süreci esas olarak bu zamanda başlamıştır. Çin yatırım merkezi haline gelerek, uluslararası sermayeye ev sahipliği yapmıştır. 2001’de Dünya Ticaret Örgütü üyesi haline gelmesiyle entegrasyon süreci ivme kazanmıştır (Kuhn, 2005’ten aktaran Arslan, 2019; Wu, 2010: 625’ten aktaran Sune, 2019).

Hu Jianto döneminde Çin üretim merkezi haline gelmiş, ithalata dayalı ekonomi tamamen oturtulmuştur. 2002 yılında yüksek teknolojiye dayalı sanayileşme ile üretim ilerletilmiş, Pekin ve Şangay başlıca inovasyon şehirleri olarak öne çıkmıştır (Arslan, 2019). 2009’da en çok ihracat yapan ülke olmuş, 2010’da ise küresel ekonomide ikinci sıraya gelmiştir (WITS, 2009; WITS 2010; Mohanty, 2012: 12’den aktaran Arslan, 2019).

2008 ekonomik krizinden sonra ABD hegemonyasına duyulan güvenin azalması, 2008 Pekin Olimpiyatları üst üste gelerek Çin’in yeni bir süper güç olarak tanınmasını sağlamıştır. Başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa Birliği (AB) üyesi devlet kriz sonrası ekonomik refahlarının azalmasıyla yüzlerini Çin’e dönmüş ve Çin’in parasal destek ve fonlarından faydalanmışlardır (Çiçek, 2013).

Xi Jinping ile birlikte Çin’in küresel dünyanın liderliği konusunda iddiası artmıştır. Şangay uluslararası finans merkezi haline gelmiş, döviz kurunu dolar yerine rezerv para haline getirerek uluslararasılaşmayı sağlamak için önemli adımlar atılmıştır. 2013 yılında yeni İpek Yolu Projesi’nin hem deniz hem karadan yapılacağı duyurularak proje finanse edilmeye başlanmıştır. Bu proje “Bir Yol Bir Kuşak” olarak adlandırılmıştır. Küresel bir dönüşüm sağlayarak Çin’in proje istikameti boyunca ekonomik yetkinliğinin artırılması planlanmaktadır. Amaç sermaye ve iş gücü piyasasını canlandırmak, oluşturulan bu kuşak üzerinden ihracatı arttırmaktır (Arslan, 2019). Proje gittikçe genişletilmiş ve Amerika için endişe kaynağı haline gelerek ABD’nin bu projeye “liberal olmayan etki alanı” yaratacak bir otoriterlik projesi olarak bakmasına neden olmuştur (Kurtbağ, 2020).

Bir Kuşak Bir Yol Projesi

2013'te ilan edilen proje, Çin'in altyapı gücü olarak anılmasını sağlamıştır. Demiryolları ve deniz ağları kurarak ticaret ve enerji yatırımları arttırmayı planlayan projede Çin, ulusal sermaye ve dövizini daha geniş coğrafyalara yayarak altyapı inşasını dış politika aracı haline getirmeyi ve küreselleşmenin lideri olmayı hedeflemekte, ihracata dayalı ekonomi modelini daha çok ticaret ve yatırımla pekiştirmektedir.

Xi, Davos 2017'de yaptığı konuşmada “ekonomik küreselleşmenin yeni sorunlar doğurduğu... Ancak bu sorunların çözümünün, küreselleşmeyi tamamen ortadan kaldırmak yerine onunla uyum içinde süreci ilerletmek olduğunu...” söylemiştir (The State Council Information Office of The People's Republic of China, 2017 Feb. 6). Bu küreselleşmeye uyum sürecinde Çin'in Kuşak ve Yol Projesi hegemonik güce ortak olmanın en büyük girişimidir (Şimşek, 2019). Bu proje her ne kadar belirli alanı kapsasa da kullanımı tüm ülke ve örgütlere açık yani geleneksel küreselleşmeye nazaran daha kapsayıcıdır (KPMG, 2018: 34). Bu da projeyi geniş bir alanın kalkınması için önemli (UNDP, 2017) ve politik açıdan daha güvenilir (KPMG, 2018: 33) kılmaktadır.

Günümüzde göz ardı edilemez bir otoriter rejim yükselişine tanık olduğumuz kuşkusuzdur. Çin'in demokrasi ve insan haklarından yoksun sistemi böylesine bir dünya düzenini teşvik edici olduğundan uluslararası sistemde Çin'in göz ardı edilemez bir yükselişe geçmesi kaçınılmaz olmuştur. Revizyonist bir güç haline gelen Çin, ABD liderliğindeki küresel kapitalist ekonomik sisteme bir alternatif oluşturmayı başarmıştır (Arslan, 2019).

Çin-ABD

ABD liderliğinde oluşan küreselleşme, diğer devletler için rekabet baskısı oluşturarak (Sune, 2019) küresel sisteme bir şekilde entegre olma zorunluluğu oluşturmuş ve Batı tipi kapitalizmi benimsemek istemeyen devletler kendilerine özgün bir kapitalizm oluşturmuştur. Çin'in alternatif kapitalizminin etkisi ABD ile rekabet edecek hale geldiğinden, devlet kapitalizmi Washington Uzlaşısı'na karşı “Pekin Uzlaşısı” olarak adlandırılmıştır (Ramo, 2004'ten aktaran Şimşek, 2019; Kennedy, 2010'dan aktaran Sune, 2019; Dickson, 2010: i'den aktaran Arslan, 2019). Bu da Çin'in küresel ekonomiye şahsına münhasır bir eklemlenme süreci yaratmıştır. Kapalı ekonomiden geçiş yapmasından dolayı, kapitalizmin ihtiyaç duyduğu burjuva sınıfı devlet eliyle oluşturulmuş bu da ilk olarak reformları başlatan Deng'in çevresi ve Komünist Parti üyeleri ile sağlanarak “ahbap-çavuş kapitalizmi” (crony capitalism) ortaya çıkmıştır (Sune, 2019). Bu tür kapitalizmin küresel ekonomiye entegre olması “eklemlenmiş devlet kapitalizmi” olarak literatüre geçmiş ve Çin başta olmak üzere bütün BRICs ülkeleri için kullanılmıştır (Stephen, 2014: 923). Devlet kapitalizminde kalkınma tepeden devlet eliyle şekillendirilip, ulusal sermayenin uluslararası sermaye ile rekabete girebilmesi hedeflenir. Ancak, uluslararasılaşmanın temel prensibi gereği ulusal sermaye ve uluslararası sermayenin aynı şartlara tabi olması, Çin gibi devletlerde ulusal sermayeye tehdit oluşturduğundan bu durum bir çelişki ortaya çıkarmaktadır (Sune, 2019). Bu yüzden, Çin küresel kapitalist sisteme entegre olmuş ve hatta İpek Yolu Projesi ile küreselleşmenin liderli konumuna gelmişse de bunu ABD ve diğer Batılı devletlerden farklı yollarla başarmış ve uluslararasılaşmada da alternatif bir yol oluşturmuştur. Hatta ABD'nin

demokratik değerlere sahip küreselleşmesine karşı Çin'in otokratik rejimi ve nükleer gücünün küreselleşmesi Biden hükümeti dahil birçok çevrede endişe uyandırmış ve yeni ABD başkanı Biden, Pentagon ziyaretinde "Çin Görev Gücü" adında yeni bir birim kurduklarını açıklayarak "Pekin'in küresel ekonomik sistemde adil olmayan uygulamalarına itiraz ederek... Çin'in askeri adımlarını da yakından izleyeceklerini" aktarmıştır (CNNTürk, 2021 Şubat 11). Çin'in ilk yükselişi ABD tarafından sağlanmış, hatta bu süreç ABD'nin tüketim piyasasındaki arzı Çin'in karşılamasıyla pekişerek iki ülke arasında bir bağımlılık oluşturmuşsa da (Arrighi, 2007'den aktaran Sune, 2019) artık Çin'in güçlü ve küresel ekonomi için vazgeçilmez oluşu ABD'nin küreselleşme liderliğindeki pozisyonunu salladığından tehdit oluşturur hale gelmiş ve ABD'yi bir dizi önlem almaya itmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak Çin ve benzeri devletler (BRICs) tarafından, ulusal yapının korunarak küresel kapitalist düzene entegre olmanın alternatif yolu bulunmuş ve başarılı bir sonuç alınmıştır. Diğer devletlerden farklı olarak Çin bu başarıyı ilerleterek küreselleşmenin lideri konumuna gelmiş ve İpek Yolu Projesi ile eşi benzeri görülmemiş bir küresel ticaret ağı oluşturmayı hedeflemiştir. ABD bu durumu kendi varlığına ve gücüne her ne kadar tehdit olarak algılasa da iki devlet arasındaki bağımlılık ilişkisi küreselleşmiş dünya düzeninde çift kutupluluk yaratmak yerine alternatiflerin kaynaşabildiği bir durum ortaya çıkarmıştır (Sune, 2019). Yani, uluslararası sermayenin, ulus-devletlerde temsil bulabiliyor oluşu ve bir devletin ulusal yapısının korunarak küreselleşebilmesi alternatif olarak ortaya çıkmış ve başarılı olmuştur. Bu sayede küresel kapitalizm kendini farklı ulus-devletlerde yeniden üretebilen (Sune, 2019) ve girdiği coğrafyaya göre şekil alabilen bir model olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Bazı çevreler, neo-liberal kapitalizm sürecinin başlangıcı olarak görülen Marshall Planı'na karşı Çin'in Kuşak ve Yol Projesi de "Çin'in Marshall Planı" olarak adlandırarak yeni bir küresel dönemin başladığını ve küresel dönüşüm yaşandığını iddia etmişlerdir (Cai, 2018'den aktaran Şimşek, 2019). Bu da Çin'in alternatif uluslararasılaşmadaki başarısını destekler niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Arslan Demirbaş, H. (2019). Dünya Düzeyinde Yeni Dengeler: Çin-AB İlişkileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Calof, J.L. & Beamish, D. W. (1995). Adopting to Foreign Markets: Explaining Internationalization. *International Business Review*. 4(2). 115-131.
- CNNTürk. (2021, Şubat 11). Biden'ın "Çin" Endişesi. Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/dunya/bidenin-cin-endisesi>
- Çe-Tung, M. (2012). Teori ve Pratik (Çev. N. Solukçu). Ankara: Sol Yayınları
- Çiçek, M. (2013). Çin- ABD Rekabetinde Gelişen Çin-AB İlişkileri. *Dergipark* Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203080>
- Erkutlu, H. & Eryiğit, S. (2001). Uluslararasılaşma Süreci. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*. 149-164.
- Huan, G. (1986). CHINA'S OPEN DOOR POLICY, 1978-1984. *Journal of International Affairs*, 39(2), 1-18. Retrieved February 21, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/24356571>

KPMG. (2018). China Outlook 2018: A New Era , A New Paradigm of Globalisation. Erişim Adresi: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2018/03/china-outlook-2018.pdf>

Kurtbağ, Ö. (2020). ABD Liderliğindeki Liberal Uluslararası Düzenin Sonu Tartışması: Liberalizmin Krizi ve Geleceği. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi. 8(2). 379-403. Doi: 10.14782/marmarasbd.710696

Özdaşlı, E. (2015). Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri. Turkish Studies. 10(14). 579-596.

Stephen, M. D. (2014). Rising powers, global capitalism and liberal global governance: A historical materialist account of the BRICs challenge. European Journal of International Relations, 20(4), 912-938. <https://doi.org/10.1177/1354066114523655>

Sune, E. (2019). Geç Kapitalizmlerde Uluslararasılaşma ve Devlet: Çin, Rusya ve İran Eksenini. Praksis 51. 51-79.

şimşek, O. (2019). Küreselleşmenin Dönüşümü ve Çin'in Rolü. Sosyoekonomi,. 27(40). 185-196. DOI: 10.17233/sosyoekonomi.2019.02.11

The State Council Information Office of The People's Republic of China (2017, Feb. 6). Xi Jinping's keynote speech at the World Economic Forum Erişim Adresi: http://www.china.org.cn/node_7247529/content_40569136.htm

Tucker, N. (2005). Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger Go to China. The Journal of American History, 92(1), 109-135. doi:10.2307/3660527

Turnbull, P.W. (1987). Interaction and International Marketing: An Investment Process", International Marketing Review. 4(4). pp. 7-19. <https://doi.org/10.1108/eb008338>

UNDP (2017, Dec. 8). The Economic Development along the Belt and Road. United Nations Erişim Adresi: <https://www.cn.undp.org/content/china/en/home/library/south-south-cooperation/the-economic-development-along-the-belt-and-road-2017.html>

WITS (2009). China Trade Summary: 2009 Data Erişim Adresi: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2009/Summary>

WITS (2010). China Trade Summary: 2010 Data Erişim Adresi: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2010/Summarytext>

Covid-19 Önlemleri Doğrultusunda Rusya'nın Ekonomi Politikalarının Geleceği ve Sosyal Devlet Algısı

Rumeysa Giresun*

Giriş

İlk tespit tarihi 2019'un aralık ayı olan COVID-19 virüsü, 2020 senesinde tarihte birçok virüse sahne olan dünya düzenini sarsacak durumlar ortaya koymuştur. COVID-19 başta sağlık sistemi olmak üzere devletlerin birçok organını etkileyen ve devletin bu organlarını bu sağlık sorununa karşı paralize eden bir probleme evrilmiştir. COVID-19 sadece devlet organlarını değil uluslararası alanı da etkilemiştir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası sorunların etki alanı daha da genişlemiştir. Ulus devlet anlayışının ortaya çıktığı zamandan beri uluslararası düzenin sorgulandığı ve bu düzenin birçok düşünceyle desteklenip teorize edildiği bir ortamda devletler arası ya da devletler üstü birçok olayın bu düzeni kırılğan hale getirdiği gözlemlenmektedir. Problem haline gelen söz konusu kırılğanlık, devamında COVID-19 ile devletlerin yeni rota çizmelerine neden olmuştur. Bu salgının uluslararası düzeni sorgulatması ya da uygulanan siyasi ve ekonomik politikaların geçerliliğini yitirip yitirmediğini düşündürmesinin iki nedeni olabilir, bunlardan birincisi uluslararası düzende hâkim olduğu düşünülen yapının çatırdaması, bir diğeri ise uygulanan politikaların düzenin değişen yapısına ayak uyduramamasıdır. Her devlet gibi Rusya da bu dönüşümleri tarihin güncel olaylarına bağlı bir şekilde yaşamıştır. Aynı zamanda Rusya'nın tarihsel bağlamda geleneksel devlet anlayışının değişimi, uygulamakta olduğu politikalarda ve güncel olaylar düzleminde kendisini hissettirmiştir.

31 Ocak 2020'de Rusya'da ilk korona virüs vakasının görülmesiyle evrensel düzeyde alınan önlemlerden Rusya da payını almaya başlamıştır. Bir ülkenin kriz anlarında uyguladığı politikalar kriz sonrası dönemin gidişatını da yönlendirir. Bunun için 1970'lerin ikinci yarısındaki finans krizlerini önleme amacıyla uygulanan neoliberal politikaların finans krizi sonrası dönemde de ekonomi harici birçok alanda kendini göstermesi örneği verilebilir (Abacı, 2012). Bu açıdan bakıldığında salgın döneminin finans krizinden öte, her alanı etkilemesinden dolayı salgın sonrası dönemi dizayn edeceği öngörülmektedir. Bu değişim Rusya özelinde düşünüldüğünde daha farklı seyretmektedir. Devlet yapısının anayasanın bile değiştirilebileceği kadar otoriterleştiği bir ülkede neoliberal politikaların da salgın sonrası politikaların da farklı yönelmesi kabul edilebilir bir durumdur. Neoliberalizmle ortaya çıkan sosyal devlet anlayışını ise her ülke kendi devletinde farklı şekilde konumlandırırken, bu kavram Rusya'da başka bir kılığa bürünmüştür ve Rusya'nın salgın önlemleri ve güncel olayları doğrultusunda ülkenin ideolojik süzgecinden geçerek kendine yer bulur.

* İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, 3.sınıf öğrencisi, giresunrumeysa@gmail.com.

Pandemi Sürecinde Rusya

(Sputnik News, 2021)

Neoliberal ekonomi politikalarının Latin Amerika gibi birçok bölgede finansal krizle baş edeceği ümidiyle uygulanıp verim alınamaması yeni sağ ve solun ortaya çıkmasına sebep olurken bir eskiye dönüşün de gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorularını gündeme getirmiştir. Üstelik birçok ülkede aynı durum yaşanırken korona virüsün devletlere almaya mecbur bıraktığı önlemler, devletlerin uyguladığı politikaları daha fazla etkilemiştir. Serbest piyasa ekonomisinin salgın sebebiyle kırılma ve devletlerin ekonominin bu hassasiyetini gidermek amacıyla önlemler bağlamında Keynesyen politikalara dönüş yaptığı düşünülmektedir. Halihazırda devlet müdahalesine dayalı Rusya ekonomik yapısının ise salgın döneminde verdiği tepki post-korona dönem için ipucu vermektedir. Devlet müdahalesini ülkenin her alanında hissettiren ve bunu bir başarı sayan Rusya için diğer devletlerin de salgın döneminde bu sisteme dönüş yapması, kendi meşruiyetinin sorgulanmaması ve uygulamalarını meşrulaştırması açısından önemli olmuştur. Fakat toplumda ortaya çıkan ekonomik güvensizliğin, Navalny protestoları altında ortaya çıkmış olması Rusya'nın bir sosyal devlet algısı oluşturmaya başlamasıyla paralel tarihlere sahiptir.

Önlem amaçlı devletlerin sınırlarını kapatması ilk olarak ekonomide negatif etkilerini göstermiştir. Başka devletlerle etkileşim yolunun kapanması birçok açıdan olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmışken akla gelen ilk mesele ülkedeki Orta Asyalı göçmen işçilerdir (Russia Eyes Measures, 2021). Rusya'da sınırların kapatılması ile ülkelere geri yollanan göçmen işçiler sebebiyle sektörel boşluklar ortaya çıkarken göçmen işçilerin de işsiz kalması ülkeleri çift taraflı bir mali krize sokmaktadır. Fakat bu mali kriz elbette ki aynı oranda gerçekleşmemektedir, asimetrik karşılıklı bağımlılığın sebep olduğu eşitsiz durum, her ülkenin bu krizlerden etkilenme oranını değiştirir. Göçmen işçilerin hayat kalitesi

düşerken Rusya bu durumdan sadece sektörlerindeki çalışan işçi sayısının düşüşü ile etkilenir. Rus ekonomisi bu sektörel boşluğu da kendi ülkesi içerisinde finanse etmeyi planlayarak bir sosyal devlet anlayışı geliştirmeye çalıştığının belirtisini verir. Esas sorulması gereken soru ise, Rusya'nın bir sosyal devlet algısı mı yoksa bir anlayış mı geliştirdiğidir. Bir devletin, göçmen işçilerin yarattığı bu boşluğu doldurmak amacıyla kendi ülkesindeki işsizlik oranını bu boşluk için finanse etmesi bir sosyal devlet uygulamasıdır fakat Rusya'nın bunu yapacağını duyurmasıyla ilgili alt metni doğru okumak çok önemlidir. Kırım'ın ilhakı ile 2014'ten beri yaptırımlara maruz kalan Rusya, ekonomisini Yeltsin döneminden sonra düzeltmeye başlamışken bu ilhak nedeniyle tekrardan sektöre uğratmasıyla devam etti. Hal böyleyken Ukrayna'nın ABD ve AB ülkeleriyle entegre olma aşamalarıyla Rusya, Ukrayna ile olan ilişkilerini konumlandırmaya çalışırken ekonomik olarak da bir düşüş yaşamıştır. Rusya'nın üst üste yaptırımlarla boğuşan durumu ile kendi iç ekonomik yapısını geliştirmeye yönelmeye çalışırken Rus toplumu ülkenin refah düşüklüğü düzeyinden rahatsız olmaya başlamıştır. Bunlar yaşanırken salgının ortaya çıkmasıyla uygulamak zorunda kalınan önlemler ise bu durumu daha da aşağıya çekmiştir. Belirli protestolar altında halkın bu duruma karşı tepkisi yükselirken bu durumu yönetebilmek adına belirli açıklamalarla halkı manipülatif yaklaşımlarla kontrol ettiğini düşünen Rusya'nın politika yapısı bir sosyal devlet algısı oluşturmaya çalıştığıyla açıklanabilmektedir. Aksi takdirde Rusya'nın bir sosyal devlet anlayışına sahip olduğunu düşünmek elbette ki birçok örnekle çürütülebilir bir tezdur. Göçmen işçilerin eksikliğinin yarattığı boşluğu doldurmak için kendi ülkesindeki faal olmayan iş gücünü hareketlendirmek amacını duyuran Rusya'nın, aynı zamanda göçmen işçilerin girişini basitleştirecek prosedürlerin tartışıldığını belirtmesi, istihdamı arttırmaya yönelik bir sosyal devlet olmaya henüz yakın olmadığını örneklendirebilir.

Küresel ekonominin salgın etkisiyle yaşadığı çöküş, ulaşım ve ticaretin en büyük besleyicisi olan petrolün fiyatında ve ihracatında düşüşe neden olması öngörülebilirdi fakat yaptırımlar nedeniyle zaten birçok zorlukla karşılaşan uluslararası ticarete Rusya'nın enerji sektörünün tıkanmasıyla doğalgaz ihracatında ivme kazanarak bu boşluğu yeni doğalgaz projeleriyle kapatmaya çalıştığı görülmektedir. Yaptırımların ve salgının mecbur bıraktığı kalkınmanın içeriden sağlanması gerekliliği doğalgaz dışında tarım gibi alanlarda da kendini göstermektedir (Aris, 2021). Özellikle gıda ambargosu yaptırımı ile buna nispeten mecbur kalmış olan Rusya, krizini fırsata çevirip tarım sektöründeki reformlarında kendi kendine yetebilen ülke yorumu yapılamasa da başarılı olduğu açıkça ortadadır. Bu duruma rağmen tarım reformlarının, pandemi süreciyle artan temel gıda fiyatlarını önleyebilen nitelikte olmaması Rusya'nın müdahaleci devlet yapısını ön plana koymasına neden olur. Pandemi döneminde fiyat artışlarını önlemek amacıyla sabit fiyat politikası uygulamaya başlaması buna bir örnektir. Ancak sabit fiyat politikası sosyal devlet anlayışına geçmeyi hedefleyen bir devlet için sadece geçici bir çözümdür. Ekonomistlerin değerlendirmeleri açısından bunun birçok sebebi vardır. Tavan sabit fiyat politikası, uygulanan ülkelerde karaborsa oluşumunu ortaya çıkarır, uygulandığı dönem geride kaldığında ise raflarda kıtlığa sebep olmasının öngörülmesiyle ekonomide bir istikrar yaratamamaktadır. Bu nedenle sosyal devlet algısında olan bir devletin halkı adına bir iyileştirme hedefiyle istihdamı geliştirme ve ekonomiyi kalkındırma amaçlı politikalar gütmek yerine sabit fiyat politikası uygulaması devletin çözüm yerine bir perde kullanmayı seçmesiyle açıklanabilir. Bu, sosyal devlet anlayışını ülkesinin merkezine oturtmak yerine bunun algısını yaratmayı seçen bir devlet benzetmesiyle açıklanabilir. Bu anlamda Rusya'nın bir sosyal devlet anlayışını oturtmaktan

ziyade paternalist devlet anlayışından kaynaklanan uygulamalar ortaya sürdüğünü gözden kaçırmamalıyız. Neoliberal politikalar ekonomide kendini gösterdikten sonra günlük hayatta da kendine yer edinmiştir. Dolayısıyla sosyal devlet anlayışının var olduğunu düşündüğümüz bir ülkede aslında her alanda halkı önceleyen devlet organları görmemiz mümkündür fakat Rusya'da böyle olmadığını görmek için bir mercek altı incelemeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu nedenle Rusya'da hayaletinin dolaştığını düşündüğümüz bu anlayış aslında paternalizmin güdümünde işleyen bir baba figüründen başka bir şey değildir. Paternalizmde halkı koruyan kollayan bir ebeveyn faktörü, halkın iyiliği yönünde uygulamalar hayata geçirirken bir yandan da halkın yönetime minimum düzeyde katılımının olduğu bir devlet yapısının yükselmesiyle anılır. Bu nedenle Rusya'daki mevcut düzeni bununla bağdaştırmak uzak ihtimaller bağlamında sayılmamaktadır.

Pandemi kapsamında her ülkede zorlanan sağlık sistemi Rusya'da daha büyük bir problem haline gelmiştir. Sağlık sistemine gereken önemin verilmediği, 2019 sonunda sağlık çalışanı istifaları artışı ile anlaşılabilir hale gelir (Kemaloğlu, 2020). Bunun üzerine salgın gibi sağlık sistemiyle birebir ilgili bir problemin ortaya çıkmasının sosyal devletin temel yapıtaşlarından olan bu organın işleyişine ket vurduğu ortadadır. Böylelikle sağlık sisteminin salgın ile mücadelede bir probleme evrilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak Rusya pandemi ile mücadelede sadece önlemler alan izleyici devlet konumunda olmayı kendi büyük gücüyle bağdaştıramaması nedeniyle bir aşı çalışması başlattığını bildirmişti. Aşıda bir öncü olma çabasının Soğuk Savaş dönemindeki nükleer faaliyetlerin rekabetiyle ilintili olduğu düşünülebilir. Bu salgını yavaşlatacak ya da bu salgına noktayı koyacak olan aşının, geliştirildiği ülkeye siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan çok önemli kırılma noktaları yaşatacağı öngörülebilir. Siyasi anlamda "Rusya tehdidi" algısı nedeniyle Sputnik V aşısına karşı hissedilen güvensizliğin aza indirgenmesi amacıyla ülkeler arası aşı tedariki ile uluslararası prestij artırımını yapılmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinin Sputnik V aşısına yönelimiyle bunun sağlanmaya çalışılması füze krizinde Küba gibi stratejik konumlar seçilmesi bu prestij artırımının kapasitesini arttırmak amacı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir ("Rus Aşısı", 2020). Toplumsal alanda ise salgına çare olmuş bir devlet algısı, sosyal devlet anlayışını güçlendiren bir faktördür. Bunu spesifik bir şekilde kullanarak pandemi döneminde sağlık sisteminde ve ekonomi alanında yaşanan sıkıntılara çözüm algısı yaratılmaya başlanarak uluslararası düzlemde çıkış yolu amacı güdüldüğü görülmektedir. Aşı çalışmalarında olumlu sonuç alınmasının, ekonomik gelişmeleri daha keskin bir şekilde etkileyeceği aşıkardır. 2014'ten beri Batı Bloku ülkeleri tarafından Kırım'ın yasadışı görülen ilhaki nedeniyle Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Rusya'nın ekonomi sektöründe birçok alanda kısıtlandığı misillemeleri ortaya çıkarmıştır. Bu yaptırımlar, küreselleşmenin meydana getirdiği karşılıklı bağımlılık kavramının yükselmesiyle Rusya'nın sahip olduğu doğal kaynakları lehine kullanarak kalkınmasının önüne geçmiştir. ABD'nin Ukrayna'nın uluslararası düzlemde başka devletlerle olan ilişkisini geliştirip Rusya'ya olan karşılıklı bağımlılığını dengeleme politikasını yönlendirmeye çalışması, geçmişten beri Rusya'nın karşısında duran ABD'nin çevreleme politikasının kalıntıları olduğu düşünülmektedir fakat artık bu çevreleme politikasının sınırları coğrafi şekilde değil Rusya'nın nüfuz ettiği her alana karşı yapıldığı görülmektedir ("Dmitriy Polyanskiy: Rusya-ABD İşbirliği", 2021). Kuzey Akım projelerinin istenmemesi ve müttefiki olmayanların Rusya ile iş birliklerinden kaçınıp dışlama politikası uygulaması ülkenin birçok alanda darbeler olarak mevcut gücünü düşürmektedir. Halkı tarafından askeri güvenlik alanında sağladığı başarıyı eğitim ve sağlık

gibi konularda sağlayamadığı düşünölen Rusya'nın aşu çalışmaları, karanlıktaki bir ölkenin toplumsal yüzünü göstermeye çalışarak ekonomik kalkınmayı sağlaması ölkenin eline geçmiş çok büyük bir fırsattır ve bunu doğru şekilde kullanmak Rusya'nın post-korona dönemi için kaderini belirleyici bir adım olduğunun düşünölmesiyle mübalağa yapılmış sayılmaz. Bu sebeple Rusya'nın bu duvarı yıkma çabaları ölkesel kalkınmanın yalnızca öлке içi aşamalarla gerçekleşmediğini anladığının çok belirgin bir kanıtıdır. Tüm dünyada aşu ile önlenabilir salgın hastalıklar rutin aşu programları ile büyük ölçüde azaltılmıştır, aşılama yoluyla her yıl yaklaşık 3 milyon ölüm önlenmektedir ("Aşının Engellediğı Ölüm Oranları", 2018). Korona küresel etki alanına sahip bir hastalık olduğundan, uluslararası alana hâkim olmanın yolu şüphesiz aşıdır. Sosyal devlet kostümü giyen Rusya, aşu çalışmalarına katılarak uluslararası alanda varlığını duyurmuştur. Ancak aşu çalışmalarına katılmanın sağladığı yetersiz etki, salgını önleyecek aşının uluslararası alanda hakimiyet kurmasıyla şüphesiz ki tersine çevrilecektir. Rusya'nın 4 Ekim 1957'de Sputnik'i uzaya fırlatması ile uzay çalışmalarında gücünü kanıtladığı gibi, Sputnik V aşısı ile uluslararası alanda uzay yarışından daha fazla etkili olmayı ve küresel istikrarını sağlamayı hedeflemektedir.

(Sputnik News, 2021)

Sonuç

Rusya'da sağlık sistemini önceleyen bir konunun dahi siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda birçok anlam taşıması Rus siyasetinin tüm organlarının tek bir merkeze bağlandığının en açık örneğidir. Bütün çıkarımlar doğrultusunda Rusya'nın sosyal devlet algısının, iç düzeni sağlamak ve dış politikada istikrara kavuşmak amacıyla bir kukla aracı olmaktan ibaret olduğu açık bir şekilde ortaya konmuştur.

İktidardaki süresini uzatmak için anayasayı değiştiren Vladimir Putin gibi bir liderin, sosyal devlet anlayışını ülkesi için bir yatırıştırma politikası olarak kullanmasında çekinmiyor oluşu devletin ve iktidarının sürekliliğini öncelemesiyle yakından ilişkilidir. Ancak halkın memnuniyetinin sağlanmadığı devletlerde meşruiyetin halkın onayından ziyade zor araçlarından gelmesi iktidar sürecinin verimini düşürmekte ve halkın lidere olan inancının kaybolmasına sebep olmaktadır.

Pandemi sürecinde Rusya'nın aldığı önlemler, Rusya'nın geleceği hakkında bizlere ipuçları vermektedir. Yaptırımlar nedeniyle ekonomi politikalarını hali hazırdaki sektörlerini geliştirerek yönlendirmeyi amaçlayan ataklarını salgın döneminde öne çıkan ülkeler arasında olma hedefiyle devam ettirdiği görülmektedir. Bu nedenle Rusya'nın sahip olduğu dış politikasının krizi fırsata çevirmek üzerine kurulu olduğu dikkat çekmektedir. Yeni normal düzende uluslararası gücünü arttırmak isteyen Rusya, sosyal devlet anlayışının dahi anlamını değiştirmekten çekinmemektedir. Uluslararası arenada neoliberal politikaların zayıfladığı ve Rusya'nın müdahaleci devlet anlayışının daha normal karşılandığı bir döneme geçiş, devletin uygulamalarının daha makul bir imaja kavuşması için avantaj sağlamıştır. Rus devletin bu durumdan besleneceğini öngörmek bu nedenle yanlış olmaz. Ekonomik alanda yaptırımlar, misillemeler ve ambargolar doğrultusunda yükselmeye çalışan kalkınma adımları yerine bilimsel alanda yaptıkları bir çalışma olan Sputnik V aşısı ile yükselmenin sağlanma ihtimali gelecekte Rusya'nın yatırımlarının askeri güvenlik alanından eğitim ve sağlık alanına kayması için bir patika oluşturur. Dış dünyaya karşı güvenliğini askeri gücü ile bir sert güç oluşturup sağlamaya çalışan Rusya'nın, buna bir alternatif olarak daha etkili bir yol olduğu düşünölen Sputnik V aşısının sağladığı akıllı gücü bulması, yeni normal diyebileceğimiz dönemde yumuşak gücünü daha etkili kullanmasını sağlayarak ekonomisini kalkındırıp uluslararası alanda büyük bir güç olmasını sağlayacaktır.

(Sputnik News, 2021).

KAYNAKÇA

- Abacı, B. (2012). Küreselleşme sürecinde neoliberal politikaların kalkınma üzerindeki etkileri: Türkiye örneği (yüksek lisans tezi). <https://acikerisim.deu.edu.tr/>.
- Aris, B. Russia's Agricultural Sector Boosts Output Despite Pandemic. The Moscow Times: <https://www.themoscowtimes.com/2021/02/12/russias-agricultural-sector-boosts-output-despite-pandemic-a72921> (12.02.2021).
- Kemaloğlu, P. D. Rusya'nın Kovid-19'la imtihanı. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/rusya-nin-kovid-19la-imtihani/1832419> (07.05.2020).
- Prof. Mehmet Ceyhan: Aşı sayesinde dünyada her yıl 3 milyon ölüm engelleniyor. (2018, 04 24). NTV: <https://www.ntv.com.tr/saglik/asi-sayesinde-dunyada-her-yil-3-milyon-olum-engelleniyor,9Ch3cygHGUKhfX3hUmKyuA>.
- Rus aşısı Sputnik V, ilk kez yabancı bir ülkeden onay aldı. Sözcü: <https://www.sozcukom.tr/2020/dunya/rus-asisi-sputnik-v-ilk-kez-yabanci-bir-ulkeden-onay-aldi-6177118/> (21.12.2020).
- Russia Eyes Measures to Tackle Migrant Labor Shortage. The Moscow Times: <https://www.themoscowtimes.com/2021/02/10/russia-eyes-measures-to-tackle-migrant-labor-shortage-a72894> (10.02.2021).

Rusya'nın BM Daimi Temsilci Yardımcısı: Biden'ın açıklamaları Rusya-ABD işbirliğinin geleceğine ilişkin endişe yaratıyor. Sputnik Türkiye: <https://tr.sputniknews.com/rusya/202102241043892564-rusyanin-bm-yetkilisi-polyanskiy-bidenin-aciklamalari-rusya-abd-isbirliginin-gelecegine-iliskin/> (24.02.2021).

Sputnik News. <https://tr.sputniknews.com/koronavirus-salgini/202102271043910411-ingiliz-medyasi-italyan-opera-sanatcisinin-sputnik-v-ile-asilanmasi-abnin-rezaleti/> (27.02.2021).

Sputnik News. Moskova. <https://tr.sputniknews.com/koronavirus-salgini/202102271043910411-ingiliz-medyasi-italyan-opera-sanatcisinin-sputnik-v-ile-asilanmasi-abnin-rezaleti/> (27.02.2021).

Sputnik News. <https://tr.sputniknews.com/rusya/202102251043894210-national-interest-kuzey-akim-2nin-tamamlanmasi-putinin-yeni-bir-zaferi-demek/> (25.02.2021).

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

KEMAL GÖZÜKARA YERLEŞKESİ

Türkoba Mahallesi, Erguvan Sokak, No: 26/K
34537 Tepekent-Büyükçekmece / İstanbul

SEFAKÖY YERLEŞKESİ

Kemalpaşa Mahallesi, Halkalı Caddesi, No:101
34295 Sefaköy-Küçükçekmece / İstanbul

CEVİZLIBAĞ YERLEŞKESİ

Merkez Efendi Mahallesi, Londra Asfaltı No: 1/3
34015 Cevizlibağ-Zeytinburnu / İstanbul